

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

EFFICIENCY ON THE MANAGEMENT OF MEDITATION CENTERS
IN AYUTTHAYA PROVINCE

พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภทฺโท)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภุโท)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

EFFICIENCY ON THE MANAGEMENT OF MEDITATION CENTERS IN AYUTTHAYA PROVINCE

Phrakhrubhawanarattanaporn (Kamphol Siribhaddo)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
เรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” นี้ เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, ดร.)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม

ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.

กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูภาวนารัตนาภรณ์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย : พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภทฺโท)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

: พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ, ผศ., พธ.บ. (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง),
ศศ.ม. , รป.ม. (การจัดการความขัดแย้ง)

: ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๙ มกราคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าหน้าที่ประสานงานประจำสำนักปฏิบัติธรรม และผู้ปฏิบัติธรรม ในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๘๙ รูป/คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า ๕ ระดับเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับความคิดเห็นในปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และใช้สถิติทดสอบสมมติฐานโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA)

ผลการวิจัย พบว่า

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิทยากร และด้านสถานที่ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน แล้วพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการบริหารจัดการ และด้านอาคารสถานที่ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านวิทยากร อยู่ในระดับมาก

การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๔ ด้าน คือ สถานภาพ อายุ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มี สถานภาพ อายุ ตำแหน่ง และระดับการศึกษา แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พอสรุปได้ดังนี้ คือ **ด้านการบริหารจัดการ** ได้แก่ ขาดการจัดทำสถิติและข้อมูลการปฏิบัติธรรม ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และการดูแลสถานที่ไม่ทั่วถึง **ด้านวิทยากร** ได้แก่ วิทยากรมีน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริงและการทำกิจกรรมใช้เวลานานเกินไป และ**ด้านสถานที่** ได้แก่ ในบางพื้นที่ไม่ค่อยสะอาด ที่พักและห้องน้ำไม่เพียงพอ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พอสรุปได้ดังนี้ คือ **ด้านการบริหารจัดการ** ได้แก่ ควรมีการจัดทำสถิติและข้อมูลการปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาต่อไป และประชาสัมพันธ์การปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง **ด้านวิทยากร** ได้แก่ ควรเพิ่มจำนวนวิทยากรให้มากขึ้น และจัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้แก่วิทยากรให้มากขึ้น และ**ด้านสถานที่** ได้แก่ ควรเพิ่มจำนวนห้องน้ำและห้องพักให้เพียงพอแก่ผู้ปฏิบัติธรรม และดูแลเรื่องความสะอาดเพิ่มขึ้น

Thesis Title : Efficiency on the Management of Meditation Centers
in Ayutthaya Province
Researcher : Phrakhrubhawanarattanaporn (Kamphol Siribhaddo)
Degree : Master of Arts (Buddhist Management)
Thesis Supervisory Committee
: Asst. Prof. Dr. Surapon Suyaprom, B.A., M.A., Ph.D.
(Pol. Sc.)
: Phramaha Boonlert Indapañño, Asst. Prof., B.A., M.A.,
M.P.A. (Conflict Management)
: Asst. Prof. Dr. Termsak Thong-in, B.A., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)
Date of Graduation : January 29, 2013.

Abstract

The main objectives of the research are: 1) to study the efficiency on the management of meditation centers in Ayutthaya province, 2) to compare the management of meditation centers in Ayutthaya province, classified by personal factors, and 3) to study the problems, obstacles and suggestions for the management of meditation centers in Ayutthaya province is effective. The samples used in this study were the Head of the Institute practice, the Meditation Professor, the Coordinator and the practice. The samples consisted of 389 persons, which is derived by simple random sampling. Tools used to collect data were a questionnaire divided into three sections the first is a personal data of respondents ; the second is the scale evaluated with 5 levels of performance in the efficiency on the management of meditation centers in Ayutthaya province, and the third is an open-ended questionnaire for the problems and suggestions for the efficiency on the management of meditation centers in Ayutthaya province. The statistics used for data analysis were the Program for Research in Social Science; the frequency is determined by the average ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), and statistical hypothesis testing using the F-test and a one-way analysis of variance (One-Way ANOVA).

The findings of this research are as follows:

The efficiency on the management of meditation centers in Ayutthaya province in three aspects, namely, Management, Masters and Buildings was ranked at the medium level. When considered in each aspect, it was found at the medium level in Management and Buildings aspects, at the high level in Masters aspect.

To compare the opinions on the efficiency on the management of meditation centers in Ayutthaya province, classified by personal factors, it was found no significant difference.

The problems and obstacles of the efficiency on the management of meditation centers in Ayutthaya province revealed that : **Management** include no record and no information practice, no promotions continuously and care not be comprehensive. **Masters** include scant, lack of experience and all it take too long. **Buildings** include no clean, accommodation and bathroom is not enough.

The Suggestions for the efficiency on the management of meditation centers in Ayutthaya province can be summarized as follows : **Management** include should be record and information practice for further development and should be promotions continuously. **Masters** include should increase masters and training for increase knowledge to masters. **Buildings** include should increase accommodation and bathroom enough and take care for cleaning.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงไปด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ. และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขมาด้วยดีโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการ การ ตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, ดร., อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ. และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ที่ได้สละเวลา และให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ทำให้งานวิจัยดำเนินไปด้วยความราบรื่น

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อนุภูมิ โชวเกษม และอาจารย์ผดุง วรรณทอง ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า ช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย โดยเฉพาะ ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ พระครูสังฆรักษ์ เกียรติศักดิ์ กิตติปญโญ ขอเจริญพรขอบคุณ อาจารย์ วันชัย สุขตาม ที่ช่วยให้คำแนะนำในหลายๆ เรื่องที่ผู้วิจัยมีข้อติดขัด ให้กระจ่างจนสามารถทำงานบรรลุเป้าหมาย

อนึ่ง ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการตอบ แบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลส่งคืนผู้วิจัย

สุดท้าย ขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป คณาจารย์คณะสังคมศาสตร์ทุกท่าน และเจ้าหน้าที่ทุกคน ที่ได้ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิทยากร และประสบการณ์ ตลอดจนเพื่อนร่วมชั้นเรียน ที่เป็นกำลังใจ และให้การช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดมา คุณความดีการทำประโยชน์ใดๆ อันเกิดจาก วิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแด่โยมมารดา บิดา ญาติสนิท มิตรสหาย และผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภทฺโท)

๓๑ มกราคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ณ)
สารบัญแผนภาพ	(ญ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฐ)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๑๘
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม	๓๓
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสงฆ์	๔๑
๒.๕ ข้อมูลเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๕๗
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๒
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๘
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๙
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๒
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์	๘๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	
๔.๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๔
๔.๒ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๘๖
๔.๓ การเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกปัจจัยส่วนบุคคล	๘๙
๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ	๙๕
๔.๕ ผลการสัมภาษณ์	๙๙
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๐๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๔
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๐๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๑
บรรณานุกรม	๑๑๓
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ	๑๒๐
ภาคผนวก ข. ผลของการหาค่า IOC	๑๒๖
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม (Try out)	๑๓๐
ภาคผนวก ง. ผลของการหาค่า Alpha	๑๓๒
ภาคผนวก จ. หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์	๑๓๕
ภาคผนวก ฉ. แบบสอบถาม	๑๔๑
ภาคผนวก ช. แบบสัมภาษณ์	๑๔๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ การเปรียบเทียบคุณสมบัติของสำนักปฏิบัติธรรม	๔๐
๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๙
๔.๑ จำนวนและค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๕
๔.๒ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม	๘๖
๔.๓ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการบริหารจัดการ	๘๗
๔.๔ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านวิทยาการ	๘๘
๔.๕ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านสถานที่	๘๙
๔.๖ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ	๙๐
๔.๗ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ	๙๑
๔.๘ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำแหน่ง	๙๒
๔.๙ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา	๙๓
๔.๑๐ สรุปผลทดสอบสมมติฐานของการวิจัย	๙๔
๔.๑๑ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ	๙๕
๔.๑๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ	๙๖
๔.๑๓ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านวิทยาการ	๙๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านวิทยากร	๙๗
๔.๑๕ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติ ธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสถานที่	๙๘
๔.๑๖ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสถานที่	๙๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๗
๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๐๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ
คำอธิบายการใช้อักษรย่อและหมายเลขย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียงตามลำดับ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

อง.จตุกก. (ไทย) สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.สตตก. (ไทย) สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.นวก. (ไทย) สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต (ภาษาไทย)

ที.ม. (ไทย) สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)

ที.ม. (บาลี) สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาบาลี)

ที.ปา. (ไทย) สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

ที.ปา. (ไทย) สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขย่อในพระไตรปิฎกจะแจ้ง เล่ม ข้อ หน้า ตามลำดับ ตัวอย่าง เช่น
 อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗. หมายถึง สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต (ภาษาไทย) เล่ม
 ๒๓ ข้อ ๓๗ หน้า ๕๗.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประกาศพระศาสนา ๔๕ พรรษา ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำงานเผยแผ่พระศาสนาแก่ชาวโลก เริ่มตั้งแต่หลักจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระองค์ทรงส่งพระภิกษุสงฆ์ทั้ง ๖๐ รูปไปประกาศพระสัทธรรม ด้วยพระพุทธดำรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่พวกทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน”^๑

พุทธโอวาทที่พระพุทธองค์ประทานแก่เหล่าพระอริยสาวกรุ่นแรกนั้น เป็นบทยืนยันอันชัดเจนในการที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์พร้อมด้วยเหล่าพระอริยสาวกดำเนินการเผยแผ่พุทธธรรมให้แพร่หลายในสังคมอินเดีย ซึ่งได้รับการยอมรับและเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากในชมพูทวีป หลักจากพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพาน พระอริยสาวกได้สานต่อพุทธปณิธานช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมา จวบจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นพระราชาูปถัมภ์ในการทำตียสังคายนา และได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังนานาประเทศ จำนวน ๙ สาย เฉพาะสายที่ ๘ โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ได้นำพระพุทธศาสนามายังดินแดนสุวรรณภูมิ (ประเทศไทย, พม่า และมอญ) ใน พ.ศ. ๒๑๘^๒ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา วิถีชีวิตของคนไทยก็ผูกพันกับพระพุทธศาสนามาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน นับว่าการสืบต่อพระพุทธศาสนาที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของพระสาวกโดยตรง ที่ต้องศึกษาเล่าเรียนประพฤติปฏิบัติจนเกิดความรู้ความเข้าใจแล้วสั่งสอนอบรมพุทธศาสนิกชนตามสมควรสืบไป

พระพุทธานุสาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิหรือแถบประเทศไทยในปัจจุบัน เมื่อพุทธศักราช ๒๓๕ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ปกครองแคว้นชมพูทวีปหรือปัจจุบันที่รู้จักกันดีคือ ประเทศอินเดีย เนปาล เป็นต้น หลังการสังคายนาครั้งที่ ๓ โดยมีพระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นพระธรรมทูตเข้ามาเผยแผ่ เมื่อพระพุทธานุสาสนาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิ ความเจริญมั่นคงในศรัทธา ความเชื่อ คำสอนของชาวพุทธที่มีต่อพระพุทธานุสาสนาก็เจริญมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน

พระพุทธานุสาสนาเปรียบเสมือนรากเหง้าของสังคมไทย มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ค่านิยม และความเชื่อของคนไทยต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน ในอดีตวัดมีบทบาทหน้าที่สำคัญยิ่งต่อชุมชนทุกหมู่บ้าน เพราะสถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติกิจกรรมด้านต่างๆ ทั้งพิธีกรรมทางพระพุทธานุสาสนา ศูนย์การศึกษาท้องถิ่น ตลอดจนแหล่งสืบทอดและเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธศาสนาใน เอเชีย, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐),

สมัยโบราณวัดยังถือว่าเป็นสถาบันที่ถ่ายทอดวิชาการความรู้แก่เยาวชนของชาวบ้าน โดยมีพระสงฆ์เป็นครูผู้ให้การอบรมสั่งสอนทั้งความรู้ทางโลกและความรู้ทางธรรม

ประเทศไทยนับได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เพราะประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ ๙๔ เป็นชาวพุทธ^๓ และมีพิธีกรรมทางศาสนามากมายที่แสดงถึงการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การบวชพระ บวชชีพรามณ์ เป็นต้น พิธีกรรมเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการนับถือพระพุทธศาสนาของคนไทยส่วนใหญ่เป็นการนับถือโดยบุพการีนิยม กล่าวคือเมื่อบิดามารดานับถือพระพุทธศาสนา ตนเองก็พลอยนับถือไปด้วย

พระสงฆ์และวัด เป็นองค์กรสำคัญที่จะมีส่วนเกี่ยวข้อง เหมาะสมสอดคล้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะพระเป็นผู้อบรมให้ธรรมะ ให้ผลทั้งโลกียะและโลกุตระ จัดการศึกษาด้านปริยัติและด้านปฏิบัติแก่ประชาชนทุกคน มีส่วนใกล้ชิดกับสังคม เอื้อประโยชน์ทางธรรมอันเป็นสาธารณะสมบัติ สงเคราะห์ชุมชนและสังคม คอยพัฒนาสาธารณูปการ มีการร่วมมือประสานการเผยแผ่ธรรม ผูกสัมพันธ์กับชุมชนและสังคมเนื่องกันพระพุทธศาสนาตลอดทั้งชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

วัดในฐานะที่เป็นสถาบันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ต้องฟื้นฟูบทบาทในการเป็นศูนย์รวมอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน สำหรับกิจกรรมด้านการฝึกอบรม ทางวัดได้มีการกำหนดประเภทและจำนวนผู้เข้าอบรม กำหนดหลักสูตร และระยะเวลาในการอบรม โดยมีกิจกรรมตามโครงการหลักๆ ดังนี้ คือ

(๑) โครงการปฏิบัติธรรมในช่วงเทศกาลวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ เป็นโครงการสำหรับประชาชนทั่วไปได้ปฏิบัติธรรมเป็นพุทธบูชาในวันสำคัญทางศาสนา และปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติถวายเป็นพระราชกุศลในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๑๒ สิงหาคม และ ๕ ธันวาคมของทุกปี

(๒) โครงการปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นโครงการสำหรับข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนบริษัทต่างๆ นำบุคลากรในองค์กรมาปฏิบัติธรรมตามหลักสูตรที่วัดกำหนดไว้ มีหลักสูตร ๒ คิณ ๓ วัน หลักสูตร ๔ คิณ ๕ วัน และหลักสูตร ๖ คิณ ๗ วัน เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีแนวทางในการพัฒนาตนเองทั้งทางกายและใจ

(๓) โครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนและเยาวชนที่เรียกว่า โครงการเข้าค่ายคุณธรรม เป็นโครงการด้านศึกษาสงเคราะห์ เกิดจากแนวคิดที่จะให้เยาวชนตลอดจนคนทั่วไปได้มีโอกาสศึกษาธรรมอย่างถ่องแท้ โดยใช้เวลาสั้นๆ ๒ วัน ๑ คิณ หรือ ๓ วัน ๒ คิณ เพื่อมาใช้ชีวิตอยู่ในวัด สำหรับฝึกปฏิบัติและมีวิถีชีวิตแบบวิถีพุทธตามหลักสูตรที่ทางวัดจัดไว้ให้ โดยมีข้อตกลงร่วมกัน ในสิ่งที่ต้องปฏิบัติและละเว้นข้อห้าม ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอบรมหรือใช้ชีวิตอยู่ในค่ายปฏิบัติธรรม^๔

^๓พระระพีพร พุทธสาโร, คู่มือสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม , (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.), ๒๕๕๔), หน้า ๒๖.

^๔พระมหานภดล สุวณณเมธี (มีคำเหลือ), “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรมเยาวชนของค่ายคุณธรรมวัดบรรพตสถิต จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

สภาพทางจิตใจของมนุษย์เราจะเสื่อมโทรมลง ถ้าไม่ได้รับการประคับประคองจากตนเอง พุทธศาสนิกชนมักจะยึดติดกับปัจจัยทางวัตถุที่ดูเหมือนอยู่ใกล้ ขาดการเฝ้าดูแลขัดเกลาจิตใจ ผลก็ทำให้ห่างจากการพิจารณาธรรม ไกลจากความเป็นจริงทุกขณะ การศึกษาอบรมและการเผยแผ่ศาสนาธรรม จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของชุมชนและสังคมในการเป็นแนวทางการดำเนินไปสู่ความสันติสุขสงบสุข ทั้งกับตนเองและผู้อื่น

ปัจจุบันมหาเถรสมาคม ให้ความสนใจสนับสนุนการปฏิบัติธรรมโดยออกระเบียบ ส่งเสริมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ขึ้นเป็นระเบียบควบคุมเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิปัสสนาธุระหรือการปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฐานให้เป็นไปตามหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนากัมมัฐาน^๕

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบันมีอยู่ทั้งสิ้น ๑๕ แห่ง กระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งจังหวัด แต่ปัญหาสำคัญในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมก็คือ การขาดพระภิกษุที่เป็นเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมและพระวิปัสสนาจารย์สำหรับทำหน้าที่บริหารจัดการฝึกอบรมสั่งสอนได้อย่างดีมีคุณภาพและมีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของพุทธศาสนิกชน และยังขาดสำนักปฏิบัติธรรมที่มีมาตรฐานและพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถและปฏิบัติชอบในการอบรมสั่งสอนเรื่องสมถกัมมัฐานและวิปัสสนากัมมัฐานอยู่จำนวนมาก

ฉะนั้น ผู้วิจัยในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงมีความสนใจศึกษาถึงประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งด้านความพร้อมของวัดในการจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ทั้งด้านบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนดำเนินการ และด้านการบริหารจัดการที่ดี เพื่อนำเอาองค์ความรู้จากการศึกษาในครั้งนี้ นำมาพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น และเป็นแบบอย่างในการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพ

^๕ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน ๓ ด้าน คือ

- ๑) ด้านการบริหารจัดการ
- ๒) ด้านวิทยากร
- ๓) ด้านสถานที่

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ อายุ ตำแหน่ง และระดับการศึกษา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ใน ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านการบริหารจัดการ ๒) ด้านวิทยากร ๓) ด้านสถานที่

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่

เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม	จำนวน ๒๐ รูป
พระวิปัสสนาจารย์	จำนวน ๘๐ รูป
เจ้าหน้าที่ประสานงานประจำสำนักปฏิบัติธรรม	จำนวน ๒๐๐ รูป/คน
ผู้ปฏิบัติธรรม	จำนวน ๑๓,๘๐๐ รูป/คน
รวมทั้งสิ้น ๑๔,๑๐๐ รูป/คน	

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๒๐ แห่ง^๖ ได้แก่

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑ วัดตึกคชหิรัญ ตำบลอมฤต อำเภอดักไถ่

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๒ วัดกษัตราธิราชวรวิหาร ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา

^๖สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, รายชื่อสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด, http://www.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=743:2009-07-14-04-33-01&catid=76:2009-07-14-04-29-45&Itemid=196, (เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕).

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๓ วัดใหญ่ชัยมงคล ตำบล
คลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๔ วัดมเหยงค์ ตำบลหันตรา
อำเภอพระนครศรีอยุธยา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๕ วัดทางหลวง ตำบล
ปลายกลัด อำเภอบางซ้าย

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๖ วัดเจ้าเจ็ดใน ตำบล
เจ้าเจ็ด อำเภอสนา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๗ วัดสีสุก ตำบลน้ำเต้า
อำเภอบางบาล

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๘ วัดบึงลัญจิว ตำบล
ท่าหลวง อำเภอท่าเรือ

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๙ วัดบรมวงศ์อิศรวราราม
วรวิหาร ตำบลสวนพริก อำเภอพระนครศรีอยุธยา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๐ วัดพนัญเชิงวรวิหาร
ตำบลกะมัง อำเภอพระนครศรีอยุธยา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๑ วัดบ้านแพน ตำบล
สามกอ อำเภอสนา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๒ วัดโคกทอง ตำบลกุฎี
อำเภอฟักไผ่

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๓ วัดสุทธาวาส ตำบล
ลาดบัวหลวง อำเภอลาดบัวหลวง

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๔ วัดนครหลวง ตำบล
นครหลวง อำเภอนครหลวง

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๕ วัดตาลเอน ตำบล
ตาลเอน อำเภอบางปะหัน

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๖ วัดท่าการ้อง ตำบล
บ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๗ วัดเสาธง ตำบล
มหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๘ วัดเกาะแก้ว ตำบลกะมัง
อำเภอพระนครศรีอยุธยา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๙ วัดโคก ตำบลพุทไธยา
อำเภอบางปะหัน

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๒๐ วัดเวฬุวัน ตำบลโรงช้าง
อำเภอมหาราช

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๕๕ ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๕ รวมเป็นระยะเวลา ๑๐ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ความคิดเห็นของเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพมีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการบรรลุจุดมุ่งหมายโดยใช้ทรัพยากรต่ำสุด

การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานหรือการจัดการกิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะ หรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพ ด้านต่างๆ คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิทยากร และด้านสถานที่

การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการบริหารงาน คน เงิน วัสดุสิ่งของ คุณธรรม ข้อมูลข่าวสาร และเวลา ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในโครงการปฏิบัติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ การคิดหรือการวางแผน, การดำเนินงาน และการประเมินผล

วิทยากร หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่ในการบรรยายธรรม และวิธีการหรือแนวทางในการปฏิบัติธรรม รวมถึงบุคคลที่คอยให้ความช่วยเหลือหรือแนะนำให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม

สถานที่ หมายถึง บริเวณโดยรอบในสถานที่ปฏิบัติธรรม เช่น สวนหย่อม ต้นไม้ ห้องพัก ห้องน้ำ เป็นต้น

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หมายถึง สำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หมายถึง สำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ จำนวนทั้งสิ้น ๒๐ แห่ง

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพ

๑.๗.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นสารสนเทศ เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมต่อไป

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดเรียงลำดับการนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสงฆ์
- ๒.๕ ข้อมูลเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

๒.๑.๑ ความหมายของประสิทธิภาพ

ความหมายของประสิทธิภาพ คือ ความสามารถในการดำเนินงานด้านต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดมีนักวิชาการและนักบริหารหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความหมายของคำว่าประสิทธิภาพ แตกต่างกันไป ดังนี้

กฤษณ์ อุทัยรัตน์ ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ที่บรรลุแล้วโดยการเทียบกับทรัพยากรที่ใช้ไป^๑

คาเตอร์ วี. กูด (Cater V. Good) ได้ให้ความหมายของประสิทธิภาพว่า หมายถึง ความสามารถสำเร็จที่ทำให้เกิดความสำเร็จตามความปรารถนาโดยใช้เวลา และความพยายามเล็กน้อย ก็สามารถให้ผลงานที่ได้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์^๒

จอห์น ดี. มิลเลท (John D. Millet) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพไว้ว่า ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่มวลชนและได้รับผลกำไรจากการปฏิบัติงานนั้นด้วย^๓

เฮอร์เบิร์ต เอ. ซีมอน (Herbert A. Simon) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับประสิทธิภาพว่า ถ้าหากพิจารณาว่างานใดมีประสิทธิภาพสูงสุดนั้น ให้ดูจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า

^๑กฤษณ์ อุทัยรัตน์, คัมภีร์หัวหน้าบริหารยอดเยี่ยม, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย - ญี่ปุ่น), ๒๕๔๕), หน้า ๓๕๐.

^๒Cater V. Good, *Dictionary of Education*, (New York : McGraw-Hill Book Company, 1973), p. 193.

^๓John D. Millet อ้างใน ชาญวิทย์ มูลโคตร, *ประสิทธิภาพการบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษา อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดศรีสะเกษ*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘).

(Input) กับผลผลิต (Output) ที่ได้รับจึงเท่ากับผลผลิต ลบด้วยปัจจัยนำเข้า ในกรณีถ้าเป็นการบริหารราชการ และองค์กรของภาครัฐบวกความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Satisfaction) เข้าไปด้วยเขียนเป็นสูตร ดังนี้^๔

$$E = (O - I) + S$$

E = Efficiency คือ ประสิทธิภาพของงาน

O = Output คือ ผลผลิต

I = Input คือ ปัจจัยนำเข้า

S = Satisfaction คือ ความพึงพอใจ

ดิน ปรัชญพฤทธิ ได้ให้ความหมายไว้ในหนังสือ “ศัพท์รัฐประศาสตร์” ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การสนับสนุนให้มีวิธีการบริหารที่จะได้รับผลดีมากที่สุด โดยสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด นั่นก็คือ การลดค่าใช้จ่ายด้านวัตถุ และบุคลากรลง ในขณะที่พยายามเพิ่มความมั่นคงตรง ความเร็ว และความราบเรียบของการบริหารให้มากขึ้น^๕

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานว่า เป็นการเปรียบเทียบทรัพยากรที่ใช้ไปกับผลที่ได้จากการทำงานว่าดีขึ้นอย่างไร แค่นั้น ในขณะที่กำลังทำงานตามเป้าหมายขององค์กร ความมีประสิทธิภาพจึงหมายถึง การมีสมรรถนะสูง สามารถมีระบบการทำงานสร้างสมทรัพยากรและความมั่งคั่งเก็บไว้ภายในไว้เพื่อขยายตัวต่อไปและเพื่อไว้สำหรับรองรับสถานการณ์ที่อาจเกิดวิกฤติจากภายนอกได้ด้วย ด้วยเหตุนี้เอง ประสิทธิภาพขององค์กรที่จะชี้ว่าองค์กรมีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใด จึงอยู่ในเกณฑ์การวัดอีกตัวหนึ่งคือ “การอยู่รอด” (Survival) ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อองค์กรต้องสามารถปรับตัวต่อสภาวะการณ์และสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นและสามารถสร้างประสิทธิผลการปฏิบัติงานภายในพร้อมกันไปด้วยเสมอ การวัดความมีประสิทธิภาพโดยวัดการอยู่รอดขององค์กร จึงเท่ากับเป็นการวัดความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว โดยมีเงื่อนไขแฝงเอาไว้ว่าองค์กรจะต้องมีประสิทธิผลการทำงานของระบบปฏิบัติงานภายในเสมอ และประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ความสำเร็จในการที่สามารถดำเนินกิจการก้าวหน้าไป และสามารถบรรลุเป้าหมายต่างๆ ที่องค์กรตั้งไว้ได้โดยหลักการแล้วองค์กรควรจะมีทั้งประสิทธิผลและประสิทธิภาพควบคู่กัน แต่ก็ปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้งว่าองค์กรจำนวนมากที่สามารถทำได้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งคือ องค์กรบางแห่งอาจมีประสิทธิภาพบรรลุเป้าหมายได้แต่กลับมีการใช้จ่ายทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง (ก็คือทำงานไม่มีประสิทธิภาพ) ซึ่งอาจปรากฏในรูปแบบต่างๆ โดยมีกระบวนการขั้นตอน และ ศึกษาสภาพปัญหาในการทำงาน (การให้บริการ) กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา (การให้บริการ) ดำเนินการใส่

^๔Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, New York : The Macmillan Company, 1960, pp. 180 – 181.

^๕ดิน ปรัชญพฤทธิ, **ศัพท์รัฐประศาสตร์** , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๓๐.

กิจกรรมแทรก ผลที่เกิดขึ้นเป็นผลงานคือมีการพัฒนาคุณภาพการทำงาน (การให้บริการ) ในด้านบุคลากร ด้านระบบงาน ด้านอาคารสถานที่ และด้านเทคโนโลยี^๖

ประเวศน์ มหารัตน์กุล ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การใช้คนน้อยกว่างาน แต่สามารถทำงานให้สำเร็จไม่ว่าจะเป็นการบรรลุความสำเร็จในรูปแบบของภารกิจ นโยบาย เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ ก็แล้วแต่ ผลงานที่สำเร็จได้ใช้คนและทุนพอดีกับงาน และยังผลงานที่สำเร็จได้ใช้คนและทุนต่ำมากเท่าใด ยิ่งถือว่าเกิดประสิทธิภาพได้มากเท่านั้น^๗

ปีเตอร์ ดรักเกอร์ (Peter Drucker) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการใช้ทรัพยากรในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุจุดหมายขององค์กรได้ดี^๘

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถที่ทำให้เกิดผลในการทำงาน^๙

สมคิด บางโม กล่าวว่าปัจจัยที่ส่งเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานประกอบด้วย^{๑๐}

๑. วัตถุประสงค์ของงานที่มีคุณค่าที่แท้จริง ไม่ว่าจะปฏิบัติงานอะไร ถ้าข้าราชการรู้ว่าสิ่งที่ตนทำนั้นมีค่ามีประโยชน์อย่างแท้จริงย่อมตั้งใจปฏิบัติงานที่มีคุณค่านั้นๆ มากกว่างานที่ไม่มีประโยชน์หรือมีคุณค่าน้อยในขณะที่เงินเดือนเท่ากันข้าราชการย่อมสนใจงานที่มีคุณค่ามากกว่า

๒. สถานที่ปฏิบัติงาน หรือสิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงานที่ดี การจัดสถานที่ปฏิบัติงานสะอาด มีอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกสบายที่เหมาะสม แสงสว่างพอเพียง ทำให้สามารถปฏิบัติงานได้รวดเร็ว และอยู่กับโต๊ะปฏิบัติงานนานขึ้นได้ผลงานมากขึ้น ทำให้รักและพอใจในการปฏิบัติงาน ห้องพักควรจัดให้สะอาดเรียบร้อย มีสิ่งอำนวยความสะดวกพอสมควร

๓. ความมั่นคงในตำแหน่งหน้าที่การงาน เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมั่นใจอยู่เสมอว่าตำแหน่งหน้าที่ที่ตนกระทำนั้นจะเป็นอะไร ผู้บริหารที่ดีจะต้องพยายามสนับสนุนให้ข้าราชการของตนก้าวหน้าต่อไปให้มากที่สุด หาโอกาสให้ได้รับตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้น สนับสนุนให้เรียนต่อ หรือเข้ารับการอบรมสัมมนา

^๖ธงชัย สันติวงษ์, **ทฤษฎีการจูงใจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙ – ๓๑.

^๗ประเวศน์ มหารัตน์กุล, **การบริหารทรัพยากรมนุษย์แนวทางใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย – ญี่ปุ่น), ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๓ – ๑๑๔.

^๘Peter Drucker อังโน วิโรจน์ สารรัตน์ และสัมพันธ์ พันธุ์พฤกษ์, **ผู้บริหารใหม่ในโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษา : ผลการวิจัยเพื่อการวิพากษ์**, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

^๙ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖๗.

^{๑๐}สมคิด บางโม, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙๓.

สมพงษ์ เกษมสิน กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การดำเนินงานให้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การทำงานที่ต้องให้ได้รับประโยชน์สูงสุด และการที่จะพิจารณาว่างานใดมีประสิทธิภาพหรือไม่ ก็พิจารณาได้จากผลงาน^{๑๑}

สวัสดิ์ กาญจนสุวรรณ ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การใช้ทรัพยากรและเวลาน้อย แต่งานบรรลุเป้าประสงค์และมีคุณภาพมาก^{๑๒}

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ ได้ให้ความหมายไว้ในหนังสือศัพท์การบริหารว่า ประสิทธิภาพ มีหลายความหมาย ดังนี้^{๑๓}

๑) ความสามารถในการผลิตผลลัพธ์ที่ต้องการด้วยการใช้พลังงาน เวลา วัสดุ หรือปัจจัยอื่นๆ ต่ำที่สุด

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) และผลที่ออกมา (Output) เพื่อสร้างให้เกิดต้นทุนสำหรับทรัพยากรต่ำสุด

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ คือ ความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้ากับผลผลิต และทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจเพื่อให้ได้ผลการดำเนินงานที่ได้กำหนดไว้ และเพื่อผลกำไรขององค์กร ประสิทธิภาพอาจไม่แสดงเป็นค่าประสิทธิภาพเชิงตัวเลข แต่แสดงด้วยการบันทึกถึงลักษณะการใช้เงิน วัสดุ คน และเวลาในการปฏิบัติงานอย่างคุ้มค่า ประหยัด ไม่มีการสูญเสียเปล่าเกินความจำเป็นรวมถึงการใช้กลยุทธ์ หรือเทคนิควิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมสามารถนำไปสู่การบังเกิดผลได้เร็วตรงและมีคุณภาพ

๒.๑.๒ แนวคิดการทำงานให้มีประสิทธิภาพ

แนวคิดในเรื่องการทำงานให้มีประสิทธิภาพนั้น ได้มีนักทฤษฎีหลายท่านได้ทำการศึกษา และสรุปปัจจัยที่สำคัญในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ หรือปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการทำงานที่น่าสนใจ ดังนี้

คาร์ทซ์และคาน (Kartz and Kahn) ซึ่งเป็นนักทฤษฎีที่ศึกษาองค์กรในระบบเปิด (Open System) ได้เสนอแนวคิดโดยได้ทำการศึกษาในเรื่องของปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ได้ให้ความหมายว่า ประสิทธิภาพ คือ ส่วนประกอบต่อประสิทธิผลขององค์กรนั้น ถ้าจะวัดจากปัจจัยนำเข้าเปรียบเทียบกับผลผลิตที่ได้นั้น จะทำให้การวัดประสิทธิภาพคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ประสิทธิภาพขององค์กร หมายถึง การบรรลุเป้าหมายขององค์กรใน

^{๑๑} สมพงษ์ เกษมสิน, *การบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๙), หน้า ๑๒.

^{๑๒} สวัสดิ์ กาญจนสุวรรณ, *หลักการบริหารการศึกษา โครงการตำราวิชาการสถาบันราชภัฏเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระชนมพรรษา ๖ รอบ*, (สงขลา : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๑๓} ศิริวรรณ เสรีรัตน์, *ปริญญ์ ลักษณะิตานนท์ และสมชาย หิรัญกิตติ, ศัพท์การบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๑ – ๙๒.

การบรรลุเป้าหมายขององค์กรนั้นๆ ปัจจัยต่างๆ คือ การฝึกอบรมประสบการณ์ ความรู้สึกผูกพัน ซึ่ง
เป็นความสำคัญต่อประสิทธิภาพขององค์กรด้วย^{๑๔}

เฮิร์ทสเบิร์ก (Herzberg) ได้เสนอแนวคิดโดยการนำเอาการบริหารงานแบบ
วิทยาศาสตร์ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานมาศึกษาร่วมกัน เพื่อให้ได้ปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้
บุคคลปฏิบัติงานได้อย่างสบายใจ และมีประสิทธิภาพได้ศึกษาวิจัยถึงทัศนคติของบุคคลที่พอใจในการ
ทำงาน และไม่พอใจในการทำงาน พบว่า บุคคลที่พอใจในการทำงานนั้นประกอบด้วยปัจจัย ดังนี้^{๑๕}

- ๑) การที่สามารถทำงานได้บรรลุผลสำเร็จ
 - ๒) การที่ได้รับการยกย่องนับถือเมื่อทำงานเสร็จ
 - ๓) ลักษณะเนื้อหาของงานที่น่าสนใจ
 - ๔) การได้รับความรับผิดชอบมากขึ้น
 - ๕) ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน
 - ๖) การที่ได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถในการทำงาน
- ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมของงานที่เป็นสิ่งทำให้เกิดความพึงพอใจ

ประกอบด้วยปัจจัย ดังนี้

- ๑) นโยบายการบริหารขององค์กร
- ๒) การควบคุมบังคับบัญชา
- ๓) สภาพการทำงาน
- ๔) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทุกระดับในหน่วยงาน
- ๕) ค่าตอบแทน
- ๖) สถานภาพ
- ๗) การกระทบกระทั่งต่อชีวิตส่วนตัว
- ๘) ความปลอดภัย

สมยศ นาวิการ ได้กล่าวถึง แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการทำงานในองค์กร
คือ^{๑๖}

- ๑) กลยุทธ์ (Strategy) กลยุทธ์เกี่ยวกับการกำหนดภารกิจการพิจารณาจุดอ่อน และจุด
แข็งในองค์กร โอกาส และอุปสรรค
- ๒) โครงสร้าง (Structures) โครงสร้างขององค์กรที่เหมาะสมจะช่วยในการทำงาน
- ๓) ระบบ (System) ระบบขององค์กรที่จะบรรลุเป้าหมาย
- ๔) แบบ (Style) แบบของการบริหารของผู้บริหาร เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร
- ๕) บุคลากร (Staff) ผู้ร่วมองค์กร
- ๖) ความสามารถ (Skill)

^{๑๔}Kartz and Kahn, *The Social Psychology of Organization*, (New York : John Wiley & Sons, 1987), p. 121.

^{๑๕}Hertzberg, *Motivation Moral and Money*, (New York : Psychology Co., 1968), p. 24.

^{๑๖}สมยศ นาวิการ, *การตัดสินใจของผู้บริหาร* (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

๗) ค่านิยม (Share Value) ค่านิยมของคนในองค์กร

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานให้มีประสิทธิภาพ คือ ส่วนประกอบสำคัญที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือสำเร็จตามเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ ได้แก่ การกำหนดกลยุทธ์ระบบโครงสร้างองค์กร รูปแบบการบริการบุคลากร ค่านิยมของคนในองค์กร ความต้องการทั่วไป รวมถึงสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ถ้าได้รับการตอบสนองการทำงานก็มีประสิทธิภาพ แต่ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองการทำงานก็ไม่มีประสิทธิภาพและไม่ประสบผลสำเร็จ

๒.๑.๓ ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน

เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานนั้น ได้มีนักทฤษฎีหลายท่านได้ทำการศึกษาและสรุปปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ดังนี้

ชื่น สุขศิริ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ปัจจัยทางกาย และปัจจัยทางใจ^{๑๗}

๑) ปัจจัยทางกาย ประกอบด้วย

(๑) การฝึกฝน คนที่ทำงานโดยไม่มีการพักผ่อน ย่อมทำให้เกิดร่างกายอ่อนเพลีย ความชำนาญลดน้อยลงไป ประสิทธิภาพในการทำงานจะต่ำลง ซึ่งการพักผ่อนจะก่อให้เกิดผลดี ผลผลิตจะเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ อุบัติเหตุในโรงงานลดลง สามารถกำจัดความเบื่อหน่ายและสิ่งไม่น่าสนใจออกไปได้ รวมถึงความตึงเครียดลดน้อยลง

(๒) ช่วงเวลาการทำงาน ผู้ปฏิบัติงานไม่ควรทำงานเกินกว่า ๘ ชั่วโมงต่อหนึ่งวัน หรือประมาณสัปดาห์ละ ๔๐ ชั่วโมง หากทำงานมากกว่านี้ ประสิทธิภาพ สุขอนามัย กำลังและความสามารถจะลดน้อยลงไป

(๓) สุขภาพอนามัย ซึ่งถ้าสุขภาพร่างกายไม่ดีย่อมมีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานอย่างแน่นอน

(๔) อากาศ สภาพอากาศ ในสถานที่ทำงาน ถ้ามีความเหมาะสมและถูกสุขลักษณะในเรื่องช่องถ่ายเทอากาศ ความสะอาด อุณหภูมิ รวมถึงแสงสว่างและท่อระบายน้ำ ย่อมมีผลต่อประสิทธิภาพที่ดีขึ้น

๒) ปัจจัยทางใจ ประกอบด้วย

(๑) แรงจูงใจ ซึ่งถ้าบุคคลใดขาดแรงจูงใจ ความสุขสบายทางกายดังกล่าวข้างต้นก็ไม่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพของงานได้ แรงจูงใจของคนงาน ได้แก่ การสนองความต้องการหน้าที่การทำงานมั่นคง สุขภาพอนามัย โอกาสการส่งเสริมหรือให้รางวัลต่างๆ

(๒) ความเบื่อหน่ายซึ่งเกิดมาจากใจ และทำให้ร่างกายและจิตใจ สูญเสียพลังซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลขัดต่อประสิทธิภาพในการทำงาน

(๓) การปฏิบัติงาน ระหว่างการปฏิบัติงานต้องไม่มีอะไรมารบกวน ในกรณีนี้จำเป็นต้องป้องกันและกำจัดเสียงรบกวน อุปสรรคและสิ่งรบกวนใจต่างๆ ออกไปเพื่อที่จะได้ทำงานอย่างเต็มที่

^{๑๗}ชื่น สุขศิริ, จิตวิทยาอุตสาหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุตรไพศาล, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒๕

(๔) การปรับอารมณ์ในการทำงาน อุบัติเหตุต่างๆ เกิดขึ้น เพราะความไม่ได้ใส่ใจ ไม่ตั้งใจ ทำอย่างจริงจัง สาเหตุเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะปรับอารมณ์ไม่ดีมาตั้งแต่แรก การปรับอารมณ์ได้นั้น สภาพของงานต้องดี พอใจได้ และคนงานสามารถแก้ปัญหาส่วนตัวได้

(๕) ความแตกต่างทางความสนใจและบุคลิกลักษณะ ในกรณีที่อาชีพสอดคล้องกับความสนใจของผู้ปฏิบัติงาน ก็จะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าไม่สอดคล้อง ประสิทธิภาพก็จะลดน้อยลงไป

ธงชัย สันติวงษ์ กล่าวว่าปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการทำงานของเรา มีดังนี้^{๑๔}

๑) ลักษณะนิสัยท่าทางของพนักงาน

ลักษณะนิสัยท่าทาง หมายถึง ลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความคิดและการปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว ซึ่งประกอบด้วยลักษณะท่าทางเฉพาะของแต่ละบุคคล แรงจูงใจ ทศนคติ ค่านิยม ความสามารถ ความรู้สึกรักคิดของตนเอง อารมณ์ รวมทั้งความเฉลียวฉลาด และลักษณะของพฤติกรรมของบุคคลอื่น ที่ปรากฏให้เห็น

๒) ความสามารถและเชาวน์ปัญญา

ความสามารถ หมายถึง ความชำนาญ เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ซึ่งมีอยู่ในแต่ละบุคคล สำหรับเชาวน์ปัญญานั้น หมายถึง แนวโน้มหรือศักยภาพที่เกี่ยวกับความชำนาญที่สามารถพัฒนาให้เพิ่มขึ้นในแต่ละคน ซึ่งคนเราแต่ละคน ล้วนแต่มีความสามารถและเชาวน์ปัญญาแตกต่างกันไปในแต่ละด้าน ความสามารถ ความชำนาญ เชาวน์ปัญญาหรือศักยภาพที่จะเพิ่มพูนความชำนาญนั้น ก็คือ กลไกความนึกคิดและความคิดริเริ่มของแต่ละบุคคลนั่นเอง

๓) ทศนคติและค่านิยม

ทศนคติ หมายถึง คุณลักษณะที่มีความมั่นคงอย่างต่อเนื่องในด้านความคิดความรู้สึก แนวทางในการปฏิบัติของพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือต่อความคิดของแต่ละบุคคลและต่อกลุ่มชน ส่วนค่านิยมหมายถึงทศนคติที่มีลักษณะที่จะพยายามประเมินเกี่ยวกับสิ่งของ ความคิด ตัวบุคคลที่จะประเมินไปในทางใดทางหนึ่งว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีเสมอ

๔) การจูงใจ

การจูงใจ หมายถึง ชุตของทศนคติที่มีอยู่ในตัวเองแต่ละบุคคลซึ่งใช้สำหรับตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ โดยมีเป้าหมายและทิศทางที่แน่นอน แรงจูงใจเป็นสิ่งที่อยู่ในจิตใจของคนเราซึ่งมีแรงผลักดันและมีทิศทางที่ใช้กำกับพฤติกรรมของมนุษย์ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการนั้นๆ อิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับการสร้างสมประสบการณ์และเปลี่ยนแปลงลักษณะของแต่ละบุคคล จะแสดงให้เห็นถึงความสามารถ ทศนคติ แรงจูงใจ และลักษณะท่าทางที่ได้พัฒนาของแต่ละบุคคล ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ก่อเกิดมาจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมภายนอก นับแต่อิทธิพลพื้นฐานด้านครอบครัวของตนเอง การศึกษาในโรงเรียน การเข้าสังคม ตลอดจนเพื่อนฝูงและหน่วยงานต่างๆ ที่เคย

^{๑๔} ธงชัย สันติวงษ์, **การบริหารงานบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑ - ๒๔.

ร่วมทำงานด้วยกันมา ปัจจัยเหล่านี้ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อลักษณะของบุคคลและมีผลกระทบเกี่ยวเนื่องไปถึงกิจกรรม หรือประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรต่างๆ ด้วย

สุนันทา เลहनันท์ ได้กล่าวถึงเรื่องปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อพฤติกรรม การปฏิบัติงานในองค์กรให้มีประสิทธิภาพดังต่อไปนี้คือ^{๑๙}

๑) ความแตกต่างระหว่างบุคคล บุคคลแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันออกไปซึ่งพื้นฐานความแตกต่างของบุคคลมีดังต่อไปนี้คือ

(๑) บุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการต่อสู้และอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อย ยากลำบากแตกต่างกันออกไป บางคนเมื่อได้รับงานหนักก็เริ่มถอยหนี เนื่องจากสภาพจิตใจและร่างกายไม่พร้อม แต่บางคนสามารถต่อสู้งานหนักได้ทั้งร่างกายและจิตใจของแต่ละบุคคลซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด

(๒) บุคคลที่มีความรักและสนใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน บางคนรักและชอบทำงาน เขาจะเลือกงานที่ทำหาย มีความหมายหรือน่าสนใจสำหรับเขา ซึ่งเปิดโอกาสให้เขาแสดงออกมาถึงความรับผิดชอบเฉพาะตัว แต่ในขณะที่บางคนชอบทำงานง่ายๆ สบายๆ ซึ่งไม่ต้องใช้ความสามารถทางสติปัญญาและความรับผิดชอบมากนัก

(๓) บุคคลชอบลักษณะของการเป็นผู้นำแตกต่างกัน บางคนชอบเสรีภาพในการทำงาน เขาก็จะทำงานได้ดีเมื่อเขาอยู่กับผู้นำแบบประชาธิปไตย แต่บางคนอาจชอบผู้นำแบบเผด็จการ ซึ่งเขาจะทำงานได้ดีเมื่อมีการใช้อำนาจควบคุม นอกจากนี้แต่ละบุคคลยังมีความต้องการในระดับการควบคุมที่แตกต่างกันออกไปอีก โดยบางคนชอบการควบคุมอย่างใกล้ชิด ขณะที่บางคนชอบการควบคุมอย่างกว้างๆ

(๔) บุคคลมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นไม่เหมือนกัน บางคนช่างพูดช่างเจรจา มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น ในขณะที่บางคนมีนิสัยเงียบขรึม ชอบที่จะอยู่คนเดียว ไม่ค่อยเข้าสังคม ซึ่งเรื่องดังกล่าวเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ดังนั้นแต่ละคนทำงานชนิดเดียวกันจึงได้ผลไม่เท่ากัน

(๕) บุคคลมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายไม่เท่ากัน บางคนมีความรับผิดชอบต่องานสูงเนื่องจากมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในเรื่องของผลงาน โดยมองความก้าวหน้าของตนเอง ในขณะที่บางคนมีความรับผิดชอบต่องานน้อยและไม่มีความกระตือรือร้นที่จะทำงาน

๒) แรงจูงใจในการทำงาน ในสมัยก่อนเชื่อกันว่าแรงจูงใจสามารถเกิดขึ้นในแต่ละบุคคลด้วยการให้เงินหรือไม่ก็ทำให้คนคนนั้นมีความสุข ความสะดวกสบาย แต่ต่อมาพบว่ายังมีปัจจัยอื่นๆ อีกมากมายที่สามารถเพิ่มแรงจูงใจให้กับบุคคลทำงานได้อีก ดังต่อไปนี้คือ

(๑) การจัดงานที่ทำหายความสามารถให้แต่ละบุคคลทำ โดยงานที่ทำหายนั้นอาจต้องแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

(๒) การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการวางแผนขององค์กร ซึ่งหากบุคคลใดได้มีส่วนร่วมในการวางแผน หรือกำหนดสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ก็จะเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานทางหนึ่ง

^{๑๙} สุนันทา เลहनันท์, การพัฒนาองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนาจำกัด, ๒๕๓๑),

(๓) การให้การยกย่องและสถานภาพ บุคคลทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งอะไรก็มีความต้องการได้รับการยอมรับจากกลุ่ม หรือผู้บังคับบัญชาเหมือนกันทุกคน แต่ว่าการยกย่องต้องทำด้วยความจริงใจและมีขอบเขต

(๔) การให้ความรับผิดชอบและอำนาจมากขึ้นรวมทั้งการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง ก็จะมีผลให้เกิดแรงจูงใจให้คนปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๕) การให้ความมั่นคงปลอดภัย ความหวาดกลัวต่อสิ่งต่างๆ ของแต่ละบุคคล เช่น การไม่ให้งานทำ การสูญเสียตำแหน่งเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในจิตใจของคนเรา ความต้องการในเรื่องความมั่นคงปลอดภัยจึงมีความสำคัญ

(๖) การให้ความอิสระในการทำงาน ทุกคนปรารถนาจะมีอิสระในการทำงานด้วยตัวของเขาเอง โดยเฉพาะกลุ่มพนักงานที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง

(๗) การเปิดโอกาสให้เจริญก้าวหน้าทางด้านส่วนตัว การมีโอกาสร่วมการฝึกอบรมดูงาน การหมุนเปลี่ยนงานที่รับผิดชอบ รวมถึงการสร้างสมประสบการณ์ จากการใช้เครื่องมือต่างๆ ล้วนแต่เป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานทั้งสิ้น

(๘) การให้รางวัลเกี่ยวกับเงิน

(๙) การให้โอกาสแข่งขันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำแหน่งผู้บริหาร ซึ่งจะทำให้เกิดแรงกระตุ้นที่จะสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓) เรื่องความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่องาน ความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานเป็นทัศนคติอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นภาวะความคิดที่อยู่ในจิตใจของคนเรา ความพอใจต่องานไม่ใช่สิ่งเดียวกับแรงจูงใจ ในสมัยก่อนเชื่อว่า ความพอใจจะนำไปสู่การปฏิบัติงาน เมื่อคนเรามีความพอใจ เขาก็จะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ จึงสรุปได้ว่า ความพอใจต่องานนำมาซึ่งการปฏิบัติงาน ในสมัยต่อมามีแนวคิดที่ขัดแย้งกับความคิดเดิม โดยเชื่อว่า การปฏิบัติงานนำมาซึ่งความพึงพอใจ หมายถึงเมื่อคนเราปฏิบัติงานไปแล้ว บุคคลนั้นจะรู้ว่าตนเองมีความพอใจต่องานหรือไม่ โดยดูจากผลรางวัลที่ตนเองคาดหวังไว้ จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่มีข้อยุติว่าความพอใจต่องานก่อให้เกิดการปฏิบัติงาน หรือการปฏิบัติงานก่อให้เกิดความพอใจต่องาน สำหรับแนวคิดเรื่องการทำงานนำไปสู่ความพึงพอใจนั้น มีดังนี้

(๑) การทำงานนำมาซึ่งรางวัลที่เหมาะสมและเป็นธรรม สามารถนำไปสู่ความพึงพอใจ

(๒) ความพึงพอใจเมื่อเสริมด้วยความมีค่าของรางวัล และโอกาสที่จะได้รับ ซึ่งจะนำไปสู่ความพยายามในการทำงาน

(๓) ความพยายามในความทุ่มเทให้กับงาน ความสามารถ และคุณสมบัติส่วนตัว และความเข้าใจในบทบาทของแต่ละบุคคลจะนำไปสู่การปฏิบัติงานที่บรรลุผลสำเร็จ

๔) ขวัญกำลังใจ สมัยก่อนกล่าวกันว่าเงื่อนไขที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารงาน คือ ถ้าพนักงานมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานดี จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต และผลผลิตที่สูงขึ้น แต่ในกรณีที่มีปัญหาเกิดขึ้นก็จะกล่าวกันว่า เนื่องจากพนักงานขาดขวัญและกำลังใจการปฏิบัติงาน แต่ต่อมาในระยะหลัง นักวิจัยได้นำหลักการทางพฤติกรรมมาศึกษาเรื่องขวัญและกำลังใจ พบว่า ขวัญและกำลังใจไม่ได้ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต หรือทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเสมอไป ขณะที่พนักงานที่มีขวัญกำลังใจต่ำแต่ประสิทธิภาพในการผลิต กลับสูงขึ้นได้

อรุณ รักธรรม กล่าวถึง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของแต่ละคนในองค์การ ซึ่งมี ๔ ประเภท คือ โครงสร้างขององค์การ วิทยาการ สิ่งแวดล้อมภายนอก และนโยบายด้านการบริหาร และการปฏิบัติงาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้^{๒๐}

๑) ด้านโครงสร้างขององค์การ จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจน คือ เมื่อมีการควบคุมในเรื่องของกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ในองค์การ จะทำให้เกิดการขาดการยืดหยุ่น บรรยากาศความตึงเครียดจะเกิดขึ้นมา แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าองค์การนั้นให้ความสำคัญส่วนบุคคลรวมถึงให้มีความร่วมมือร่วมใจระหว่างกลุ่ม เช่น การมีความจริงใจต่อกัน และในการเปิดเผยข้อมูลและความรับผิดชอบในงาน บรรยากาศขององค์การก็จะดีขึ้น ซึ่งย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลในองค์การ ก็คือ ขนาดขององค์การและตำแหน่งของบุคคลในสายการบังคับบัญชา โดยที่องค์การขนาดเล็กจะมีความจริงใจหรือความไว้วางใจเชื่อใจ และเป็นกันเอง มากกว่าองค์การขนาดใหญ่ เป็นต้น

๒) วิทยาการต่างๆ ที่ใช้ในองค์การ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในองค์การ วิทยาการที่ใช้ในการทำงานประจำปีแนวโน้มที่จะสร้างบรรยากาศของการควบคุมโดยกฎหมายที่ยืดหยุ่นน้อย และบรรยากาศของการไว้วางใจจะอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น การใช้วิทยาการเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงควรเปิดโอกาสในด้านติดต่อสื่อสารอย่างเปิดเผย มีความจริงใจต่อกัน และกัน และมีพฤติกรรมในการสร้างสรรค์งาน รวมถึงการมีความรับผิดชอบต่อความสำเร็จของงาน

๓) สิ่งแวดล้อมภายนอกขององค์การ ซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลในองค์การ เช่นกัน เช่น ในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจเกิดการชะลอตัว ทำให้โรงงานหลายแห่งได้ปิดกิจการ หรือไม่ก็ปลดพนักงานบางส่วนออกไปซึ่งทำให้บุคคลที่อยู่ในโรงงานปัจจุบัน อาจจะมีขวัญกำลังใจไม่ดี ซึ่งจะมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานได้

๔) นโยบายด้านการบริหาร และการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร จะมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมของบุคคลในแต่ละองค์การ เช่น การจัดให้มีข่าวสารย้อนกลับ ความอิสระในการทำงาน และลักษณะงาน ย่อมจะเป็นเครื่องสร้างบรรยากาศในการทำงานอันจะนำมาสู่ความสำเร็จในงาน ซึ่งมีส่วนช่วยให้บรรยากาศของพนักงานในองค์การมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อจุดมุ่งหมายของกลุ่มมากขึ้น

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคคล มีดังต่อไปนี้ คือ ลักษณะนิสัยทางของพนักงาน ความสามารถและเขาวินัย ทักษะและค่านิยม การตั้งใจในการทำงาน ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่องาน ขวัญและกำลังใจ โครงสร้างขององค์การ วิทยาการต่างๆ ในองค์การ นโยบายด้านการบริหาร และการปฏิบัติของฝ่ายบริหาร บรรยากาศในองค์การและสถานการณ์ต่างๆ ความกดดันในด้านต่างๆ ในลักษณะทางบุคลิกภาพ ลักษณะทางกายภาพ ความสนใจ อายุ เพศ การศึกษา ประสบการณ์ วิธีการปฏิบัติงาน เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงาน การจัดบริเวณของสถานที่ทำงาน ลักษณะขององค์การ ชนิดการฝึกอบรม และการบังคับบัญชา ชนิดของเครื่องจักร สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกองค์การ ลักษณะการ

^{๒๐}อรุณ รักธรรม, การพัฒนาองค์การ : แนวความคิดและการประยุกต์ใช้ในระบบสังคมไทย , (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๔๕ – ๒๔๖.

ทำงาน อิทธิพลทางสรีระวิทยา อิทธิพลทางสังคม อิทธิพลทางวัฒนธรรม การส่งเสริมหรือการขัดขวาง จากสภาพแวดล้อม คุณสมบัติของสภาพแวดล้อม และตำแหน่งที่ตั้งของสภาพแวดล้อม

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารงานเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานของทุกๆ องค์กร ทั้งนี้เพราะการบริหารงานสามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ว่าองค์กรนั้นๆ มีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด การบริหารงานขององค์กรต่างๆ ที่ดีนั้น ผู้บริหารองค์กรจะต้องมีความสามารถในการวางแผนให้บุคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้เพราะผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ร่วมด้วย ซึ่งการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของตัวผู้บริหารเอง

มีนักวิชาการ นักการศึกษาและนักบริหารหลายท่านได้ให้ความหมายและแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับการบริหารงานไว้หลากหลาย จากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

ธนจรัส พูนสิทธิ์ ได้อ้างถึงความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ George R. Terry ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น^{๒๑}

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เกลิมจิระรัตน์ ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุนเครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย^{๒๒}

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเองดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ^{๒๓}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์การอำนวยการและ

^{๒๑} ธนจรัส พูนสิทธิ์, *การจัดการองค์การและการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^{๒๒} ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เกลิมจิระรัตน์, *องค์การและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^{๒๓} พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), *คนสำราญงานสำเร็จ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕ – ๓๒.

ควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการ จะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อก่อนทางปฏิบัติแล้ว คนไทยเราก็กีการบริหารบ้านเมืองแบบนี้มานานแล้ว หน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ^{๒๔}

พะยอม วงศ์สารศรี ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๒๕}

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไทวนะบุตร กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การจัดการ หรือการควบคุมกิจการต่างๆ ของรัฐ เช่น การบริหารการเงินของมูลนิธิ การบริหารกิจการภาษี การบริหารกิจการแพทย์ การบริหารที่ดินรกร้างว่างเปล่า การบริหารการก่อสร้าง การบริหารกิจการอุตสาหกรรม และอื่นๆ ที่เป็นงานที่เรียกกันในปัจจุบันว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration)^{๒๖}

ศิริอร ชันธหัตถ์ มีความเห็นว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมที่คณะบุคคลร่วมกันกระทำตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดที่วางไว้ร่วมกันก่อนแล้วและในการกระทำกิจกรรมเช่นนั้นมีการใช้ทรัพยากรการบริหาร คือ คน เงิน และวิธีการต่างๆ ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด^{๒๗}

สมาน รังสิโยภุชญ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของและวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๒๘}

^{๒๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒ – ๓.

^{๒๕} พะยอม วงศ์สารศรี, *องค์การและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร : พรวนการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๒๖} ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไทวนะบุตร, *หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๒๗} ศิริอร ชันธหัตถ์, *องค์การและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวิพัฒน์, ๒๕๔๑), หน้า ๔๔.

^{๒๘} สมาน รังสิโยภุชญ์, *การบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

สัมพันธ ฎไพบูลย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการเพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์และสนองตอบความคาดหวัง และจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน^{๒๙}

สมคิด บางโม ได้สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการใช้คนเงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๐}

สมพงศ์ เกษมสิน กล่าวว่า คำว่าบริหารนิยมใช้กับการบริหารราชการ หรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบายซึ่งมีศัพท์บัญญัติ ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (public administration) และคำว่าจัดการ (management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชนหรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ สมพงศ์ เกษมสิน ยังให้ความหมายการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ ดังนี้

- ๑) การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
- ๒) การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบ
- ๓) การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
- ๔) การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
- ๕) การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล
- ๖) การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลกล่าวคือ ความร่วมมือ (collective mind) จะก่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (group cooperation) อันจะนำไปสู่พลังของกลุ่ม (group effort) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์
- ๗) การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
- ๘) การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์
- ๙) การบริหารไม่มีตัวตน (intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์^{๓๑}

สิริภพ เหล่าลาภะ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ

- ๑) คำว่าบริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปรี แปลว่า รอบ และ หาร ชาติในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญฺหิ ปริหริตฺ สมตฺเถ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป

^{๒๙} สัมพันธ ฎไพบูลย์, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิกษ์อักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๓๐} สมคิด บางโม, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^{๓๑} สมพงศ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (ไทยวัฒนาพานิช : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๓), หน้า

๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และAdministration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้ วางส่งเสริม และบำรุง^{๓๒}

เฮนรี ฟาโยล์ กล่าวถึงหน้าที่การจัดการ หรือ Management Functions ก็คือ หน้าที่แต่ละอย่างของกระบวนการบริหาร คือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม ซึ่งล้วนเป็นหน้าที่งานที่จำเป็นที่ผู้บริหารทุกคนจะต้องปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้ภารกิจหรืองานทั้งหลายที่บุคคลในฝ่ายต่างๆ ในองค์การปฏิบัติอยู่ให้สำเร็จผลโดยมีประสิทธิภาพ^{๓๓}

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์ และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยปัจจัยหลัก คือ เงิน บุคคล วัสดุสิ่งของ และวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

จากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้อย่างหลายท่าน ดังนี้

ดร.ญี ญาณวัฒนา และคณะ ได้กล่าวถึงแนวคิดในการบริหารวัดว่า การบริหารวัดให้เจริญรุ่งเรืองมิได้ขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของวัด แต่ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของเจ้าอาวาส ที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือศรัทธา ยอมรับว่าเป็นที่พึ่งพาทั้งทางโลกและทางธรรมได้ ดังนั้น นอกจากเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติตาม คำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเคร่งครัดแล้ว เจ้าอาวาสยังต้องมีลักษณะเป็นผู้นำอีกด้วย^{๓๔}

เด่น ชะเนติยัง ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือ การบริหารจัดเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (knowledge) มีหลักเกณฑ์ (principle) และทฤษฎี (theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ ส่วนในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องศิลปะ ดังนั้นนักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^{๓๕}

ทองหล่อ เดชไทย ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผน เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า “การบริหาร” และ“การ

^{๓๒} สิริภพ เหล่าลาภะ, พุทธศาสตร์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า๑๔๐.

^{๓๓} ธงชัย สันติวงศ์, เอกสารคำบรรยาย, การบริหารวัดยุคใหม่ หลักการจัดการ, (สำนักส่งเสริมและบริการสังคมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓ – ๑๖, ๒๔ – ๒๖.

^{๓๔} ดร.ญี ญาณวัฒนา และคณะ, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด ศึกษาเฉพาะกรณี วัดอัมพวัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

^{๓๕} เด่น ชะเนติยัง, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓), หน้า ๕๒.

จัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจ หรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^{๓๖}

พระมหาคุณชัย วชิรเมธี ได้กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^{๓๗}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนวยการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการ จะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อว่ากันทางปฏิบัติแล้ว คนไทยเราก็กีการบริหารบ้านเมืองแบบนี้มานานแล้ว หน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์กรตั้งแต่สมัยโบราณ^{๓๘}

สมคิด บางโม ได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์กร ดังนี้

๑) วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไรและต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิตต้องรู้ว่า จะผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหากไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒) ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องมือใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมไปถึงความสามารถในการจัดการทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ 4 Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ 6 Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งปัจจุบันนี้มีความจำเป็นมากขึ้น

๓) มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิริยาระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง 4 Ms หรือ 6 Ms ดังกล่าว จะต้อง

^{๓๖}ทองหล่อ เดชไทย, **หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข**, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^{๓๗}พระมหาคุณชัย วชิรเมธี, **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕ – ๓๒.

^{๓๘}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒ – ๓.

ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและเกิดปฏิริยาระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกัน และที่เกิดขึ้นจริงๆ ด้วย การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้น มาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิริยาระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔) ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งทีวัดผลสำเร็จของงานว่า บรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือ ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึงความสามารถของ องค์การ ในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ ภาระสิ้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัย นำออกและรายได้ขององค์การ^{๓๙}

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การตัดสินใจและ การบริหารที่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานระยะยาว ขององค์การประกอบด้วยกำหนดยุทธศาสตร์ และการควบคุมกลยุทธ์ จะมุ่งตรวจสอบ ประเมินโอกาสและอุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายนอก และมุ่งตรวจสอบประเมินจุดอ่อนและจุดแข็ง อุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายในบริษัท^{๔๐} และยัง ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารไว้ว่า การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการ และหน้าที่ของผู้บริหารในองค์การแห่งหนึ่งสามารถนำมาประยุกต์ไปใช้กับองค์การ เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (One best way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละองค์การจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ ของตัวเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหา ผู้บริหารต้องศึกษาการบริหารโดยมี ประสบการณ์จากกรณีศึกษา (Case study) จำนวนมาก และวิเคราะห์ว่าวิธีการใดที่สามารถใช้ใน สถานการณ์ใหม่ๆ^{๔๑}

สุพิน เกชาคุปต์ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) ว่าเป็นแนวทางการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน และการตัดสินใจในงานต่างๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ องค์การ ทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่างๆ ของ องค์การใด ที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้เห็นพนักงานได้รู้ว่าฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญ ของพนักงาน ที่มีต่อความสำเร็จขององค์การ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจและรับผิดชอบต่อ งานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง^{๔๒}

เสนาะ ติเยาว์ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ คือ^{๔๓}

(๑) การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็น กระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การผู้บริหาร

^{๓๙} สมคิด บางโม, การบริหาร, หน้า ๖๒ – ๖๓.

^{๔๐} สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

^{๔๑} สมยศ นาวิการ, การบริหารตามสถานการณ์, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๔๒} สุพิน เกชาคุปต์, การจัดการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒ – ๙๓.

^{๔๓} เสนาะ ติเยาว์, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑ – ๒.

จะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ
สาระสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่างๆ
เหล่านี้ คือมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำ และต้องสามารถทำงาน เป็นทีมได้ มี
ความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์
และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

(๒) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของ
องค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้
ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถ
ทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ทำให้ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่า ประการที่
สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพประการสุดท้าย จะต้อง
ระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

(๓) การบริหารเป็นการสมดุลระหว่าง ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล คำว่าประสิทธิผล
หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพหมายความว่า ทำงานโดย
ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้อง
คำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการ
ใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

(๔) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นที่ รู้กัน
โดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ๆ
คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้ และจะต้อง
เลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์

ดังนั้น การบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็น
การศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิต
สินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(๕) การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบ
ความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้า
กับการเปลี่ยนแปลงนั้น

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนั้น จะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหารซึ่ง
ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงานการ
รายงาน และการงบประมาณ นอกจากนี้องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารนั้นจะประกอบด้วย
วัตถุประสงค์ที่แน่นอน ทรัพยากรในการบริหาร มีความประสานระหว่างกัน และประสิทธิภาพ
ประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วม และการ
บริหารเชิงกลยุทธ์

๒.๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบ คือมีหลักเกณฑ์และ
ทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้

การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) เป็นศาสตร์สังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคน ที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอา ความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้ เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts) นักวิชาการและผู้บริหารที่สำคัญได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการ บริหารแนวคิดเกี่ยวกับหลักการ หรือภาระหน้าที่ในการบริหารที่แตกต่างกันไว้ ดังนี้

กูลิค และ เออวิก (L. Gulick and J. Urwick) ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารนั้น ต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ หรือเรียกกันย่อๆ ว่า “POSDCoRB Model”^{๔๔} ซึ่งได้อธิบาย ความหมายดังนี้

(๑) การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร

(๒) การจัดการองค์การ (O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้าง ของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

(๓) การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงาน ทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

(๔) การอำนวยการ (D=Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

(๕) การประสานงาน (Co=Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่างๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

(๖) การรายงาน (R=Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงาน ให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้า เพียงใด

(๗) การงบประมาณ (B=Budgeting) หมายถึง การงบประมาณการจัดทำงบประมาณ บัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน

ดิน ปรัชญพฤทธิ ได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ

๑) การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือ ปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒) การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดย กำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมด้วยกำหนด ลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓) การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการ บริหารบุคคลดังกล่าว รวมทั้งตั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรมและการ

^{๔๔}L. Gulick and J. Urwick, *Papers on the Science of Administration*, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp. 18 – 19.

พัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงานและการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔) การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นๆ

๕) การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖) การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗) การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการหางบประมาณการเงินวางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม^{๔๕}

เทเลอร์ (Frederick W. Taylor) บิดาแห่งการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ^{๔๖}

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับงานแต่ละอย่างคือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

๒. ต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาคนงาน โดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณาคนงานนี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น

๔. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น

จากหลักการดังกล่าว พบว่าวิธีการต่างๆ ล้วนแต่เป็นวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดทฤษฎีการบริหารขึ้นมาและได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นจุดกลาง

^{๔๕}ดิน ปรัชญพฤทธิ, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , ๒๕๓๙), หน้า ๒๔ – ๒๖.

^{๔๖}Frederick W. Tayler อ้างใน ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗ – ๔๘.

ของปัญหาและความสำเร็จของกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบนำเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของกลุ่มมาคิดวิเคราะห์และปรับปรุงหาทางออกให้ได้เป็นผลดีที่สุดสำหรับกลุ่ม ให้ดีขึ้นและมากขึ้นเรื่อยๆ

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล กล่าวถึง กระบวนการการบริหารควรประกอบด้วย ๑๐ ประการ^{๔๗} คือ

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้าโดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การพัฒนากลวิธี (Develop strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒) การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่างๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔) การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจแยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนศิลปะในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อดำเนินการเป็นไปด้วยดีและราบรื่นศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗) การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

๘) การสื่อข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ได้บังคับบัญชา หรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙) การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงานสดหมายถึงวิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชา / ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน

^{๔๗} พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔ – ๗๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึง การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ^{๔๘}

๑. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

๒. O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

๓. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

๕. C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

วิโรจน์ สารรัตนะ ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ^{๔๙} คือ

๑) การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น

๒) การจัดองค์กร หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน

๓) การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๔) การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์กรได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมายมุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง

วิลเลียม โออุชิ (William Ouchi) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหาร คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหาร^{๕๐} ดังนี้

๑) การจ้างงานระยะยาว

^{๔๘}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) , พุทธวิธีในการบริหาร , พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓ - ๕.

^{๔๙}วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^{๕๐}William Ouchi, Organization and Management, (Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971), p. 283.

- ๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
- ๓) ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
- ๔) การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
- ๕) การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ
- ๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
- ๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

เฮนรี ฟาโยล (Henri Fayol) ได้สรุปสาระสำคัญของหลักการบริหาร ไว้ดังนี้

๑) หน้าที่ทางการบริหาร (Management function) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling)

๒) ผู้บริหารจะต้องมีลักษณะพร้อมด้วยความสามารถทางร่างกายจิตใจ ไหวพริบ การศึกษาหาความรู้ เทคนิคการทำงาน และประสบการณ์ต่างๆ

๓) หลักการบริหาร ซึ่งมีหลักทั่วไปที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหาร ๑๔ ข้อ

(๑) หลักการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ (Authority and responsibility)

(๒) หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of command)

(๓) หลักการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Unity of direction)

(๔) หลักการดำรงไว้ซึ่งสายงาน (Scalar of chain)

(๕) หลักการแบ่งงานกันทำ (Division of work, or specialization)

(๖) หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย (Discipline)

(๗) หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลรองจากประโยชน์ส่วนรวม (Subordination of individual to general interest)

(๘) หลักของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน (Remuneration)

(๙) หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (Centralization)

(๑๐) หลักของการมีระเบียบเรียบร้อย (Order)

(๑๑) หลักของความเสมอภาค (Equity)

(๑๒) หลักของการมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทำงาน (Stability of tenure)

(๑๓) หลักของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative)

(๑๔) หลักของความสามัคคี (Esprit de corps)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารนั้นประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล และการงบประมาณ ที่ผู้บริหารทุกๆ องค์การจะต้องมีเพื่อให้การทำงานนั้นเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการทำงาน

^{๕๑}Henri Fayol, *Industrial and General Administration*, (New York : Mc-Graw Hill, 1930), pp. 17 – 18.

๒.๒.๔ หลักธรรมสำหรับการบริหาร

การบริหารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งนั้นก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารองค์การเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุดดังนั้นมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการบริหารองค์การไว้ ดังนี้

นิตย สัมมาพันธ์ ได้กล่าวถึงคุณธรรมสำหรับผู้บริหารไว้ว่า นักบริหารทุกประเภทตั้งแต่ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์การ หน่วยงาน ครอบครัว ตลอดจนถึงตนเอง ควรมีวิสัยและควรก่อให้เกิดวินัยในหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบในฐานะผู้นำด้วย ในทางพระพุทธศาสนา วินัยสำหรับฆราวาสก็คือ ศีล ๕ ซึ่งการที่จะรักษาศีลให้ได้ผลดี ควรจะต้องมีเบญจธรรมประกอบด้วย ผู้บริหารที่ดีควรจะต้องมีวินัยดังกล่าว เพื่อที่จะนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาในระยะยาว ในการปฏิบัติการบริหาร

นอกจากจะต้องรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์แล้วจะต้องมีธรรมอื่นๆ ประกอบอีก เช่น ความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงความเที่ยงตรง ไม่ผิดหรือบิดเบือนไปจากความจริง นักบริหารจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ตรงตามนิยมของสังคมอยู่เสมอ โดยไม่มีอคติเข้ามาประกอบการตัดสินใจเป็นอันขาด ซึ่งอคตินั้นได้แก่ความลำเอียงมี ๔ ประการ^{๕๒} คือ

- ๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก
- ๒) โมหาคติ ลำเอียงเพราะชัง
- ๓) โทสะคติ ลำเอียงเพราะเกลียด
- ๔) ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

และนอกจากนี้นักบริหารจะต้องมีธรรมประจำใจอีกประการหนึ่ง คือ ขันติ ความอดทน นักบริหารจะต้องมีความอดทนต่อสภาวะการณ์ต่างๆ ๓ ประการ คือ

- ๑) อดทนต่อความลำบาก
- ๒) อดทนต่อความตรากตรำ
- ๓) อดทนต่อความเจ็บใจ

ธรรมข้อนี้ทำให้เกิดความงามทางจรรยา ทำให้ไม่มีพฤติกรรมอันทุจริตทั้งหลาย ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะสามารถอดทนต่อ โลภะ โทสะ โมหะ ได้เป็นอย่างดี^{๕๓}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง นักบริหารแบบธรรมมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ ๔ ประการ^{๕๔} คือ

- ๑) ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด
- ๒) วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร
- ๓) อนุวัชชพละ กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต
- ๔) สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์

^{๕๒}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๖๙.

^{๕๓}นิตย สัมมาพันธ์, การบริหารเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔๔ -

๕๓.

^{๕๔}อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๗๙๒.

พลหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการและควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้เพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้^{๕๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง คุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปรีหานิยธรรม ^{๕๖} ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปริหานิยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม หรือพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชีเคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕) บรรดาภคสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออดคร่ำขึ้นใจ

๖) เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดจนอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรมไป

๗) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก อปรีหานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแหยกให้แตกสามัคคี^{๕๗}

มณฑนา อินทุสมิต ได้กล่าวถึง คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร เป็นหลักสำคัญในการประพฤติ ปฏิบัติตนของผู้บริหาร นอกจากจะใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชาแล้ว ยังต้องมีการติดต่อประสานงานกับบุคคลหลายฝ่าย เช่น ชุมชน สังคม หรือผู้บังคับบัญชาในองค์กรอื่น เป็นต้น จึงสามารถรวบรวมเกี่ยวกับคุณธรรมของผู้บริหารพื้่นนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของหน่วยงานดังนี้

^{๕๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๔๔ - ๔๕.

^{๕๖} อ.ส.ต.ด.ก. (ไทย) ๒๓/๑๐/๑๘.

^{๕๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๑ - ๒๑๒.

๑) คุณธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร เพื่อให้ผู้บริหารมีคุณสมบัติเป็นสัปบุรุษ มีคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์ หมวดธรรมที่จำเป็น เช่น สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สัปบุรุษธรรม ๗ นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมความเป็นคนดี คุณธรรมเหล่านี้เป็นคุณธรรมที่ควรค่าแห่งการดำรงตนของผู้บริหารเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้บริหารมีคุณธรรมแห่งการดำรงตนแล้ว ย่อมจะส่งเสริมให้ตัวผู้บริหารเองเป็นที่เคารพ ศรัทธา น่านับถือ ในความเป็นคนคนดีของผู้บริหารต่อเพื่อนร่วมงาน และคนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง

๒) คุณธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน ถือว่าเป็นการครองใจคน ผู้บริหารจึงควรมีคุณธรรมเหล่านี้ คือ ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ขรรวาสธรรม ๔ สังคห-วัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ มิตรแท้ ๔ ทิศ ๖ คุณเหล่านี้เป็นคุณธรรมที่ผู้บริหารควรใช้ในการปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานให้เกิดความสามัคคี กลมเกลียว รักใคร่ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมกันแก้ปัญหา พัฒนาการทำงานของหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า

๓) คุณธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครอง โดยช่วยจัดและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน ผู้บริหารควรมีคุณธรรมตามหมวดธรรมต่อไปนี้คือ อธิปไตย ๓ สังคหวัตถุ ๔ อคติ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๔ อปริหายธรรม ๗ ราชธรรม ๑๐ คุณธรรมเหล่านี้ จะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างดียิ่งคุณธรรมของผู้บริหารทั้ง ๓ ประการ คือ คุณธรรมในการครองตน คุณธรรมในการครองคน และคุณธรรมในการครองงาน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานในองค์การเพราะองค์การจะดีเยี่ยมไม่ได้ ถ้าหากว่าผู้บริหารแยะ และองค์การจะแยะไม่ได้ ถ้าผู้บริหารเยี่ยมนั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ หรือผู้บริหารที่ดีจะต้องบริหารองค์การได้ดีตามไปด้วย^{๕๘}

สิริภพ เหล่าลาภะ ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนาได้กำหนดหลักคุณธรรมของการบริหารไว้ในปธานสูตร เรียกว่า “สัมมปปธาน”^{๕๙} คือ ความเพียรที่ถูกต้องที่ควรตั้งไว้ในเบื้องหน้าในกิจการทั้งปวง ๔ หลักใหญ่ คือ

๑) สังวรปธาน : หลักการป้องกัน คือ การสำรวม ระมัดระวัง ปิดกั้น ขวางกั้น กีดกัน ปิดป้อง ห้ามไม่ให้ความชั่ว ความเสื่อมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๒) ปหานปธาน : หลักการปราบปราม คือ การลด ละ เลิก กำจัด ฆ่าให้ตายประหาร ทำให้หมดไป หลีกไปให้พ้น ซึ่งปัญหา ความชั่ว ความเสื่อมที่ล่วงละเมิดเกิดขึ้นแล้ว

๓) ภาวนาปธาน : หลักการพัฒนา คือ การทำให้มี ทำให้เกิด ความดีที่เคยไม่มี ทำให้มีความดีที่เคยไม่มีเป็น ทำให้เป็น ความดีที่เคยไม่มีเกิด ทำให้เกิด

๔) อนุรักษนาปธาน : หลักการอนุรักษ์ คือ การตามดูแลรักษา การทำนุบำรุง การส่งเสริมและสนับสนุน ซึ่งความดี สิ่งที่ดีที่เกิดขึ้น ที่มีที่เป็นแล้ว ให้เจริญรุ่งเรือง เติบโตก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

^{๕๘} มัชฌิมา นิกาย, อินทสมิต, คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา, (เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ม.ป.ป.), หน้า ๒๖, อัดสำเนา.

^{๕๙} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๙/๙๖.

คุณธรรมการบริหารนี้ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องสมดุลกันจะยิ่งหรือหย่อนกว่ากันไม่ได้ เพราะหากการบริหารเชิงรับมาก ประเทศชาติย่อมไม่เจริญรุ่งเรือง ไม่ก้าวหน้าและ ล้าหลัง และหากการบริหารเชิงรุกมาก ประเทศชาติย่อมวุ่นวายเดือดร้อน สิ้นเปลืองไปกับการผลิตและการบริโภคที่ไร้ขอบเขตและประมาทวุ่นวาย เปรียบเทียบให้เห็นชัดก็คือ ประเทศพม่ากับประเทศไทยนั่นเองแล^{๖๐}

สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาล้วนเป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่าต่อการบริหารงานทุกอย่าง รวมถึงการบริหารงานบุคคลที่จะทำให้ทุกคนในองค์กรที่ได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะทำให้เกิดการบริหารงานที่ดี มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพตามที่องค์กรนั้นตั้งไว้ จึงมีความสำคัญยิ่งที่ทุกองค์การควรมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจไว้ประพฤติปฏิบัติ อย่างเช่นในที่นี้ประกอบด้วย หลักธรรมของผู้บริหารที่จะทำ ให้การบริหารองค์กรนั้นๆ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ดี ควรมีอยู่ด้วยกันให้ครบทั้ง ๓ ด้าน คือ หลักธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร เช่น สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สปัจริสธรรม ๗ นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น หลักธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน เช่น ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ขวาวาสธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ มิตรแท้ ๔ ทิศ ๖ เป็นต้นและหลักธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครองโดยช่วยจัดและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน เช่น อธิปไตย ๓ สังคหวัตถุ ๔ อกติ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๔ อปริหาญธรรม ๗ ราชธรรม ๑๐ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องมีความอดทนทั้งสภาวะการณ์ต่างๆ คือ อดทนต่อความลำบาก อดทนต่อความตรากตรำ และอดทนต่อความเจ็บใจ หากผู้บริหารคนใดสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวได้ ถือว่าเป็นผู้บริหารที่มีคุณธรรมจริยธรรม และการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพคนหนึ่ง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม

มหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนา โดยมุ่งให้แต่ละคณะสงฆ์จังหวัดควรมีสถานักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในด้านการฝึกอบรมสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างน้อย ๑ แห่ง ต้องดำเนินการตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งระบุไว้ว่า

“การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัด เป็นประธาน คณะกรรมการจัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เสนอคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๘ - ๑๔๙.

อนุมัติ เพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และจัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม ” เป็นการดำเนินการโดยเฉพาะของเจ้าคณะปกครองฝ่ายสงฆ์ ในนามของคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ผ่านไปเป็นเวลา ๖ ปี แต่สถานการณ์การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกลับไม่เพิ่มขึ้นเพื่อให้การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงกำหนดขั้นตอนเสนอเรื่องขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนี้^{๖๑}

ขั้นตอนที่ ๑ เจ้าคณะจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดคัดเลือกวัดที่เหมาะสม แล้วแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกทราบ

ขั้นตอนที่ ๒ เจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดยื่นหนังสือขอจัดตั้งต่อคณะกรรมการจัดตั้งตามแบบที่กำหนด (แบบ สธจ. ๑)

ขั้นตอนที่ ๓ เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการจัดตั้ง รายงานเสนอเจ้าคณะภาคตามแบบที่กำหนด (แบบ สธจ. ๒)

ขั้นตอนที่ ๔ เจ้าคณะภาคพิจารณาลงนามเสนอความเห็นและรายงานเสนอต่อ เจ้าคณะใหญ่

ขั้นตอนที่ ๕ เจ้าคณะใหญ่พิจารณาลงนามเสนอความเห็นนำเข้าสู่ที่ประชุมมหาเถรสมาคมด้วยตนเองในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง หรือส่งเรื่องโดยตรงให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือส่งเรื่องคืนให้เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการจัดส่งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการจัดทำวาระเพื่อนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ

ขั้นตอนที่ ๖ เลขาธิการมหาเถรสมาคมนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ ๗ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำมติมหาเถรสมาคมแจ้งให้เจ้าคณะจังหวัดทราบ และขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ ๘ เจ้าคณะจังหวัดแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่เป็นสถานที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทราบเพื่อดำเนินกิจกรรมจัดการศึกษาปฏิบัติธรรมให้แก่พุทธบริษัทต่อไป

ขั้นตอนที่ ๙ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรมมหาเถรสมาคมปกครองดูแลคณะสงฆ์ วัดเป็นเสมือนนิติบุคคลตามกฎหมายมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจของมหาเถรสมาคมในมาตรา ๑๕ และเจ้าอาวาสในมาตรา ๓๗

^{๖๑} สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๗.

๒.๓.๑ การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมในวัด

การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นภาระหนึ่งของพระสงฆ์ มหาเถรสมาคม ใช้อำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๑๕ ออกระเบียบส่งเสริมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนาอันเป็นการรักษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยมีคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานคณะกรรมการ รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นรองประธานคณะกรรมการ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอของจังหวัดนั้นเป็นกรรมการ โดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นประธานที่ปรึกษา เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์จังหวัดการจัดการอบรมปฏิบัติธรรมจัดเป็นการศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม เพราะมีทั้งการถ่ายทอดความรู้ธรรมะ การฝึกอบรมจิตใจ เห็นธรรมะตามความเป็นจริง การสืบต่อปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การสร้างสรรค์จรดจรดความก้าวหน้าทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา ผู้ปฏิบัติได้องค์ความรู้อันเกิดจากการปฏิบัติการจัดการอบรมปฏิบัติธรรม ต้องมีการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนสามารถให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งสามารถจัดได้ในทุกระดับการศึกษาเพื่อเป็นการศึกษาพื้นฐาน และสามารถผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยวัดจัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมจัดการอบรมปฏิบัติธรรมให้การศึกษาและปฏิบัติตามพระสัทธรรม^{๖๒}

ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสในมหาสติปัฏฐานสูตร อันเป็นการแสดงถึงวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติธรรมว่า “เอกายโน อโย ภิกขเว มคโค สตตานิ วิสุทธียา โสกปริเทวานํ สมติกมมาย, ทุกขโทมนสฺสํ อตถกมมาย, ฌายสฺส อธิคมาย, นิพพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทฺธิ จตฺตารโสติปฺภูจฺจนา.”^{๖๓}

แปลว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ๑ เพื่อระงับความโศก ๑ เพื่อระงับความคร่ำครวญ ๑ เพื่อดับทุกข์ ๑ เพื่อดับโทมนัส ๑ เพื่อบรรลุอริยมรรค ๑ เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพาน ๑ ทางเดียวนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔^{๖๔}

สรุป วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติธรรมมี ๕ ประการ คือ

๑. เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย
๒. เพื่อระงับความโศก และความคร่ำครวญ

^{๖๒}รายละเอียด การศึกษา การศึกษาพื้นฐาน การศึกษาตลอดชีวิต และสถานศึกษา ดูได้ในคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , สำนักงาน, สำนักนายกรัฐมนตรี, มาตรา ๔ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด . ๒๕๔๕), อ่างใน ศิริพร แยมินิล ดร. และคณะ, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมศึกษาเฉพาะกรณี วัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”, รายงานการวิจัยโครงการนร่อการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมในพระพุทธศาสนา สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา สกศ. อันดับที่ ๗๑/๒๕๔๘, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

^{๖๓}ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๗๓/๒๔๘.

^{๖๔}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

๓. เพื่อดับทุกข์ และโหม่นัส

๔. เพื่อบรรลุนิพพาน

๕. เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพาน

การปฏิบัติธรรมมีความสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๘๑ ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า “การจัด การศึกษาอบรม ต้องให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม ” และตามจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา มาตรา ๖ พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. ว่า “ต้องเป็นไปเพื่อ พัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ” การจัดการอบรมปฏิบัติ ธรรม จัดเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง จึงเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และ ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ

๒.๓.๒ หลักการจัดการอบรมการปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาธรรมฝึกฝนอบรมจิตของตนเอง เพื่อตัดละกิเลสตัณหา เห็นธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง ตลอดชีวิตตราบเท่าที่เรายังต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารด้วย จุดมุ่งหมาย คือ พระนิพพาน การปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับ มาตรา ๘ ที่ระบุว่า “เป็นการศึกษา ตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีการพัฒนาสาระ และ กระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ” การศึกษาในทางพระพุทธศาสนามีหลักการศึกษาศิล สมาธิ ปัญญา มีหลักการการปฏิบัติที่ชัดเจนดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น มหาสติปัฏฐานสูตร วินีต วัตถุ นิคคณสูตร หรือในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค จุดประสงค์ก็เพื่อผู้ศึกษาปฏิบัติเกิดปัญญาญาณ เห็นแจ้งตามความเป็นจริง ดังมาตรา ๒๒ ระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมี ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ ”

มหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ วัด เป็นสถาบันศาสนา ร่วมกับองค์กรของรัฐ คือ สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ สามารถร่วมมือกันจัดตั้งและบำรุงสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และ สนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชน ตามมาตรา ๑๒ และสามารถจัดการศึกษาอบรม ปฏิบัติธรรมแก่พุทธศาสนิกชนได้ รวมทั้งแก่สถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้ที่สนใจ ตามมาตรา ๑๘ การ ได้รับสิทธิประโยชน์จากการสนับสนุนของรัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยกองพุทธ ศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติ ธรรม เมื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแล้ว ตามมาตรา ๑๔ ตามสิทธิขององค์กร

การอบรมปฏิบัติธรรม มีรูปแบบการจัดการศึกษา ได้แก่ การศึกษาในระบบ คือ จัดเป็น หลักสูตร มีตัวอย่าง คือ บทเรียนปฏิบัติธรรมในชั้นเรียนบทเรียนศีลธรรมในวิชาสังคมศึกษาในทุก ระดับการศึกษา ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็จัดเป็นวิชาธรรมภาคปฏิบัติ จัดเป็นหลักสูตรในการศึกษาระดับ ปริญญาโท คือ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม การศึกษานอกระบบ คือ จัดอบรมปฏิบัติธรรมเป็น ระยะๆ ตามช่วงเวลา และการศึกษาตามอัธยาศัย คือ เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าปฏิบัติได้ตลอดเวลา ตามที่ต้องการ ดังมาตรา ๑๕ และสามารถจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็

ได้ ตามศักยภาพขององค์กร และเป็นไปตามมาตรา ๒๓ คือ เพราะได้รับการอบรมปฏิบัติธรรมจึงเกิดความรู้คู่คุณธรรม ผู้ปฏิบัติธรรมตามความเป็นจริง ผิดคน ได้ธรรมทำให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การปฏิบัติธรรมมีกระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการ การสาธิตการปฏิบัติ การบรรยายธรรม การสอบ-ส่งอารมณ์ ปรับอินทรีย์ มีเนื้อหาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ใช้หลักการกำหนดรู้ด้วยอาตาปี สติมา สัมปชาโน ปฏิบัติจดจ่อ ติดต่อ ต่อเนื่อง จนเกิดปัญญาเห็นแจ้งสภาวะธรรมตามความเป็นจริง มีการจัดสถานที่ปฏิบัติธรรมให้สัปปายะ จัดบริการสื่อมีหนังสือสวดมนต์ วิทยุทัศน์สาธิตการปฏิบัติ หนังสือคู่มือการปฏิบัติธรรมไว้ให้ศึกษา เป็นไปตามมาตรา ๒๔ ที่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมในทุกกลุ่มชน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสมาปฏิบัติธรรม และร่วมมือกับองค์กรจัดการปฏิบัติธรรม ดังมาตรา ๒๔ ที่ให้ร่วมมือกับบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น การจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ ส่งเสริมสนับสนุนวิปัสสนาจารย์ ศึกษาปฏิบัติธรรมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองแล้วจะได้เป็นประโยชน์ต่อการสอนการอบรม ดังมาตรา ๓๐ ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนในแต่ละระดับการศึกษา

ในการจัดการอบรมปฏิบัติได้จัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นประเมินผลก่อนและหลังการปฏิบัติ ก่อนการปฏิบัติสอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นด้านต่างๆ ก่อนเข้ารับการอบรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพร้อมของสถานที่และความพร้อมและทัศนคติของผู้ปฏิบัติความคิดเห็นหรือคาดหวังอื่นๆ และหลังปฏิบัติธรรมสอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นต่างๆ หลังเข้ารับการอบรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพึงพอใจ สถานที่ บุคคล หลักสูตรการอบรม สิ่งแวดล้อม สัปปายะความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม ปัญหาอุปสรรค ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อการฝึกปฏิบัติธรรมและการอบรมติดต่อกันต่อไปแก่ผู้สนใจการปฏิบัติ ตามมาตรา ๒๖ ที่ให้สถานศึกษาจัดประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของการเรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนการร่วมกิจกรรมและทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษารวมทั้งการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อและนำผลการประเมินผู้เรียนดังกล่าว มาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

๒.๓.๓ การขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

มหาเถรสมาคมออกระเบียบการขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก ดังนี้

ข้อ ๑ วัดซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เป็นวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และที่פקสงฆ์ตามมติมหาเถรสมาคม

ข้อ ๒ มีสัปปายะ เช่น อาวาสสัปปายะ เป็นต้น

ข้อ ๓ วัดที่เคยเป็นสำนักปฏิบัติธรรมมาก่อน ยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ข้อ ๔ เจ้าอาวาสเป็นพระวิปัสสนาจารย์หรือส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรมตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

ข้อ ๕ มีหลักฐานถูกต้อง ตรงตามแบบเอกสาร (แบบฟอร์ม) ที่กำหนดไว้^{๖๕}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดคุณสมบัติของสำนักปฏิบัติธรรม ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสำนักปฏิบัติธรรมไว้ ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านสถานที่ (๒) ด้านวิทยากร และ (๓) ด้านการบริหารจัดการซึ่งแต่ละด้านมีข้อกำหนดเป็นรายละเอียด ดังนี้^{๖๖}

ด้านการบริหารจัดการ

๑. เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง

๒. มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายอย่างเป็นระบบ ที่มีความโปร่งใสสามารถเปิดเผยและตรวจสอบได้

๓. มีบุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขาและอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม

๔. มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยภายในและบริเวณโดยรอบ ในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก สามารถประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยอาสาสมัคร เพื่อมาดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึง

๕. มีการดูแลด้านสุขอนามัย กล่าวคือ มีผู้ยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในกรณีที่มีผู้เข้าปฏิบัติธรรมจำนวนมาก ควรจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลอยู่ดูแล ถ้าหากมีผู้ป่วยฉุกเฉินก็สามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที ถ้าหากไม่ได้จัดเจ้าหน้าที่พยาบาลอยู่ดูแลประจำ ก็ต้องมีการประสานไว้กับสถานพยาบาลใกล้เคียงให้สามารถปฐมพยาบาลหรือรับผู้ป่วยฉุกเฉินไว้รักษาตัวได้ทันที

๖. มีการจัดการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี และจัดทำตารางการฝึกอบรมปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน

๗. มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนักที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารหรือตีพิมพ์ประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน

^{๖๕} สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐๐.

^{๖๖} ฝ่ายวิชาการคณะทำงานโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน , คู่มือโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๗, หน้า ๗๓ - ๗๕.

๘. มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดด้านต่างๆ เช่น การจัดอาหาร น้ำดื่มและการบริการต่างๆ เป็นต้น

๙. มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ แต่ต้องไม่เป็นในลักษณะเชิงธุรกิจ

ด้านวิทยากร

๑. มีพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนกัมมัฏฐานที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนกัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร โดยสามารถตอบข้อซักถาม และสอบอารมณ์กัมมัฏฐานได้

๒. มีวิทยากรบรรยายธรรมที่มีความรู้ ความสามารถในการเทศนาและบรรยายธรรมให้เข้าใจหลักธรรม และน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างมีความสุข

๓. พระภิกษุหรือบุคคลอื่นที่เป็นวิทยากรมีความประพฤติดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

ด้านสถานที่

๑. ด้านความสะอาด สงบ สว่าง บริเวณร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก

๒. มีห้อง อาคาร หรือศาลาปฏิบัติ ที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ไม่แออัดเกินไป

๓. มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอและแยกตามเพศของผู้ใช้ สำหรับห้องพักรวมมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ ๒.๑ การเปรียบเทียบคุณสมบัติของสำนักปฏิบัติธรรม

	ด้านคัมภีร์ พระพุทธศาสนา	ด้านมหาเถร สมาคม	ด้านสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ
การบริหาร จัดการ		- มีหลักฐานถูกต้อง - เจ้าอาวาสส่งเสริมและสนับสนุน	- เจ้าสำนักมีความสนใจ และเห็นความสำคัญ - จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นระบบ - มีบุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอ - มีการรักษาความปลอดภัย - มีการดูแลด้านสุขอนามัย - มีการจัดปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี - มีกฎข้อบังคับ/หลักปฏิบัติเหมาะสมชัดเจน - ประสานงานกับชุมชนจัดอาหารและน้ำดื่ม (โภชนสัปายะ) - มีการประชาสัมพันธ์
วิทยากร	- มีกัลยาณมิตร	- เจ้าอาวาสเป็นพระวิปัสสนาจารย์ (กัลยาณมิตร)	- มีพระวิปัสสนาจารย์ (กัลยาณมิตร) - มีพระวิทยากรทรงความรู้ความสามารถ บรรยายธรรม - มีความประพฤติดี (บุคคลสัปายะ)
สถานที่	- มีสัปายะ ๗	- เป็นวัด - เป็นที่พักสงฆ์	- มีห้องอาคารหรือศาลาปฏิบัติไม่คับแคบเกินไปพอเพียง (อาวาสสัปายะ) - มีห้องน้ำสะอาด สงบ สว่าง สดชื่น (อุตุสัปายะ)
สรุป	มีสัปายะ ๗ มีกัลยาณมิตร	มีสัปายะ ๗ มีกัลยาณมิตร	มีสัปายะ ๗ มีกัลยาณมิตร

สรุป รูปแบบของสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม มีลักษณะ ดังนี้

๑. สถานที่ เว้นที่เป็นโทษ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เรียกว่า สัปปายะ ๗ หรือ สัปปายะ ๕ อันได้แก่

๑. อาวาส (ที่อยู่) คือ เสนาสนะสัปปายะ
๒. โจรคาม
๓. ภัตตาคาร (การพุดคุย) คือ อัมมัสสวนสัปปายะ
๔. บุคคล คือ บุคคลสัปปายะ
๕. โภชนะ คือ อาหารสัปปายะ
๖. ฤดู คือ ฤดูสัปปายะ
๗. อิริยาบถ

๒. บุคลากร กัลยาณมิตร คือ อาจารย์ผู้คอยชี้แนะ แนะนำ ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ถ้าเจ้าสำนักเป็นวิปัสสนาจารย์ยิ่งดี มีเจ้าหน้าที่พร้อม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

๒.๔.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

"พระสังฆาธิการ" เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า "พระคณาธิการ" มาเป็น "พระสังฆาธิการ" ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินการ คณะสงฆ์ รวมคำว่า " พระ " " สังฆ " และ " อธิการ " เป็น " พระสังฆาธิการ " แปลตามรูปศัพท์ว่า "พระภิกษุผู้ทำงานโดยสหิชาติในทางคณะสงฆ์" "พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง" ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง "พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์" มีตำแหน่งดังนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๖๗}

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า "พระสังฆาธิการ"

^{๖๗} พระธรรมปิฎกโศภน (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), *วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒.

การ" ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

จากความหมายข้างต้น **พระสังฆาธิการ** จึงหมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๖๘}

ในกฎนี้ กำหนดพระสังฆาธิการไว้ ๖ ชั้นด้วยกัน เมื่อแบ่งเป็นตำแหน่ง หมายถึงที่ต้องใช้ตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นได้ ๑๒ ตำแหน่ง คือ

๑. ชั้น (ระดับ) หน มี ๑ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่หน
๒. ชั้น (ระดับ) ภาค มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาค ๑ รองเจ้าคณะภาค ๑
๓. ชั้น(ระดับ)จังหวัด มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะจังหวัด ๑ รองเจ้าคณะจังหวัด ๑
๔. ชั้น(ระดับ)อำเภอ มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะอำเภอ ๑ รองเจ้าคณะอำเภอ ๑
๕. ชั้น (ระดับ) ตำบล มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะตำบล ๑ รองเจ้าคณะตำบล ๑
๖. ชั้น (ระดับ) วัด มี ๓ ตำแหน่ง คือ เจ้าอาวาส ๑ รองเจ้าอาวาส ๑ และผู้ช่วยเจ้า

อาวาส ๑

๒.๔.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุสามเณร มีจริยวัตรตรงตามประเพณีปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสต้องบำรุง รักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

^{๖๘} กรมการศาสนา, **กฎหมายมหาเถรสมาคม**, ฉบับที่ ๒๔ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๑ ข้อ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พ.ศ. ๒๕๔๑), หน้า ๒.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ระบุถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญเนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ ในการบริหารและจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๖๙}

๒.๔.๓ บทบาทพระสังฆาธิการ

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับบทบาทพระสังฆาธิการ มีนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

พระครูมงคลคีลวงค์ (อันทน์ เตชปญฺโญ) และคณะ กล่าวว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรก ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกพระปริยัติธรรมขึ้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า พัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง เพื่อพระภิกษุสามเณรได้นำหลักการพัฒนาจิตใจนี้ไปสู่เด็กหรือเยาวชนหรือยุวพุทธ ให้หันเข้ามาศึกษาหาความรู้ ด้านพระพุทธศาสนา เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูงเด็กเล็กให้หันเข้ามาพึ่งพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลาน ชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อพระพุทธศาสนาก็บังเกิดขึ้นกับประชาชน จึงเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส

นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัดพัฒนาวัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนพร้อมกันไปด้วย^{๗๐}

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ รวมทั้งการนิคมกรรมหรือการวินิจฉัย อภิกรณ์ หรือความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุ

^{๖๙} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

^{๗๐} พระครูมงคลคีลวงค์ (อันทน์ เตชปญฺโญ) และคณะ, **พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท : การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย**, อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘).

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดจริยาพระสังฆาธิการ ซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทของพระสังฆาธิการดังต่อไปนี้

๑. ต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

๒. ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้วแต่ผู้สั่งมิได้ถอน หรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม ต้องรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีการคัดค้านคำสั่งให้ผู้สั่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน เพื่อพิจารณาสั่งการต่อไป ในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นเสียแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

๓. ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

๔. ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

๕. ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

๖. ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

๗. ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

๘. ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง ๘ ข้อนี้ เป็นจริยาอันพระสังฆาธิการต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้วย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจริยา

๒.๔.๔ อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่

เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจสอบการประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๗๑}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาค

เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจสอบการประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๗๒}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัย ข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจสอบการประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๗๓}

^{๗๑} สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) , ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ข้อ ๖ ข้อ ๗.

^{๗๒} สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) , ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๑ ข้อ ๑๐.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน.

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๗๔}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมและบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๗๕}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะ

^{๗๔} ข. อ้างแล้ว.

^{๗๕} ข. อ้างแล้ว.

ต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตาม มาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และ ไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่ง สำคัญยิ่ง และนอกจากนั้นเจ้าอาวาสยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมากที่สุดที่จะช่วย จรรโลงพระพุทธศาสนา ปลุกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) กล่าวว่า พระสังฆาธิการ คือผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่ง ตามกฎหมายเถรสมาคมกำหนดให้มีจำนวน ๑๑ อันดับ โดยมีเจ้าคณะภาคเป็นอันดับที่ ๑ มีผู้ช่วยเจ้า อาวาสเป็นอันดับที่ ๑๑ นั้น พระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ คือเจ้าอาวาสนับเป็นพระสังฆาธิการที่มี ความสำคัญมากที่สุดมีความรับผิดชอบสูงสุด ด้วยเหตุผล

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ประชาชนและเด็ก เล็กู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใครๆ อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทางพระศาสนาทั้งดีและร้าย ย่อม เข้าใจปัญหาต่างๆ และหาทางคลี่คลายปัญหาได้ง่าย

๒. ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่งเป็น เครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดี คือถ้าเป็นเจ้า อาวาสได้ดี ก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะต่างๆ ได้ดี^{๗๖}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ) กล่าวถึงเจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล^{๗๗}

เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา ๓๗ นี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่าง กว้างๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้น ได้กำหนดโดยลักษณะงานเป็น ๔

^{๗๖} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), **ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปี พระพุทธวรญาณ** , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

^{๗๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการ พระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓ - ๓๔. (อรรถาธิบาย).

๑. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ได้แก่

๑.๑ การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำ ด้วยแรงเงินแรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดีด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้

๑.๒ การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดกิจการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้น

๑.๓ การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลรักษา การใช้จ่าย การจัดทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาส ให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ได้แก่

๒.๑ การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ที่มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

๒.๒ การสอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำ ชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

๓. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

๓.๑ การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรง ได้แก่การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรมหรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียงซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

๓.๒ การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน ฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา

ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่นๆ

๔. หน้าทีอำนวยการความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

หน้าทีอำนวยการความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าทีเชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัดและเป็นหน้าทีอันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ

๔.๑ การอำนวยการความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

๔.๒ การอำนวยการความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งทีเป็นการประจำ และเป็น การจร

๔.๓ การอำนวยการความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำ ปรีกษา และความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

๔.๔ การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยการความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้าง ฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาเผาศพ ศาลาพักรับหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น

อำนาจของเจ้าอาวาส

อำนาจเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งทีเป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งานทีปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งทีมีคู่กับหน้าทีเจ้าอาวาส มีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชา โดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ทีมีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ดังทีท่านผู้รู้ได้กล่าวไว้ดังนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ) ได้กล่าวถึงอำนาจเจ้าอาวาสมีหน้าที ดังนี้

- ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส ออกไปเสียจากวัด
- ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ทีมีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมต้องมึบรรพชาศาศแห่งศาสนกิจอยู่ตลอดเวลา เช่น มีการไหว้พระ มีการสวดมนต์ มีการทำสังฆกรรมเป็นประจำตามพระวินัย^{๗๘}

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) ได้กล่าวถึงบทบาทความรับผิดชอบของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสว่า ต้องช่วยพัฒนาท้องถิ่นในด้านการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นของตนด้วย ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นก็ต้องเริ่มทีเจ้าอาวาสต้องคุมบรรพชาศาศในวัดให้หอหุ้มด้วยเมตตา สัจจะ สามัคคี คนในวัดรักกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน ประองดองกัน^{๗๙}

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖ – ๓๗.

^{๗๙} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒ – ๕๓.

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน) ได้กล่าวไว้ว่า ในส่วนสภาพวัด เจ้าอาวาสก็ต้องจัดวัดให้เป็นศาสนสถาน คือเป็นที่บำเพ็ญกิจทางศาสนา เป็นบุญสถาน คือเป็นสถานที่ในการบำเพ็ญกุศลเป็นศึกษสถาน คือเป็นที่ให้การศึกษาเล่าเรียน อบรม เป็นธรรมสถาน คือเป็นสถานที่ในทางประสิทธิ์ประสาทคุณงามความดี^{๘๐}

จากแนวความคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ คือ พระภิกษุผู้มีอายุพรรษาและเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารอันเป็นความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ จนได้รับการยอมรับเชื่อถือจากคณะสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาทั่วไป ให้เป็นผู้รับผิดชอบงานคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ อันเหมาะสมต่อความรู้ความสามารถของพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นๆ โดยมีการพิจารณาถ้อยแถลงด้วยระบบแห่งพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา ซึ่งถือว่าเป็นการถ้อยแถลงที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุม ซึ่งเป็นการพิจารณาอันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในวงการคณะสงฆ์

๒.๔.๕ การกิจของพระสังฆาธิการ

การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติอันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ประการ ดังนี้

๑. การปกครอง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของพระสังฆาธิการด้านการปกครอง มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) กล่าวว่า งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่ละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใด งานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน^{๘๑}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ) ได้กล่าวว่า การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า “การปกครอง” แปลว่า การควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรอยู่^{๘๒}

^{๘๐} พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน), วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร , การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย , อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สิ้นทวิวรรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘).

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖ – ๗๗.

^{๘๒} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ), เอกสารประกอบคำ บรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล) ได้กล่าวว่า การบริหารหมู่คณะ คือ การปกครองดูแล ตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มียู่หรือพำนักอยู่ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และการประกาศของมหาเถรสมาคม^{๘๓}

กล่าวโดยสรุป การปกครอง หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ผู้ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้ได้รับความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ด้วยพรหมวิหารธรรมตามสมควรแก่เหตุผล ตลอดจนการจัดระบบความเป็นอยู่ภายในวัดโดยการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้ภิกษุ สามเณร ที่อยู่อาศัยภายในวัดหรือในเขตปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ประกาศ ระเบียบ คำสั่ง กฎมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การอบรม ศีลจารวัตรภิกษุสามเณร รวมถึงการจัดระเบียบปฏิบัติและการดูแลสุขทุกข์ของคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัด

๒. การเผยแผ่ศาสนาธรรม

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของพระสังฆาธิการด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธรศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วนำมาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือภิกษุสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธรศาสนา การดำเนินการใดๆ ของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธรศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธรศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๘๔}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การสอนกรรมฐาน การสอนจริยธรรมแก่เด็กๆ และชาวบ้านทั่วไป^{๘๕}

พระมหาสมทรง สิรินโร ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาของพระสงฆ์ว่า ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำงานการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต

^{๘๓} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), *การบริหารวัด*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

^{๘๔} กรมการศาสนา, *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

^{๘๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), *“การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธรศาสนา”*, ใน บทบาทของสถาบันพระพุทธรศาสนากับการจัดการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑.

ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยพัฒนาทางจิต ทั้งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้ออย่างนั้น

๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตน

๓. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

๔. ไม่เห็นแก่ความง่ายดีตามธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน

๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

๖. ประสานความเข้าใจ

ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่ เผยแผ่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ดี ต้องเป็นผู้รู้ศาสนาและปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่ศาสนามีคำ ที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำว่า “เผยแผร์” และ “เผยแผ่” คำว่า เผยแผร์ เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้น ๆ ส่วนคำว่า เผยแผ่ หมายถึงการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่ เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ้มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้างไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน”^{๕๖}

กล่าวโดยสรุป การเผยแผ่ หมายถึง การประกาศหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนแล้วนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

๓. การศาสนศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกิจของพระสังฆาธิการด้านการศาสนศึกษา มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ) ได้กล่าวถึงการจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าวว่า คณะสงฆ์ยังมีกำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่ามีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ

๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา

๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา

^{๕๖}พระมหาสมทรง สิรินธโร, นายแพทย์ประเวส วะสี, นายสมบุญ สุขสำราญ และ ส. ศิวรักษ์, **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**, อ่างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘).

๕. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
๘. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม^{๘๗}

พระมหาสมทรง สิรินุโร และคณะ ที่ได้กล่าวว่า บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำ ได้ คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้าน การศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้าง อุบาสก อุบาสิกาให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของศาสนาอีกประการหนึ่งก็คือการไป สอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ นั้นเป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่พระสงฆ์ได้เข้าไป มีบทบาทในการศึกษาของชาติดังกล่าวนี จะทำให้เยาวชน และสังคม เห็นความสำคัญของวัดและ พระสงฆ์^{๘๘}

กล่าวโดยสรุป การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาของภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีตั้งแต่ ประถมศึกษา จนถึงอุดมศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมทุกทางที่จะทำให้ภิกษุสงฆ์ สามเณร ได้มีโอกาส ศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การศาสนศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับภิกษุ สงฆ์ สามเณรที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาทั้งในระยะสั้น ระยะยาว เพราะอย่างน้อยที่สุดควรได้ เรียนรู้เป็นแนวทางนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตภายหลังจากที่พระภิกษุสามเณรอุปสมบทแล้ว ไปแล้ว เช่น หลักคหิปปิปฏิบัติ เป็นต้น

๔. การศึกษาสงเคราะห์

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกิจของพระ สังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายของการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่ มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์ พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบ ทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา^{๘๙}

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

^{๘๘} พระมหาสมทรง สิรินุโร, นายแพทย์ประเวส วะสี, นายสมบุญ สุขสำราญ และ ส. ศิวรักษ์, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, อ้างถึงใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘).

^{๘๙} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๕ - ๖.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโณ) กล่าวถึงการศึกษาที่ภิกษุสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน ๔ ลักษณะ คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัด หรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจน บางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย หญิง เรียนร่วมกับภิกษุสามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๒. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม และโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

๓. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรม ปลุกฝังคุณธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่สถานศึกษาของทางฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๔. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมายมาช่วยเลี้ยงฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัด และพระตั้งแต่เด็ก สอนหนังสือง่ายๆ เบื้องต้นที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น^{๙๐}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ ได้กล่าวเกี่ยวกับการศึกษาสงเคราะห์ว่า เป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๙๑}

กล่าวโดยสรุป การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติ ทั้งด้านการศึกษา การอบรมสั่งสอน การให้อยู่อาศัย อาหาร รวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ

^{๙๐}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโณ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘ – ๔๙.

^{๙๑}บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

๕. การสาธารณูปการ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกิจของพระสังฆาธิการด้านการสาธารณูปการ มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายของสาธารณูปการว่า หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแล บำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ^{๙๒}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่า เป็นการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์ เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรม อันดงาม บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่ประชาชนในสังคม สามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลง ฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษา การเผยแผ่ ศาสนธรรม และการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อสนับสนุนให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่สำคัญ เพื่อให้พระศาสนาสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง^{๙๓}

คะนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร กล่าวว่า การดำเนินงานด้านศาสนสถานวัดควรจัดบริเวณและอาคารสถานที่ให้ร่มรื่นสวยงาม สะอาด สงบและมีสภาพเป็นอุทยาน หรือสวนป่าที่มีความร่มรื่น และเป็นธรรมชาติมากที่สุด จัดวางแผนผังที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และเขตฌาปนสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบ จัดให้มีหอกระจายข่าว เพื่อสอดแทรกความรู้ และบริการข่าวสารต่างๆ ให้แก่ชุมชน อีกทั้งจัดทำธรรมสถาน หรือสวนธรรม เพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรม จริยธรรม แก่ประชาชนหรือคนในท้องถิ่น^{๙๔}

กล่าวโดยสรุป สาธารณูปการ หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัดทั้งในด้าน การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม การปรับปรุงและจัดการให้มีระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ภายในวัดให้เรียบร้อยดีงาม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสในด้านอื่นๆ โดยการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ซึ่งมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำ

^{๙๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^{๙๓} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕.

^{๙๔} คะนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๓๐.

๖. การสาธารณสงเคราะห์

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกิจของพระสังฆาธิการด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายของการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาภิกษุสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณรและวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัด และเจ้าอาวาส ภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๙๕}

พระมหาทองชัย บุรณพิสุทธ์ กล่าวว่า การพักอยู่อาศัยในวัดมิใช่วัตถุประสงค์หลักเพื่อความสะดวกสบาย หรือเพื่อลาภสักการะอื่นใดแต่วัตถุประสงค์หลัก คือ การอยู่เพื่อปฏิบัติหน้าที่ที่ตนพึงปฏิบัติทั้งต่อตนเอง ชุมชน และสังคมโดยรวมด้วย ดังที่พระพุทธดำรัสก่อนที่จะเสด็จปรินิพพานที่ได้ตรัสเตือนพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายให้รับแรงบำเพ็ญอุทตประโยชน์และปรหิตประโยชน์ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท ความว่า “ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนท่านทั้งหลาย สังฆารทั้งหลายมีความสิ้นไปและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด” ดังนั้น การสาธารณสงเคราะห์ หรือการบำเพ็ญตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น จึงถือเป็นธุระของพระภิกษุสงฆ์มาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล^{๙๖}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ กล่าวถึงความสำคัญทางภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในด้านบริจาคมช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมมา ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลน และด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว^{๙๗}

กล่าวโดยสรุป การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณร การสร้างถนนหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาชุมชนหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยที่ยากไร้ การสร้างหอสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการ และมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘ – ๙.

^{๙๖} พระมหาทองชัย บุรณพิสุทธ์, บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร , (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖), หน้า ๕๗.

^{๙๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

๒.๕ ข้อมูลสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม มีอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น ๒๐ แห่ง ซึ่งแต่ละแห่งมีการจัดอบรมวิปัสสนากรรมฐานเป็นประจำ ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งนั้น มีข้อมูลและรายละเอียด ดังนี้^{๙๘}

๑. วัดตึกคชหิรัญ

วัดตึกคชหิรัญ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๕๑ บ้านปากคลองผักไหม่มฤต ถนนผักไห่-ป่าโมก หมู่ที่ ๗ ตำบลมฤต อำเภอฟักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ชาวบ้านอำเภอฟักไห่เรียกสั้นๆ ว่า “วัดตึก” เหตุที่มาก่อนจะเป็นวัดนั้น สถานที่ตั้งวัดแห่งนี้ เดิมผู้เป็นเจ้าของบ้านมีนามว่า หลวงอภัยเกตรา (ช้าง) และนางอภัยเกตรา (เงิน) ได้สร้างบ้านเป็นตึกแบบแก่งจัน คนทั่วไปเรียกว่า บ้านตึก ต่อมาท่านทั้งสองเกิดศรัทธาอุทิศบ้านตึกพร้อมที่ดินยกให้เป็นวัด วัดนี้จึงมีชื่อตามบ้านตึกนี้ว่า “วัดตึก” จากนั้นหลวงอภัยเกตราก็ถึงแก่กรรม

ส่วนคำว่า “คชหิรัญ” หรือวัดตึกคชหิรัญ เป็นนามพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานผ้าพระกฐินที่วัดตึกแห่งนี้ เพื่อให้เป็นอนุสรณ์แด่ผู้เป็นเจ้าของบ้านที่ได้อุทิศบ้านพร้อมที่ดินให้เป็นวัด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยมีพระครูพิพัฒน์วรวิทย์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๒. วัดกษัตราธิราชวรวิหาร

วัดกษัตราธิราช ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๒ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม เป็นวัดโบราณ สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมชื่อว่า **วัดกระษัตรา** หรือ **วัดกระษัตราราม** เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์แห่งกรุงศรีอยุธยาทรงสร้างหรือ ปกฐินสงฆ์ จึงได้ชื่อว่า **วัดกษัตรา** หรือ **วัดกษัตราราม** หมายความว่า เป็นวัดของพระมหากษัตริย์ ต่อมากลายเป็นวัดร้าง ภายหลังในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เปลี่ยนนามใหม่ว่า **วัดกษัตราธิราช** ในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๓๒๘-๒๓๔๙ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ (ทองอิน) สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณฤกษ์ (เกศ) ในรัชกาลที่ ๑ ได้บูรณปฏิสังขรณ์ ปีพุทธศักราช ๒๓๔๙ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ (ทองอิน) ทิวงคตแล้ว สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณฤกษ์ (เกศ) ได้บูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ ส่วนนาม วัดกษัตราธิราช สันนิษฐานว่า ได้เปลี่ยนนามในรัชกาลที่ ๕ ตามจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน พุทธศักราช ๒๔๓๑ ครั้นเสด็จพระราชดำเนินมายังวัดนี้ ซึ่งได้กล่าวถึงวัดกษัตราธิราชไว้ และได้รับพระราชทานให้ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ โดยมีพระราชทานนิตยาจารย์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

^{๙๘} กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่มที่ ๓ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑).

๓. วัดใหญ่ชัยมงคล

วัดใหญ่ชัยมงคล ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๓ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๔๐/๓ ถนนอยุธยา-บางปะอิน หมู่ที่ ๓ ตำบล คลองสวนพสุ อำเภอมะนิครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๐ สมเด็จพระ เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเชื่อว่า วัดป่าแก้วสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระ รามาธิบดีที่ ๑ พระเจ้าอู่ทอง คือ วัดใหญ่ชัยมงคล เป็นที่อยู่ของพระสังฆราช คือ สมเด็จพระวันรัต และเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หลัจากทรงทำยุทธหัตถีชนะ พระมหาอุปราชา เมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๕ หลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า วัดใหญ่ชัยมงคลได้กลายสภาพ เป็นวัดร้างเกือบ ๑๕๐ ปี กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวัดใหญ่ชัยมงคลเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๘ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ พระครูภาวนารังสี (เปลื้อง เรืองเชียร) ได้บูรณปฏิสังขรณ์ เสนาสนะวัดใหญ่ชัยมงคล เพื่อคงสภาพใช้บำเพ็ญกุศลได้ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๐ โดยมีพระครูพิสุทธิบุญสาร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๔. วัดมเหยงคณ์

วัดมเหยงคณ์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๔ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม เดิมเป็นพระอารามหลวง และกลายเป็นวัดร้างไปภายหลัง กรุงศรีอยุธยาแตกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ วัดนี้ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ ๕ ตำบลหันตรา อำเภอมะนิครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่นอกเขตเมืองมาทางทิศตะวันออก ถ้าเดินมาจากถนนสายเอเชีย แยกเข้า สู่ถนนโรจนะเพื่อมุ่งเข้าเกาะเมือง พอมาถึงเจดีย์วัดสามปลื้มเลี้ยวขวาอ้อมวงเวียนมาตามถนน ระยะทางประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ก็จะถึงทางเข้าวัดมเหยงคณ์ ท่านจะมองเห็นผนังอุโบสถก่อด้วยอิฐสี แดงตระหง่านแต่ไกล

ปัจจุบันนี้กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวัดมเหยงคณ์เป็นโบราณวัตถุ โบราณสถานของชาติ ตั้งแต่วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยมีพระครูเกษมธรรมทัต ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๕. วัดทางหลวง

วัดทางหลวง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๕ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๖๙ บ้านทางหลวง หมู่ที่ ๔ ตำบลปลายกลัด อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ไม่ระบุที่มาประวัติวัด ได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยมีพระครูศรีธาดาบุญกิจ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๖. วัดเจ้าเจ็ดใน

วัดเจ้าเจ็ดใน ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๖ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๓๔ บ้านเจ้าเจ็ด หมู่ที่ ๓ ตำบลเจ้าเจ็ด อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๕ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยมีพระมหาเวชยันต์ เวชยันโต ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๗. วัดสีกก

วัดสีกก ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๗ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๓๕ บ้านสีกก ถนนอยุธยา-เสนา หมู่ที่ ๒ ตำบลน้ำเต้า

อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๒๔๐ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๐ โดยมีพระครูชินธรรมภรณ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๘. วัดบึงลัญจิววัน

วัดบึงลัญจิววัน ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๘ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๑ ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๖ นางบุญ นายกัน และนายแจ่ม บริจาคที่ดินให้เป็นที่ดินสร้างวัด แล้วเรียกว่า “วัดใหม่ทางหลวง” หรือ “วัดใหม่ทางเรือ” ต่อมาสมัยพระอาจารย์เอี่ยมปกครองวัด ได้เปลี่ยนนามวัดมาเป็นวัดบุญกันนาวาส ชื่อบริจาคที่ดิน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ โดยมีพระอธิการทองหล่อ โชติโก ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๙. วัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร

วัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๙ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม เป็นวัดโบราณ สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมชื่อว่า **วัดทะเลหญ้า** หรือ **วัดท่าเลหญ้า** เพราะตั้งอยู่กลางทุ่งหญ้า ต่อมาเป็นวัดร้าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ ได้บูรณปฏิสังขรณ์ และถวายเป็นพระอารามหลวงในสมัยรัชกาลที่ ๕ และมีนามใหม่ว่า **วัดบรมวงศ์อิศรวราราม** ต่อมาอาคารเสนาสนะ ได้ชำรุดทรุดโทรม ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๓ พระพจนโกศล เจ้าอาวาส ได้บูรณปฏิสังขรณ์ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากตระกูลมลากุล ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ ตำบลสวนพริก อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีพระครูมหานคราภิรักษ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๑๐. วัดพนัญเชิงวรวิหาร

วัดพนัญเชิงวรวิหาร ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๐ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม เป็นวัดโบราณ ตามพระราชพงศาวดารกล่าวว่า พระเจ้าสายน้ำผึ้งทรงสร้างพระอารามนี้ขึ้นในที่พระราชทานเพลิงศพพระนางสร้อยดอกหมาก พระอัครมเหสี วัดนี้จึงมีนามว่า **วัดเจ้าพระนางเชิง** ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยา เรียกว่า วัดพนางเชิงบ้าง วัดพระเจ้าพนางเชิงบ้าง ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระราชทานนามว่า **วัดพนัญเชิง** ต่อมาได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์จากพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชวงศ์จักรีองค์ต่อๆ มา โดยลำดับ

ในปีพุทธศักราช ๒๓๓๙ รัชกาลที่ ๔ เสด็จมาทรงปิดทองพระพุทธรูปวัดพนัญเชิง และพระราชทานนามว่า **พระพุทธไตรรัตนนายก** และเสด็จมาติดพระเนตรถมปัดอีกครั้ง ได้โปรดให้พระยาโชฎีกกราชเศรษฐี จัดตั้งเครื่องสังเวยตามแบบธรรมเนียมจีน ในสมัยต่อมาเจ้าอาวาสของแต่ละยุคได้สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุตลอดมา ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๒ ตำบลกะมัง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีพระเทพรัตนกร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๑๑. วัดบ้านแพน

วัดบ้านแพน ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๑ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๑๒๕ บ้านสามกอ หมู่ที่ ๑ ตำบลสามกอ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๐ สร้างขึ้นในสมัยกรุงธนบุรี เหตุที่ได้ชื่อว่า วัด

บ้านแพน สืบเนื่องมาจากบริเวณนี้ก่อนสร้างวัด เป็นป่ามีนกยูงมาก เวลาจำแพนปีกหางสวยงามมาก และเรียกชื่อว่า บ้านยูงรำแพน และต่อมาชาวบ้านได้เรียกชื่อวัดว่า “วัดจันทควาสน์” โดยมีทราบสาเหตุ ต่อมาชาวบ้านได้เรียกว่า “วัดบ้านแพน” และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ โดยมีพระครูสุวรรณศีลาธิคุณ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๑๒. วัดโคกทอง

วัดโคกทอง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๒ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๔๙ บ้านกุฎี หมู่ที่ ๑๒ ตำบลกุฎี อำเภอดมัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๐ เดิมตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำน้อย และสถานที่ตั้งวัดเป็นที่เนินสูง เรียกว่า “โคก” เป็นที่เลี้ยงวัวควายของชาวบ้าน เมื่อได้สร้างวัดขึ้นมาแล้ว ได้เรียกว่า “วัดโคกทอง” ต่อมาได้ย้ายวัดมาตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำน้อยที่ตั้งในปัจจุบันในสมัยของพระครูบวรสังขกิจ วัดโคกทองได้ผูกพัทธสีมา ประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๐ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยมีพระใบฎีกาสมคิด จันทวณโณ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๑๓. วัดสุทธาวาส

วัดสุทธาวาส ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๓ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๑ บ้านตะพังโคลน ถนนบ้านตะพังโคลน หมู่ที่ ๔ ตำบลลาดบัวหลวง อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ โดยมีพระสมุห์สมรักษ์ อนุบาลโย ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๑๔. วัดนครหลวง

วัดนครหลวง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๔ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑ ตำบลนครหลวง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๒ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗ โดยมีพระครูกิตติปัญญาวุฒินันท์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๑๕. วัดตาลเอน

วัดตาลเอน ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๕ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๑ บ้านตาลเอน ถนนชลประทาน หมู่ที่ ๑ ตำบลตาลเอน อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๐ คำปรีศนาของวัดตาลเอนที่เล่าสืบต่อกันมา คือ “วัดตาลเอนเจ้าเณรสร้างมีทองสองอ่างอยู่ระหว่างคนโทษ กาอยู่นอกกระรอกอยู่ใน ใครคิดได้ไปเอาที่กา” ไม่ระบุประวัติที่มาของวัด และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑ โดยมีพระครูสมุห์จรัญฤทธิ์ อธิฉนโท ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๑๖. วัดท่าการ้อง

วัดท่าการ้อง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๖ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่บ้านท่า หมู่ที่ ๖ ตำบลบ้านป้อม อำเภอมะนัง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๕ ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่า

ผู้ใดเป็นผู้สร้าง เพราะอยู่นอกเขตพระบรมมหาราชวัง สันนิษฐานว่าคงจะเป็นวัดราษฎร์สร้างขึ้น และคงมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่ ในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๔ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๘๕ โดยมีพระครูสุทธิปัญญาโสภณ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๑๗. วัดเสาชิง

วัดเสาชิง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๗ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๗๐ หมู่ที่ ๕ ตำบลมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๒๘๗ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๒ โดยมีพระครูวิบูลจริยากร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๑๘. วัดเกาะแก้ว

วัดเกาะแก้ว ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๘ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่ถนนวัดกล้วย-ป่าโต หมู่ที่ ๑๒ ตำบลกะมัง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐ สมัยก่อนทางทิศตะวันตกของวัดเกาะแก้ว คือ ทางด้านแม่น้ำป่าสัก ในปัจจุบัน มีอาณาเขตกว้างขวางเนื่องจากตั้งอยู่ริมแม่น้ำ และที่ปากคลองข้าวสาร เมื่อถึงฤดูน้ำ น้ำจะไหลแรงทำให้อุโบสถหลักเก่าถูกน้ำกัดเซาะพังลงไปในแม่น้ำทิ้ง หลัง ทำให้บริเวณที่ตั้งของวัดแคบลง ปัจจุบันวัดได้รวบรวมอาณาเขตของวัดร้างบริเวณใกล้เคียงอีกวัดเข้าด้วยกัน คือ วัดปราสาท และยังมีซากอุโบสถเหลือแต่ผนัง ชุ่มประตุ หน้าต่างปรากฏอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๓๑๐ วัดเกาะแก้วเคยเป็นที่ตั้งค่ายของกองทัพไทยใน ๙ ทิศ และเป็นค่ายที่พระเจ้าตากสินประทับอยู่ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๑ โดยมีพระมหารุ่ง สุขมาโล ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๑๙. วัดโคก

วัดโคก ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๑๙ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๑ บ้านพุทเลา ถนนอ่างทอง-อยุธยา หมู่ที่ ๔ ตำบลพุทเลา อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๐ ผู้มีจิตศรัทธาถวายที่ดิน คือ นายธงชัย สัมฤทธิ์ นายเอื้ออังกูร กรเกษม และนางสาวอุดม มีคุณธรรม และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๐ โดยมีพระครูรัตนกิจจารักษ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

๒๐. วัดเวฬุวัน

วัดเวฬุวัน ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งที่ ๒๐ ตามมติที่ประชุมมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๕ บ้านโรงช้าง หมู่ที่ ๒ ตำบลโรงช้าง อำเภอพระราชวัง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ เดิมชื่อวัดตาไม้ไผ่ เพราะพื้นที่ตั้งวัดเป็นป่าไผ่ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้เปลี่ยนนามวัดใหม่ “วัดเวฬุวัน” ในสมัยพระครูประสิทธิ์ธรรมานุโยค ได้ดำเนินการก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ และได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยมีพระครูประสิทธิ์ธรรมานุโยค ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเหล่านี้ มีจุดประสงค์ไปในทิศทางเดียวกัน คือ ช่วยกันแก้ปัญหาสภาพจิตใจของคนในสังคมที่ประสบกับปัญหาในปัจจุบันและอนาคต โดยเป็นเสมือนการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประชาชนในสังคม ด้วยวิธีจัดโครงการปฏิบัติธรรมโดยมีกิจกรรมตาม ๓ โครงการหลักๆ คือ

(๑) โครงการปฏิบัติธรรมในช่วงเทศกาลวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ เป็นโครงการสำหรับประชาชนทั่วไปได้ปฏิบัติธรรมเป็นพุทธบูชาในวันสำคัญทางศาสนา และ ปฏิบัติเฉลิมพระเกียรติถวายเป็นพระราชกุศลในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๑๒ สิงหาคม และ ๕ ธันวาคม ของทุกปี

(๒) โครงการปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นโครงการสำหรับข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนบริษัทต่างๆ นำบุคลากรในองค์กรมาปฏิบัติธรรมตามหลักสูตรที่วัดกำหนดไว้ มีหลักสูตร ๒ คั้น ๓ วัน หลักสูตร ๔ คั้น ๕ วัน และหลักสูตร ๖ คั้น ๗ วัน เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีแนวทางในการพัฒนาตนเองทั้งทางกายและใจ

(๓) โครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนและเยาวชนที่เรียกว่า โครงการเข้าค่ายคุณธรรม เป็นโครงการด้านศึกษาสงเคราะห์ เกิดจากแนวคิดที่จะให้เยาวชนตลอดจนคนทั่วไป ได้มีโอกาสศึกษาธรรมอย่างถ่องแท้ โดยใช้เวลาสั้นๆ ๒ วัน ๑ คั้น หรือ ๓ วัน ๒ คั้น เพื่อมาใช้ชีวิตอยู่ในวัด สำหรับฝึกปฏิบัติและมีวิถีชีวิตแบบวิถีพุทธตามหลักสูตรที่ทางวัดจัดไว้ให้ โดยมีข้อตกลงร่วมกัน ในสิ่งที่ต้องปฏิบัติและละเว้นข้อห้าม ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอบรมหรือใช้ชีวิตอยู่ในค่ายปฏิบัติธรรม^{๙๙}

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิผลการบริหารจัดการโครงการปฏิบัติธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพและได้นำเสนอ ดังนี้

กัญญ์วหาภรณ์ กลิ่นนันทนวล ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ ตามทัศนะของบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๙$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๒๖$) ส่วนด้านวิริยะ จิตตะ และวิมังสา อยู่ในระดับมาก

๒. ผลการเปรียบเทียบทัศนะของบุคลากรต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากร ผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ ต่างกัน มีทัศนะต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บุคลากรที่มีเพศต่างกันมีทัศนะต่อประสิทธิผล

^{๙๙} พระมหานพรัตน์ ขนดีโสภณ, “ประสิทธิผลการบริหารจัดการโครงการปฏิบัติธรรมของพระสังฆาธิการ ในอำเภอยะนาคศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

การบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก คือ บุคลากรควรมีความต้องการใฝ่ใจรักที่จะปฏิบัติงานอยู่เสมอ บรรารณาที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป มีความขยัน หมั่นประกอบการทำงานด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย ต้องตั้งใจรับรู้ในภารกิจที่ได้รับมอบหมายโดยปฏิบัติงานด้วยความคิด เอาใจใส่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่งานที่ปฏิบัติอย่างแท้จริง และหมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล ตรวจสอบข้อบกพร่องในงานนั้นๆ ที่สำคัญต้องรู้จักการวางแผนงาน วัดผลและคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา^{๑๐๐}

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข (พรสุทธิชัยพงศ์) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณรมีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอนเท่ากับ ๓.๙๕ ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติเท่ากับ ๓.๗๘ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เท่ากับ ๓.๖๑ และด้านการบริหารและการปกครองเท่ากับ ๓.๕๖ ตามลำดับ

การเปรียบเทียบทัศนคติของพระภิกษุและสามเณรต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกันตาม สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา นักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรมและวุฒิการศึกษาสามัญ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส พบว่า ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส ได้แก่ ๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ วัดในจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่ไม่มีการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ ปัญหาเรื่องความสะดวกภายในวัด หรือบริเวณรอบนอกของวัด และ บางวัดมีโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีสภาพทรุดโทรม ๒) ด้านการบริหารและการปกครอง ระยะเวลาในการประชุมแต่ละครั้งห่างกันนานเกินไป และบางวัดมีการรวมศูนย์กลางการปกครองไปที่เจ้าอาวาสเพียงผู้เดียว ทำให้ในบางครั้งการดูแลอาจไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอบรมพระภิกษุ และสามเณร มีไม่เพียงพอและไม่มีการอบรมครูพระ ทำให้เกิดการขาดแคลนครูพระที่จะทำหน้าที่ในการสอนหนังสือทั้งในแผนกบาลีและแผนกธรรม ๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลการติดต่อบางครั้งไม่สะดวก การจัดกิจกรรมไม่ทั่วถึง พิธีกรหรือมัคทายก บางวัดยังทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์และไม่ถูกต้องตามรูปแบบ

^{๑๐๐} กัญญ์พารณ กลินนิมณฑล, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ตามหลักอิทธิบาท ๔”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ประเพณี และสถานที่จอตกรภายในวัดคับแคบจนเกินไป ทำให้ญาติโยมที่มาติดต่อหรือมาทำบุญที่วัดเกิดความไม่สะดวก

แนวทางในการแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ ได้แก่ ๑) ด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติ การสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อใช้ในการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ การจัดให้มีการทำความสะอาดและปรับทัศนียภาพภายในและรอบนอกบริเวณวัดให้มีความสวยงาม ร่มรื่น ตลอดจนการซ่อมแซมโบราณสถานและโบราณวัตถุ ๒) ด้านการบริหารและการปกครอง ควรมีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง และควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการปกครอง ๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนนันทธรรมภายในวัด และควรสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนันทธรรม และควรจัดให้มีการอบรมครูพระทุก ๖ เดือน ๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือสำนักงานและจัดให้มีผู้รับผิดชอบ ควรมีการจัดอบรมพิธีกร หรือมัคทายกขึ้นในจังหวัดเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและเป็นรูปแบบเดียวกัน และควรจัดให้มีสถานที่จอตกรอย่างเพียงพอเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ญาติโยมที่มาทำบุญหรือติดต่อในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ^{๑๐๑}

พระครูพิศาลถิรธรรม (สมพร ปญญาวิโร) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบสามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณรให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี การบริหารวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบระบบ วิธีการ การสร้างระบบให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆ และสังคมโดยรอบ เพื่อให้การบริหารเป็นไปตามความหมายที่ว่า การปกครอง การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินงานหรือการจัดการ กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพ

ประสิทธิผลการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสบางรูปขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมาย ในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสบางส่วนไม่มีการประชุม ปรึกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการ

^{๑๐๑} พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์), “ประสิทธิผลการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

บริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ขาดการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน และเจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ถูกต้องกับงาน จึงทำให้งานขาดประสิทธิภาพ

แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรมีการประชุมพระภิกษุ สามเณร ภายในวัดน้อยๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลการบริหารจัดการวัด และเพื่อความสามัคคีภายในวัด ส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเปิดรับความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ มาใช้ในการพัฒนาวัดมากขึ้น และควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดและชุมชน^{๑๐๒}

พระครูสังฆรักษ์กฤษฎ์ุตถณ สุเมโธ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ประสิทธิผลการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๔๕ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปการมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ และ ๓.๕๔ ตามลำดับ ส่วนด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และด้านการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง^{๑๐๓}

พระธวัชชัย จารุณโม (ศรีสุข) ทำการศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

๑. จากการศึกษาพบว่าประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พระภิกษุสามเณร และประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร และประชาชน ต่อประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี พบว่า สถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่ง การศึกษานักธรรม และการศึกษายาสามัญ เพศ สถานภาพ อาชีพ ตลอดจนถึงทักษะและประสบการณ์ชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุสามเณร ประชาชนแตกต่างกัน มีความคิดเห็น ประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. การศึกษาด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า คณะสงฆ์ยังขาดงบประมาณในการพัฒนาในด้านต่างๆ หลายเรื่องโดยเฉพาะเรื่องการศึกษา ขาดการทำวัตรสวดมนต์เป็นประจำการทำงานที่ไม่ชัดเจนและเด็ดขาด การติดต่อสื่อสารไม่ชัดเจน การทำงานที่เหนื่อยชา มักทำงานแบบการย่ำอยู่กับที่ไม่

^{๑๐๒} พระครูพิศาลธีรธรรม (สมพร ปณณาวชิโร), “ประสิทธิผลการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๐๓} พระครูสังฆรักษ์กฤษฎ์ุตถณ สุเมโธ, “ประสิทธิผลการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

มีการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ การขัดแย้งกันระหว่างบ้านกับวัด การไม่ให้ความเคารพซึ่งกันและกันของผู้น้อยที่ ต้องปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ ปัญหาเรื่องของยาเสพติดให้โทษและอบายมุขอื่นๆ เป็นปัญหาสำคัญของคณะ สงฆ์ ที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ข้อเสนอแนะ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์มากที่สุด โดย เน้นเรื่องหลักๆ ที่จะพัฒนาคณะสงฆ์ เช่นเรื่องการศึกษาธรรม ศึกษาบาลี ซ่อมแซมส่งเสริมสิ่งที่เป็น ประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ หาสิ่งกระตุ้นที่จะทำให้คณะสงฆ์ทำงานได้อย่างว่องไว ชัดเจน จัดการให้เจ้า อาวาสทุกวัดพาลูกวัดการสวดมนต์ทุกวันลงปาฏิโมกข์เป็นประจำ ไม่เพียงแค่นี้ในพรรษาเท่านั้น หา วิธีแก้ไขข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์และบ้าน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเคารพกัน รู้จักมีการพัฒนา สิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อคณะ หาวิธีป้องกันปัญหาเรื่องยาเสพติด ช่วยกันสอดส่องดูแลให้ทั่วถึง^{๑๐๔}

พิพัฒน์ จตุรโกมล ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การเพิ่มประสิทธิผลการปฏิบัติงานของ เจ้าหน้าที่สืบสวนศึกษาเฉพาะกรณี กองบังคับการตำรวจนครบาลที่ ๙” ได้ศึกษาระดับประสิทธิผล การสืบสวนจับกุมและปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการสืบสวนจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สืบสวนกองบังคับการตำรวจนครบาลที่ ๙ พบว่า ระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสืบสวนของ เจ้าหน้าที่สืบสวนของกองบังคับการตำรวจนครบาล ๙ อยู่ในระดับต่ำ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสืบสวนของเจ้าหน้าที่สืบสวน กองบังคับการนครบาล ๙ อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำของผู้บังคับบัญชา โอกาสหน้าที่ในหน้าที่ราชการ ความ ปลอดภัยในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สืบสวนสวัสดิการ และประโยชน์เกื้อกูล และปัจจัยด้าน เทคโนโลยีสารสนเทศ^{๑๐๕}

ศุริษา ศรีสำอองค์ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิผลการ ปฏิบัติงานของพนักงานของกลุ่มบริษัทที่เข้าร่วมโครงการสนับสนุนอุตสาหกรรมชนบทในเขตอำเภอ นางรอง จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงาน ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคล ด้านความรับผิดชอบ ด้านความก้าวหน้า ในหน้าที่การ งาน ด้านการยอมรับนับถือ ด้านตำแหน่งงาน ด้านความสัมพันธ์กับหัวหน้างาน ด้านความสัมพันธ์กับ เพื่อนร่วมงาน ด้านความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา ด้านนโยบายและการบริหารงาน ด้านความ มั่นคงในการปฏิบัติงาน ด้านสภาพการปฏิบัติงาน ด้านค่าตอบแทน พบว่า ปัจจัยโดยรวมและเป็นราย ด้าน ๙ ด้าน มีความสำคัญต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการสนับสนุน อุตสาหกรรมชนบท ในเขตอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยด้านการยอมรับ นับถือ ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานนโยบายและการบริหารและด้านความมั่นคงในการปฏิบัติงานมี ความสำคัญในระดับมาก และเห็นว่าปัจจัยด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงานมีความสำคัญอยู่ใน

^{๑๐๔} พระวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข), “ประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอ หนองแขง จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๐๕} พิพัฒน์ จตุรโกมล, “การเพิ่มประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สืบสวนศึกษาเฉพาะกรณี กองบังคับการตำรวจนครบาลที่ ๙”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๗).

ระดับน้อย และพนักงานที่มีสถานภาพและระดับการศึกษาต่างกันเห็นว่า ปัจจัยทุกด้านมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน^{๑๐๖}

สรุป ผลจากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้ทำวิจัยได้นำมาเสนอจะเห็นได้ว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เจ้าอาวาสมีการบริหารจัดการที่ดี มีระเบียบขั้นตอนการบริหารจัดการที่รัดกุม จึงทำให้การบริหารจัดการวัดเกิดประสิทธิภาพขึ้นได้ และปัญหาที่พบส่วนใหญ่ ก็คือการขาดการประสานงาน การประชุมเพื่อทำความเข้าใจกับบุคลากรในวัด รวมถึงการพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ เช่น ด้านวิสัยทัศน์ ด้านงบประมาณ ด้านความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การบริหารที่มีประสิทธิภาพสูงสุดได้

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

จากการศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิผลการบริหารจัดการโครงการปฏิบัติธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและได้นำเสนอ ดังนี้

พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดจนการพัฒนาบุคลากร การศึกษาและอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ, พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรม, และตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๑๐๗}

พระครูนนทวิวัฒน์ วีระมโน (มีนุสรณ์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลตำบลปลายบางได้บริหารงานตามหลักสาราณียธรรมทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม ๖ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

^{๑๐๖} ศุริษา ศรีสำอางค์, “ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานของกลุ่มบริษัทที่เข้าร่วมโครงการสนับสนุนอุตสาหกรรมชนบทในเขตอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บริหารธุรกิจ)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘).

^{๑๐๗} พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารณีย์ธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปลายบาง มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามเพศ และอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารณีย์ธรรม ๖ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

แนวทางการนำหลักสารณีย์ธรรม ๖ ไปประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารงานเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ด้านเมตตาทายกรรม เจ้าหน้าที่ไม่ควรเลือกปฏิบัติในการให้บริการแก่ผู้มาใช้บริการ ควรให้บริการตามลำดับในการมาใช้บริการ เพื่อความเป็นธรรมแก่ผู้รับบริการ ด้านเมตตาจริกรรม เจ้าหน้าที่กล่าววาจาสุภาพต่อผู้มาใช้บริการ ด้านเมตตามโนกรรม เจ้าหน้าที่ต้องยึดถือผลประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน ให้เกียรติประชาชนที่มาติดต่อ และต้อนรับด้วยไมตรีจิตที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ด้านสาธารณโภคี เจ้าหน้าที่ต้องมีความซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่สินจ้างรางวัล บริการด้วยความเต็มใจ และมีความรับผิดชอบ ด้านสัสสามัญญตา ควรมีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เห็นแก่พวกพ้องสำคัญกว่าประเทศ หรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ด้านทัญญูสามัญญตา ยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และนำมาแก้ไขปรับปรุงตามสภาพจริง^{๑๐๘}

พระณปวร ไชสิทธิ์โม (โทวาท) ทำการศึกษาเรื่อง “ทัศนคติของ ประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหัตถ์ ๔ ของสถานีอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหัตถ์ ๔ ของสถานีอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๓๘ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านอัตถจริยา ด้านทาน ด้านปิยวาจา และด้านสมานัตตตา

ผลการเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหัตถ์ ๔ ของสถานีอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้บริการ พบว่า ประชาชนมีทัศนคติแตกต่างกันตามเพศและรายได้เฉลี่ยต่อเดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐาน ส่วนประชาชนที่มีอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์การใช้บริการ ระยะเวลาที่เจ็บป่วย สิทธิการรักษาพยาบาล และการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสาธารณสุขต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักสังคหัตถ์ ๔ ของสถานีอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน

ปัญหาและอุปสรรคต่อการบริหารงานตามหลักสังคหัตถ์ ๔ ของสถานีอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ไม่ค่อยสนใจ ไม่เอาใจใส่คนไข้เท่าที่ควร และไม่คอยรับฟังอาการของผู้ป่วย เกิดการเข้าใจผิดกัน เนื่องจากการพูดที่ไม่เข้าใจกัน และ

^{๑๐๘} พระครูนนทวิวัฒน์ วีระมโน (มีนุสรณ์), “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารณีย์ธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

การกระทบกระทั่งกันทางด้านวาจา ขาดการแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพของประชาชน และเจ้าหน้าที่มักจะทำงานเฉพาะหน้าที่ของตนเอง บางครั้งไม่ยอมรับคนไข้ ต้องรอเจ้าหน้าที่แผนกนั้นมาก่อน จึงเกิดความล่าช้าในการดูแลรักษาประชาชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ เจ้าหน้าที่ควรเอาใจใส่ประชาชนที่มาใช้บริการอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เห็นประชาชนผู้ให้บริการด้อยกว่าตนเอง และให้ดูแลผู้ป่วยเสมือนการดูแลญาติผู้ใหญ่ของตน เจ้าหน้าที่ควรมีความอดทนต่อคำพูดที่ไม่สุภาพของผู้ใช้บริการ และแนะนำการดูแลสุขภาพของผู้ใช้บริการด้วยคำพูดที่สุภาพไพเราะน่าฟัง เจ้าหน้าที่ควรให้คำแนะนำแก่ประชาชน ในการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วย และวิธีการดูแลรักษาตนเองอย่างถูกวิธี และเจ้าหน้าที่ควรมีการต้อนรับผู้มาใช้บริการ และอธิบายขั้นตอนต่างๆ ให้เข้าใจ ระหว่างรอเจ้าหน้าที่แผนกนั้นมาทำงาน เพื่อให้ผู้ให้บริการมีความเข้าใจในขั้นตอนการให้บริการอย่างถูกต้อง^{๑๐๙}

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการบริหารครั้งนั้น คือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัย เพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา ปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์

การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๑$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ และผู้ปกครองขาดการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางปกครอง แนวทางในการแก้ปัญหา ได้แก่ ควรอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี และมีการดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่าง

^{๑๐๙} พระณปวร โสสิตธมโม (โหวท), “ทัศนะของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานีนอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม รวมทั้งมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ กิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ^{๑๑๐}

พระธนดล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการ คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า

๑. พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน ด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง

๒. ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษา ทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการ แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน

๓. ข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครอง พระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุสามเณร ดำเนิน กิจการบางอย่างภายในวัดอย่างเป็นระเบียบ นอกจากนี้ควรให้พระภิกษุ สามเณร ได้สั่งสอนศีลธรรม แก่ประชาชน ให้พระภิกษุสามเณร ทำวัดให้เป็นระเบียบ มีแบบแผน ตลอดจนให้พระภิกษุ สามเณร ดูแลสถานที่วัดให้ปราศจากอบายมุข และยาเสพติด^{๑๑๑}

พระปิยวัฒน์ ปิยสีโล (จักร์แต) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรร มาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรและ ประชาชนที่มีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บุคลากรมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ส่วน ประชาชน พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมือง แพร่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ใน ระดับปานกลางทุกด้าน

การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ พบว่า บุคลากร และประชาชน มีความคิดเห็นว่าการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ โดย ภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า หลักความรับผิดชอบมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน, หลักคุณธรรมและหลักความโปร่งใสมีความ

^{๑๑๐} พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของ จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๑๑} พระธนดล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๑).

คิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนหลักนิติธรรม, หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า พบว่าบุคลากรและประชาชนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ปัญหาและแนวทางในการพัฒนาเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ บุคลากรผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ ซึ่งได้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับตัวผู้บริหารและคณะผู้บริหารมากกว่าองค์กรและมีผลในภาพรวมทั้ง ๖ หลักอยู่ในระดับความแตกต่างเป็นส่วนใหญ่ หากแต่ยังคงมีบุคลากรและประชาชนเป็นบางส่วนที่ยังมีความคิดเห็นว่า ผู้บริหารมีความไม่เป็นกลางทางด้านการบังคับบัญชา ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน การสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาให้ได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง รวมทั้งการไม่ค่อยยอมรับฟังความคิดเห็นของพนักงานชั้นล่าง อุปสรรคในการทำงานที่มีไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน การจัดบุคลากรได้ไม่ค่อยเหมาะสมกับงาน หรือการจัดให้ทำงานมาก ชับซ้อนจนเกินไปจนทำให้งานที่ทำนั้นเกิดความล่าช้าและผิดพลาดได้ง่าย^{๑๑๒}

พระมหาเรณูศักดิ์ พิมพ์สกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบของการบริหารวัดในทศวรรษหน้า” ผลการวิจัยพบว่าวัตถุประสงค์ของการบริหารให้พระภิกษุปฏิบัติตามธรรมวินัย พัฒนาวัดให้สะอาดร่มรื่นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้คุณธรรมจัดระเบียบการบริหารการเงินและกิจการภายในวัด รวมทั้งพัฒนาให้เจ้าอาวาสมีวิสัยทัศน์ ส่วนโครงสร้างการบริหารเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการและการกระจายอำนาจการตรวจสอบ รวมถึงมีไวยาวัจกรช่วยในกิจการของสงฆ์ การกิจด้านการปกครองควรปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัยบริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม การกิจด้านการศาสนศึกษาปรับปรุงหลักสูตรและกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุ การกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ครูสอนโดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน การกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์ควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีองค์กรการเผยแผ่การกิจด้านการสาธารณูปการ ควรอนุรักษ์ศิลปะแบบไทยเป็นสัดส่วนมีแบบแปลนโดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอยดูแลและด้านสาธารณสงเคราะห์ ส่งเสริมให้มีในรูปแบบต่างๆ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างมุษ^{๑๑๓}

สุวรรณ ทองคำ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียน สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมาก ๒) ผู้บริหารโรงเรียนที่มีวัยวุฒิไม่เกิน ๕๐ ปี ส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลสูงกว่าผู้บริหารโรงเรียนที่มีวัยวุฒิมากกว่า ๕๐ ปี ผู้บริหารโรงเรียนที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่าลงมาผู้บริหารโรงเรียนที่มี

^{๑๑๒} พระปิยวัฒน์ ปิยสีโล (จักร์แต), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๑๓} พระมหาเรณูศักดิ์ พิมพ์สกุล, “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕).

ประสบการณ์ไม่เกิน ๑๐ ปี ส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุด รองลงมาเป็นผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์การบริหาร ๑๑-๒๐ ปี และมากกว่า ๒๐ ปี ตามลำดับ และผู้บริหารโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งในโรงเรียนขนาดกลางส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุด รองลงมาเป็นผู้บริหารโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ตามลำดับ^{๑๓๔}

สรุปผลจากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้ทำวิจัยได้นำมาเสนอจะ พบว่า การบริหารองค์กรของวัดและหน่วยงานราชการต่างก็มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก โดยวัดจะนำเอาพระธรรมวินัย และหลักธรรมต่างๆ มาใช้ในการบริหารให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและดีงาม ในส่วนของหน่วยงานราชการ ก็จะมีระเบียบข้อบังคับของทางราชการเป็นหลักในการบริหาร ซึ่งทั้งวัดและหน่วยงานราชการ จะมีปัญหาในการบริหารคล้ายๆ กัน คือ บุคลากรขาดความสนใจ ขาดการเอาใจใส่ และละเลยต่อระเบียบข้อบังคับ ทำให้เกิดความไม่เรียบร้อย ไม่เป็นระเบียบ ซึ่งจำเป็นจะต้องสร้างความเข้าใจกับบุคลากรให้ชัดเจนและเคารพต่อระเบียบข้อบังคับตามหลักเกณฑ์ที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารงานที่ดีต่อไป

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรม

จากการศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการบริหารจัดการโครงการปฏิบัติธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมและได้นำเสนอ ดังนี้

ไฉไลฤดี ยุวนะศิริ และคณะ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ “ผลสำเร็จในการปฏิบัติธรรมของพระนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่” ได้ข้อสรุปว่า พระนิสิตต้องการพัฒนาจิต การปฏิบัติธรรมและการจัดรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมโดยใช้หลักภาวนา ๔ คือ

๑) กิจกรรมกายภาวนา คือการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนและผู้ปฏิบัติที่หลากหลาย เพื่อฝึกการควบคุม สวรรค์ระวัง ในอินทรีย์สังวรทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในระหว่างที่เรียนและปฏิบัติ ทั้งในอิริยาบถใหญ่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน และอิริยาบถย่อย เช่น การบริโภคอาหาร น้ำดื่ม ขับถ่าย เป็นต้น หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวทางกาย

๒) กิจกรรมสติภาวนา คือ การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียน และผู้ปฏิบัติตั้งอยู่ใน ภาวะเบียบตามที่ตั้งกลั่นอย่างเคร่งครัด ตลอดถึงการสร้างความตระหนักรู้ ในข้อปฏิบัติของการอยู่ร่วมกันของผู้เรียนและผู้ปฏิบัติ การรักษาศีล และพระวินัย

๓) กิจกรรมจิตภาวนา คือ การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนและผู้ปฏิบัติได้อบรมปฏิบัติทางจิต เพื่อพัฒนาสติให้เกิดสมาธิตั้งมั่นจดจ่อ ในระหว่างที่เรียนและฝึกปฏิบัติ ให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก ชื่น ชื่น และสนใจในการสอนและการฝึกปฏิบัติ โดยมีกิจกรรมการฝึกสมาธิ ในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลายให้เหมาะสมกับจริตของผู้ปฏิบัติ

^{๑๓๔} สุวรรณ ทองคำ, “สภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียน สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๕).

๔) กิจกรรมปัญญาภาวนา คือ การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียน และผู้ปฏิบัติเกิดความรู้ ความเข้าใจ ในหลักสูตรการเรียนรู้อย่างชัดแจ้ง^{๑๑๕}

ธนาทิพย์ ลอแก้ว ศึกษาเรื่อง “แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนา นานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร” ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนา นานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหารนี้ ปฏิบัติตามรูปแบบ และวิธีการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งสอนตามแนวพองหนอ ยุบหนอ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน ๔ คือการใช้สติเป็นประธานในการกำหนดอารมณ์ ฐานที่ตั้งของสติ คือ กาย เวทนา จิต ธรรมแนวทางการปฏิบัติ พระวิปัสสนาจารย์สอนให้โยคีฝึกปฏิบัติโดยเน้นอริยาบถ เดิน และนั่ง ซึ่งจัดอยู่ในหมวดอริยาบถในกายานุปัสสนาเป็นหลัก การปฏิบัติในอริยาบถ ยืน และนอน จัดอยู่ในอริยาบถย่อยร่วมกับอริยาบถย่อยอื่นๆ สำหรับเวทนา จิต ธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่แทรกอยู่ระหว่างการเดินจงกรม การนั่งสมาธิ และการกระทำอริยาบถย่อย^{๑๑๖}

พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง ศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรมกรรมฐานที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยในการปฏิบัติ ๔ ประการ คือ บุคคลสัปปายะ การปฏิบัติธรรมแต่ละสำนักต้องมีอาจารย์ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมีอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานดี มีผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้ามาร่วมปฏิบัติธรรมมีผู้สนับสนุนการปฏิบัติธรรมอย่างดียิ่งแล้ว การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จด้วยดี อาวาสสัปปายะ สถานที่เป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติธรรม เพราะถ้าสถานที่มีความพร้อมทั้งทางด้านเสนาสนะดี ด้านห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมการปฏิบัติธรรมย่อมดำเนินไปด้วยดี อาหารสัปปายะ อาหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมมีอาหารสำหรับเสริมสร้างร่างกายที่มีคุณภาพ และพอเพียงย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติธรรมดี และสุดท้าย ธรรมสัปปายะ ต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติ ถ้ามีอาจารย์ มีสถานที่ มีอาหารแล้วต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติ เพื่อทราบแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกหลัก^{๑๑๗}

พระวุฒิกัทร เครือวงศ์ ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการสร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง” ผลการศึกษาพบว่า ระดับความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านที่พักอาศัย ด้านห้องน้ำ ห้องสุขา ด้าน

^{๑๑๕} ไฉไลฤดี ยวนะศิริ และคณะ, “ผลสำเร็จในการปฏิบัติธรรมของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๔๖).

^{๑๑๖} ธนาทิพย์ ลอแก้ว, “แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนา นานาชาติ วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

^{๑๑๗} พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง, “การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒).

สถานที่รับประทานอาหาร ด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ด้านที่จอดรถ ด้านการต้อนรับ และด้านความปลอดภัย^{๑๑๘}

สรุปได้ว่า การปฏิบัติธรรมนั้น นอกจากจะสอดแทรกกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาการสติให้มีความจดจ่อมากขึ้น มีสมาธิมากขึ้นแล้ว การปฏิบัติธรรมกรรมฐานที่ตื้นนั้น ยังต้องประกอบด้วยปัจจัยในด้านต่างๆ เช่น ด้านบุคคล คือ มีอาจารย์ที่ดี มีสัทธรรมิกที่ดี เป็นต้น ด้านอวาส คือ สถานที่ที่มีความสงบร่มรื่น ทั้งในส่วนของที่พัก ห้องน้ำ โรงอาหาร ต้องมีความสะอาดเรียบร้อย ด้านอาหาร ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญ อาหารที่ดีและมีประโยชน์จะช่วยส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีการปฏิบัติธรรมที่ดีขึ้น และด้านธรรมะ คือจะต้องมีหลักในการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง และเรียนรู้จากวิปัสสนาจารย์อย่างเข้าใจและชัดเจน จึงจะส่งผลให้การปฏิบัติธรรมเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างดียิ่งต่อไป

๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิผลการบริหารจัดการโครงการปฏิบัติธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการและได้นำเสนอ ดังนี้

พระสมาน กองรัมย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครองจังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครองจังหวัดบุรีรัมย์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครองจังหวัดบุรีรัมย์พบว่าเมื่อจำแนกตามอายุพรรษา ระดับการศึกษาและตำแหน่งปกครองสงฆ์ โดยรวมไม่แตกต่างกันทางสถิติ ปัญหาที่มีต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครองจังหวัดบุรีรัมย์ส่วนใหญ่การควบคุมกำกับดูแลพระภิกษุและสามเณรให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยไม่จริงจัง การจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรไม่ทั่วถึง การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาไม่สม่ำเสมอ การแต่งตั้งคณะกรรมการดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินกิจการภายในวัดไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน การส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับหลักธรรมในวันอาทิตย์ไม่ต่อเนื่องและการจัดบริเวณวัดยังไม่เป็นแบบอย่างที่ดี^{๑๑๙}

ปกรณ์ ต้นสกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง” จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง ๓๐๒ รูป ผลของการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในการพัฒนาวัดตัวอย่างด้านภาวะผู้นำมีปัญหาการทำงานเป็นทีมหรือคณะ และการร่วมทำงานกับพระสังฆาธิการวัดอื่น ด้านการจัดการปกครองภายในวัด มีปัญหาการบริหารงาน ปัญหาในการดำเนินงานของวัดพัฒนาตัวอย่าง มีปัญหา คือ พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ในปัจจุบันปกครองให้มีคุณภาพเป็นไปได้ยาก ขาดงบประมาณ

^{๑๑๘} พระวุฒิกัทร เครือวงศ์, “แนวทางการพัฒนาการสร้างคามพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง” , *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ยุทธศาสตร์การพัฒนา)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑).

^{๑๑๙} พระสมาน กองรัมย์, “บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครองจังหวัดบุรีรัมย์”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๐).

ในการก่อสร้างและการพัฒนาวัด เจ้าอาวาสต้องช่วยเหลือตนเอง ประชาชนไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรมระหว่างวัดและชุมชน^{๑๒๐}

ประสาธ สุขเกษม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลากทางสังคมแก่เยาวชน : กรณีศึกษาค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์เชียงใหม่” ได้ข้อสรุปว่า การศึกษากระบวนการขัดเกลากทางสังคมที่พระสงฆ์ใช้กับเยาวชนในการอบรมค่ายคุณธรรมตลอดฤดูมหลังทางสังคม เศรษฐกิจและการศึกษาของเยาวชนที่เข้ารับการอบรม และความคาดหวังของผู้ปกครองของเยาวชนผู้เข้าอบรมที่ได้เข้าอบรมในค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ได้รับการขัดเกลากจากพระสงฆ์ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ก็คือการได้รับการขัดเกลากด้วยวิถีพุทธภวานั้นเอง^{๑๒๑}

พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย) ทำการศึกษาเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัดโดยภพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านการสอน ทักษะด้านเทคนิคและทักษะด้านความคิด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔, ๔.๑๒, ๓.๙๑, ๓.๘๕ และ ๓.๘๕ ตามลำดับ^{๑๒๒}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปณโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรจะเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือในโรงเรียน^{๑๒๓}

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษา

^{๑๒๐} ปกรณ์ ต้นสกุล, “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดตัวอย่าง”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๖).

^{๑๒๑} ประสาธ สุขเกษม, “บทบาทพระสงฆ์ในการขัดเกลากทางสังคมแก่เยาวชน : กรณีศึกษาค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษานอกระบบ)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒).

^{๑๒๒} พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย), “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๒๓} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปณโณ, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

จะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหาร การศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อ พระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษา แผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียนและอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษา แผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้^{๑๒๔}

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ มีบทบาทสำคัญ การดูแลพระภิกษุสามเณร ในปกครอง ให้ ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นไปด้วยความเรียบร้อย นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่คำสอนแก่พุทธศาสนิกชน ซึ่งส่วนใหญ่มีทักษะในการบริหารงานในระดับมาก ซึ่งในการบริหารงาน กิจการคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการถือว่ามีความสำคัญอย่างมาก เพราะถ้าพระสังฆาธิการมีทักษะและ ศักยภาพมาก การบริหารงานก็จะมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้าม ถ้าพระสังฆาธิการมีทักษะและ ศักยภาพต่ำ ก็ทำให้การบริหารงานแย่ลงไปด้วย ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการนี้ จะพบว่าพระสังฆาธิการ มีปัญหาในด้านของการบริหารงานที่ไม่จริงจัง ไม่เคร่งครัดเท่าที่ควร ทำให้ พระภิกษุสามเณรย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย ไม่เคารพระเบียบข้อบังคับ บุคลากรไม่มีคุณภาพ และ การบริหารงานก็จะเกิดความไม่ชัดเจนตามไปด้วย

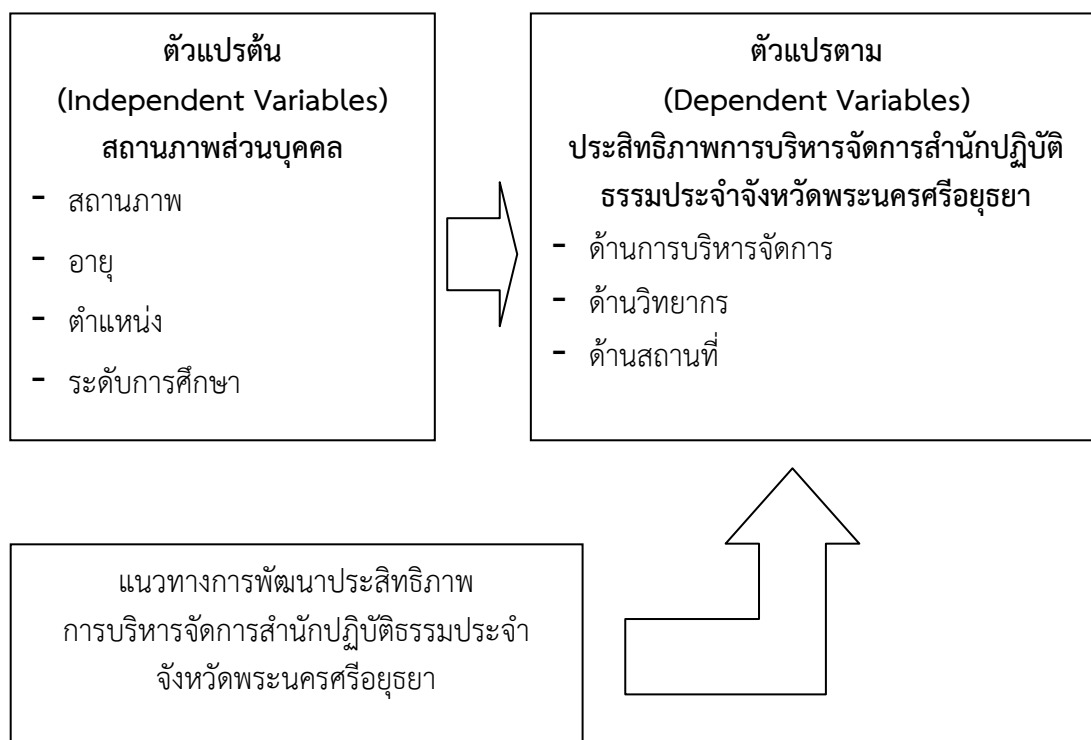
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็น กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ๑) สถานภาพ ๒) อายุ ๓) ตำแหน่ง ๔) ระดับการศึกษา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการโครงการ ปฏิบัติธรรมของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านการบริหารจัดการ ๒) ด้านวิทยากร ๓) ด้านสถานที่

^{๑๒๔} พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัด กระบี่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘).

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมุ่งศึกษา ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหาร จัดการสำนักปฏิบัติธรรม และเพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรม โดยมีขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้ระเบียบวิธีวิจัย แบบผสม (Mixed Method) คือ เป็นการวิจัย เชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าหน้าที่ประสานงานประจำสำนักปฏิบัติธรรม และผู้ปฏิบัติธรรมจำนวน ๒๐ วัด คือ วัดตึกคชทริฎฐ วัดกษัตราธิราชวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล วัดมเหยงค์ วัดทางหลวง วัดเจ้าเจ็ดใน วัดสีสุก วัดบึงลัญจวัน วัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดบ้านแพน วัดโคกทอง วัดสุทธาวาส วัดนครหลวง วัดตาลเอน วัดท่าการ้อง วัดเสาธง วัดเกาะแก้ว วัดโคก วัดเวฬุวัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวนทั้งหมด ๑๔,๑๐๐ รูป/คน มีรายละเอียดดังนี้

เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม จำนวน ๒๐ รูป

พระวิปัสสนาจารย์

จำนวน ๘๐ รูป

เจ้าหน้าที่ประสานงานประจำสำนักปฏิบัติธรรม

จำนวน ๒๐๐ รูป/คน

ผู้ปฏิบัติธรรม

จำนวน ๑๓,๘๐๐ รูป/คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการสุ่ม แบบแบ่งกลุ่ม จากนั้นจึงทำ การสุ่มอย่างง่าย จากประชากรจำนวน ๑๔,๑๐๐ รูป/คน โดยการเปิดตารางของทาโร่ ยามาเน่ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ๓๘๙ รูป/คน จากนั้นจึงทำการสุ่มโดยวิธีการเทียบสัดส่วน ตามตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ลำดับ	ตำแหน่ง	ประชากร (รูป/คน)	กลุ่มตัวอย่าง (รูป/คน)
๑.	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม	๒๐	๑
๒.	พระวิปัสสนาจารย์	๘๐	๒
๓.	เจ้าหน้าที่ประสานงานประจำสำนักปฏิบัติธรรม	๒๐๐	๖
๔.	ผู้ปฏิบัติธรรม	๑๓,๘๐๐	๓๘๐
	รวม	๑๔,๑๐๐	๓๘๙

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูล สำคัญที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ประกอบด้วย เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๕ รูป ดังนี้

๑. พระเทพรัตนนาค (นพปฎล กตสาโร) เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร
๒. พระครูชินธรรมาภรณ์ (ประยูร ชินปุตโต) เจ้าคณะอำเภอบางบาล
เจ้าอาวาสวัดสีกก
๓. พระครูสมุห์จิริยุทธิ์ อธิณฺโฑ เจ้าอาวาสวัดตาลเอน
๔. พระสมุห์สมรภัช อนุโลโย เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส
๕. พระครูรัตนกิจจารักษ์ (แก้ว อรุโณ) เจ้าอาวาสวัดโคก

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัยครั้งนี้ แบ่งออก เป็น ๒ ส่วน ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ มีรายละเอียด ดังนี้

ก. แบบสอบถาม

เป็นแบบสอบถามที่มีความเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีขั้นตอน ลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

๑) ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากเอกสาร และผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔) สร้างเครื่องมือ

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗) ปรับปรุงแก้ไข

๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการแจกแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ตามกรอบของงานประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่

๑) สถานภาพ ๒) อายุ ๓) ตำแหน่ง ๔) ระดับการศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็นข้อ ดังนี้

๑. ด้านการบริหารจัดการ มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ คือข้อ ๑-๑๐
๒. ด้านวิทยากร มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ คือข้อ ๑๑-๒๐
๓. ด้านสถานที่ มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ คือข้อ ๒๑-๓๐

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ มากที่สุด
- ๔ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ มาก
- ๓ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ ปานกลาง
- ๒ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ น้อย
- ๑ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ น้อยที่สุด

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๑ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับการปฏิบัติ **มากที่สุด**
 ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับการปฏิบัติ **มาก**
 ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับการปฏิบัติ **ปานกลาง**
 ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับการปฏิบัติ **น้อย**
 ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับการปฏิบัติ **น้อยที่สุด**

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการโครงการปฏิบัติธรรมของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้
 ๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย
 - ๑) ผศ.ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ๒) ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ๓) อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ๔) ผศ.อนุภูมิ ไชวเกษม อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ๕) อาจารย์ผดุง วรรณทอง อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)^๒ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๘ ถึง ๑.๐๐ มีบางข้อที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า ๐.๕ จึงต้องปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้ปฏิบัติธรรมที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอ่างทอง ที่ไม่ใช่กลุ่ม

^๑ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ , พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓ – ๒๔๔.

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๓ ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๕๔

๔. นำแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

ข. แบบสัมภาษณ์

เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่สร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๒. การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิภาพ
๓. วิธีการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการด้านวิทยากร และด้านสถานที่
๔. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
๕. แนวทางและวิธีการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
๖. การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยังพระสงฆ์สามเณรที่เป็นเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย คือ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมพระวิปัสสนาจารย์ เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติธรรม จำนวน ๓๘๙ รูป/คน ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๑๑ - ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมใช้ระยะเวลา ๑๐ วัน

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยวิธีการจดบันทึก และใช้เครื่องบันทึกเสียง

^๓Lee J. Cronbach, *Essentials of psychological testing*, 4th ed., (New York : Harper & Row, 1971), p. 67.

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง
๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์
๓. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)^๔

๒) ระดับความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าหน้าที และผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)^๕

๓) การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ดังนี้ ๑) สถานภาพ ๒) อายุ ๓) ตำแหน่ง ๔) ระดับการศึกษา วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test)^๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

๔) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มเนื้อหาที่ได้จากแบบสอบถามตามประเด็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้แล้ว จึงทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติแจกแจง ค่าความถี่ และค่าร้อยละ

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการจัดหมวดหมู่เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ตามประเด็นโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ จากนั้นจึง ใช้เทคนิค การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) และนำเสนอเป็นแบบความเรียง

^๔สุรพล สุยะพรหม, ผศ.ดร., และนางสาวสุทธิรักษ์ ศรีจันทร์เพ็ญ, ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๗.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๙.

^๖เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๗.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม ที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๘๙ รูป/คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป การวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

พระนครศรีอยุธยา

๔.๓ การเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ การนำเสนอปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพ อายุ ตำแหน่ง และระดับการศึกษา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๓๘๙)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพ		
- บรรพชิต	๑๑๕	๒๙.๖
- คฤหัสถ์	๒๗๔	๗๐.๔
รวม	๓๘๙	๑๐๐.๐
อายุ		
- ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๘	๒.๑
- ๒๐ – ๓๐ ปี	๓๐	๗.๗
- ๓๑ – ๔๐ ปี	๑๔๕	๓๗.๓
- ๔๑ – ๕๐ ปี	๑๔๑	๓๖.๒
- ๕๑ – ๖๐ ปี	๔๐	๑๐.๓
- ๖๑ ปีขึ้นไป	๒๕	๖.๔
รวม	๓๘๙	๑๐๐.๐
ตำแหน่ง		
- เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม	๑๙	๔.๙
- พระวิปัสสนาจารย์	๒๒	๕.๗
- เจ้าหน้าที่ประสานงานประจำสำนักปฏิบัติธรรม	๑๓๑	๓๓.๗
- ผู้ปฏิบัติธรรม	๒๑๗	๕๕.๘
รวม	๓๘๙	๑๐๐.๐
ระดับการศึกษา		
- ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๕๑	๑๓.๑
- มัธยมศึกษา	๑๒๒	๓๑.๔
- อนุปริญญา	๑๐๕	๒๗.๐
- ปริญญาตรี	๗๑	๑๘.๓
- ปริญญาโท	๓๑	๘.๐
- ปริญญาเอก	๙	๒.๓
รวม	๓๘๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นคฤหัสถ์ คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๔ และบรรพชิต ร้อยละ ๒๙.๖

อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๓ และอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีจำนวนน้อยที่สุด เพียงร้อยละ ๒.๑

ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติธรรม คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๘ และเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม มีจำนวนน้อยที่สุด เพียงร้อยละ ๔.๙

ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๔ และระดับปริญญาเอก มีจำนวนน้อยที่สุด เพียงร้อยละ ๒.๓ เท่านั้น

๔.๒ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิทยากร และด้านสถานที่ แสดงด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ ๔.๒ – ๔.๕

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม

(n = ๓๘๙)

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับประสิทธิภาพ		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านการบริหารจัดการ	๓.๔๙	๐.๔๓๓	ปานกลาง
๒. ด้านวิทยากร	๓.๘๓	๐.๔๑๒	มาก
๓. ด้านสถานที่	๓.๔๑	๐.๓๓๓	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๕๘	๐.๒๔๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๘ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน แล้วพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการบริหารจัดการ และด้านอาคารสถานที่ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านวิทยากร อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๓ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ในด้านการบริหารจัดการ

(n = ๓๘๙)

ด้านการบริหารจัดการ	ระดับประสิทธิภาพ		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. เจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง	๓.๖๗	๐.๘๖๒	มาก
๒. มีการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็นระบบ	๓.๔๕	๐.๙๙๘	ปานกลาง
๓. มีบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม	๓.๖๐	๑.๐๒๘	มาก
๔. มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรมและบริเวณโดยรอบ	๓.๒๙	๑.๐๕๒	ปานกลาง
๕. มีการดูแลด้านสุขอนามัย เป็นอย่างดี	๓.๒๖	๑.๐๐๓	ปานกลาง
๖. มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแผ่ หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นชัดเจน	๓.๕๑	๑.๑๓๒	มาก
๗. มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่างๆ	๓.๕๑	๐.๙๖๕	มาก
๘. มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ	๓.๕๓	๑.๓๑๗	มาก
๙. ไม่ดำเนินการในลักษณะเชิงธุรกิจ	๓.๙๖	๐.๗๙๓	มาก
๑๐. มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก	๓.๑๗	๑.๐๒๑	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๔๙	๐.๕๓๓	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการบริหารจัดการนั้น โดยรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๔๙) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการสามารถเรียงลำดับประสิทธิภาพจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ ไม่ดำเนินการในลักษณะเชิงธุรกิจ ($\bar{X}$ = ๓.๙๖) รองลงมา คือ เจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนัก

ปฏิบัติธรรมมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้าน วิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง ($\bar{X} = 3.67$) และมีบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้าน ที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม ($\bar{X} = 3.60$)

ตารางที่ ๔.๔ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ในด้านวิทยาการ

(n = ๓๘๙)

ด้านวิทยาการ	ระดับประสิทธิภาพ		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. มีจำนวนเพียงพอ	๓.๕๖	๑.๒๕๖	มาก
๒. มีวัตรปฏิบัติเป็นที่น่าเลื่อมใส	๔.๔๓	๐.๙๖๓	มาก
๓. ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์	๓.๒๘	๑.๑๑๕	ปานกลาง
๔. มีความรู้ความสามารถในการสอนตามหลักสติปัฏฐาน สูตรเป็นอย่างดี	๔.๑๑	๑.๐๙๙	มาก
๕. สามารถตอบข้อซักถามและสอบถามอย่างมีพื้นฐานได้	๓.๘๕	๑.๑๘๔	มาก
๖. ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มาแล้ว	๓.๘๙	๑.๑๙๒	มาก
๗. มีความสามารถในการเทศนา และบรรยายธรรม	๔.๓๐	๐.๖๕๖	มาก
๘. เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี	๓.๗๔	๐.๙๖๒	มาก
๙. สามารถบรรยายให้ผู้ฟังเข้าใจหลักพุทธธรรมและสามารถ นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้	๓.๖๔	๑.๑๒๖	มาก
๑๐. พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักมีความประพฤติดี ปฏิบัติชอบ สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	๓.๕๒	๐.๙๙๖	มาก
ภาพรวม	๓.๘๓	๐.๕๑๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านวิทยานั้น โดยรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการสามารถเรียงลำดับประสิทธิภาพจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มี วัตรปฏิบัติเป็นที่น่าเลื่อมใส ($\bar{X} = 4.43$) รองลงมา คือ มีความสามารถในการเทศนา และบรรยาย ธรรม ($\bar{X} = 4.30$) และมีความรู้ความสามารถในการสอนตามหลักสติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี ($\bar{X} = 4.11$)

ตารางที่ ๔.๕ ระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ในด้านสถานที่

(n = ๓๘๙)

ด้านสถานที่	ระดับประสิทธิภาพ		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. มีความสะอาด ร่มรื่น	๓.๔๖	๐.๙๙๕	ปานกลาง
๒. เงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก	๒.๗๗	๐.๖๓๔	ปานกลาง
๓. มีอาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรมและฝึกปฏิบัติกัมมัฏฐานได้อย่างเพียงพอ	๓.๒๗	๑.๒๙๘	ปานกลาง
๔. อาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมมีอากาศถ่ายเทสะดวก ไม่แออัดจนเกินไป	๓.๒๗	๐.๙๓๑	ปานกลาง
๕. มีที่พักจำนวนเพียงพอ	๓.๘๕	๐.๙๖๕	มาก
๖. มีการแบ่งแยกประเภทที่พักตามเพศของผู้ใช้	๓.๖๗	๐.๙๔๘	มาก
๗. ห้องพักมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี	๓.๖๙	๑.๐๘๒	มาก
๘. มีการจัดสถานที่สำหรับการเดินจงกรม	๓.๘๘	๐.๕๖๙	มาก
๙. มีโรงฉัน โรงครัว อย่างเพียงพอ	๓.๓๐	๑.๓๘๔	ปานกลาง
๑๐. มีห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาดและเพียงพอ	๓.๓๖	๐.๙๘๑	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๔๑	๐.๓๓๓	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านสถานที่นั้น โดยรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๔๑) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการสามารถเรียงลำดับประสิทธิภาพจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีการจัดสถานที่สำหรับการเดินจงกรม ($\bar{X}$ = ๓.๘๘) รองลงมา คือ มีที่พักจำนวนเพียงพอ ($\bar{X}$ = ๓.๘๕) และห้องพักมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี ($\bar{X}$ = ๓.๖๙)

๔.๓ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล อันได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ ตำแหน่ง และระดับการศึกษา แสดงด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t - test) และการทดสอบค่าเอฟ (F - test) โดยวิธีการวิเคราะห์ความ

แปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ดังตารางที่ ๔.๖ – ๔.๙

สมมติฐานที่ ๑ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม **จำแนกตามสถานภาพ**

(n = ๓๘๙)

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	บรรพชิต (๑๑๕ รูป)		คฤหัสถ์ (๒๗๔ คน)		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านการบริหารจัดการ	๓.๔๘	๐.๔๖	๓.๕๐	๐.๔๒	-๐.๓๕	๐.๗๓
ด้านวิทยากร	๓.๘๔	๐.๔๐	๓.๘๓	๐.๔๒	๐.๒๐	๐.๘๔
ด้านสถานที่	๓.๓๙	๐.๓๕	๓.๔๑	๐.๓๓	-๐.๖๐	๐.๕๕
รวม	๓.๕๗	๐.๒๖	๓.๕๘	๐.๒๕	-๐.๓๖	๐.๗๒

จากตารางที่ ๔.๖ เมื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวม ที่มีสถานภาพต่างกัน ๒ ระดับ ได้แก่ บรรพชิตและคฤหัสถ์ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๗ และ ๓.๕๘ ตามลำดับ) โดยใช้วิธีวิเคราะห์การทดสอบค่าที (t-test) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

(n = ๓๘๙)

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ต่ำกว่า ๒๐ ปี (๘ รูป/คน)		๒๐ - ๓๐ ปี (๓๐ รูป/คน)		๓๑ - ๔๐ ปี (๑๔๕ รูป/คน)		๔๑ - ๕๐ ปี (๑๔๑ รูป/คน)		๕๑ - ๖๐ ปี (๔๐ รูป/คน)		๖๑ ปีขึ้นไป (๒๕ รูป/คน)		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านการบริหารจัดการ	๓.๗๑	๐.๕๕	๓.๔๓	๐.๔๕	๓.๕๖	๐.๔๔	๓.๔๔	๐.๔๒	๓.๕๐	๐.๔๒	๓.๔๓	๐.๔๑	๑.๗๐	๐.๑๓
ด้านวิทยากร	๔.๐๔	๐.๔๒	๓.๗๓	๐.๓๗	๓.๘๘	๐.๔๒	๓.๗๙	๐.๔๑	๓.๘๓	๐.๔๓	๓.๘๒	๐.๔๐	๑.๓๘	๐.๒๓
ด้านสถานที่	๓.๓๑	๐.๒๗	๓.๔๓	๐.๓๗	๓.๔๐	๐.๓๑	๓.๔๑	๐.๓๕	๓.๓๘	๐.๓๒	๓.๔๘	๐.๓๖	๐.๕๐	๐.๗๘
รวม	๓.๖๙	๐.๒๙	๓.๕๓	๐.๒๖	๓.๖๑	๐.๒๔	๓.๕๕	๐.๒๕	๓.๕๗	๐.๒๖	๓.๕๘	๐.๒๓	๑.๔๕	๐.๒๑

จากตารางที่ ๔.๗ เมื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวม ที่มีช่วงอายุต่างกัน ๖ ระดับ ได้แก่ ต่ำกว่า ๒๐ ปี, ๒๐-๓๐ ปี, ๓๑-๔๐ ปี, ๔๑-๕๐ ปี, ๕๑-๖๐ ปี และ ๖๑ ปีขึ้นไป (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙, ๓.๕๓, ๓.๖๑, ๓.๕๕, ๓.๕๗ และ ๓.๕๘ ตามลำดับ) โดยใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๓ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำแหน่ง

(n = ๓๘๙)

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม (๑๙ รูป)		พระวิปัสสนาจารย์ (๒๒ รูป)		เจ้าหน้าที่ (๑๓๑ รูป/คน)		ผู้ปฏิบัติธรรม (๒๑๗ รูป/คน)		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านการบริหารจัดการ	๓.๕๑	๐.๕๑	๓.๔๖	๐.๔๒	๓.๕๓	๐.๔๕	๓.๔๘	๐.๔๒	๐.๔๓	๐.๗๓
ด้านวิทยากร	๓.๘๘	๐.๓๙	๓.๗๙	๐.๔๗	๓.๘๕	๐.๔๒	๓.๘๒	๐.๔๑	๐.๒๗	๐.๘๕
ด้านสถานที่	๓.๔๐	๐.๓๖	๓.๓๖	๐.๓๔	๓.๔๐	๐.๓๒	๓.๔๒	๐.๓๔	๐.๒๐	๐.๙๐
รวม	๓.๖๐	๐.๒๖	๓.๕๔	๐.๒๖	๓.๕๙	๐.๒๕	๓.๕๗	๐.๒๕	๐.๔๐	๐.๗๕

จากตารางที่ ๔.๘ เมื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวม ที่มีตำแหน่งต่างกัน ๔ ระดับ ได้แก่ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม, พระวิปัสสนาจารย์, เจ้าหน้าที่ และผู้ปฏิบัติธรรม (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐, ๓.๕๔, ๓.๕๙ และ ๓.๕๗ ตามลำดับ) โดยใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๔ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา

(n = ๓๘๙)

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ต่ำกว่ามัธยมศึกษา (๕๑ รูป/คน)		มัธยมศึกษา (๑๒๒ รูป/คน)		อนุปริญญา (๑๐๕ รูป/คน)		ปริญญาตรี (๗๑ รูป/คน)		ปริญญาโท (๓๑ รูป/คน)		ปริญญาเอก (๙ รูป/คน)		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านการบริหารจัดการ	๓.๔๖	๐.๔๗	๓.๕๖	๐.๔๖	๓.๔๒	๐.๓๗	๓.๕๗	๐.๔๖	๓.๓๖	๐.๓๕	๓.๔๙	๐.๔๖	๒.๒๒	๐.๐๕
ด้านวิทยากร	๓.๘๒	๐.๔๐	๓.๘๘	๐.๔๒	๓.๗๖	๐.๔๐	๓.๙๑	๐.๔๓	๓.๗๔	๐.๔๐	๓.๗๘	๐.๔๔	๑.๘๕	๐.๑๐
ด้านสถานที่	๓.๔๐	๐.๓๖	๓.๔๐	๐.๓๒	๓.๔๑	๐.๓๔	๓.๔๑	๐.๓๒	๓.๔๑	๐.๓๗	๓.๔๒	๐.๓๖	๐.๐๓	๑.๐๐
รวม	๓.๕๖	๐.๒๗	๓.๖๑	๐.๒๔	๓.๕๓	๐.๒๔	๓.๖๓	๐.๒๔	๓.๕๐	๐.๒๖	๓.๕๖	๐.๒๖	๒.๕๖	๐.๐๓

จากตารางที่ ๔.๙ เมื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวม ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ๖ ระดับ ได้แก่ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา, มัธยมศึกษา, อนุปริญญา, ปริญญาตรี, ปริญญาโท และปริญญาเอก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๖, ๓.๖๑, ๓.๕๓, ๓.๖๓, ๓.๕๐ และ ๓.๕๖ ตามลำดับ) โดยใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติที่ตั้งไว้

ตารางที่ ๔.๑๐ สรุปผลทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐาน ที่	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	สถิติ ทดสอบ	ระดับ นัยสำคัญ	ผลการทดสอบ	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑.	สถานภาพ	ประสิทธิภาพการบริหาร จัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	t-test	๐.๐๕		✓
๒.	อายุ	ประสิทธิภาพการบริหาร จัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	F-test	๐.๐๕		✓
๓.	ตำแหน่ง	ประสิทธิภาพการบริหาร จัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	F-test	๐.๐๕		✓
๔.	วุฒิ การศึกษา	ประสิทธิภาพการบริหาร จัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	F-test	๐.๐๕	✓	

๔.๔ การนำเสนอปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๔.๑ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ

ตารางที่ ๔.๑๑ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ

ลำดับที่	ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑.	ไม่มีการจัดทำสถิติและข้อมูลเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติธรรมไว้	๓๙	๑๐.๐
๒.	บุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่ดูแลมีน้อย	๓๒	๘.๒
๓.	ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง	๒๒	๕.๖
๔.	ไม่มีสถานที่รับบริจาคและทำบุญอย่างชัดเจน	๑๙	๔.๙
๕.	อาคารบางส่วนถูกปล่อยปละละเลย ขาดการดูแลเอาใจใส่	๑๐	๒.๖

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ เป็นจำนวน ๑๒๒ รูป/คน และได้มีการแสดงความคิดเห็นว่า ไม่มีการจัดทำสถิติและข้อมูลเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติธรรมไว้ มีจำนวน ๓๙ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐, บุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่ดูแลมีน้อย มีจำนวน ๓๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๒, ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง มีจำนวน ๒๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๖, ไม่มีสถานที่รับบริจาคและทำบุญอย่างชัดเจน มีจำนวน ๑๙ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๙ และอาคารบางส่วนถูกปล่อยปละละเลย ขาดการดูแลเอาใจใส่ มีจำนวน ๑๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๖ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑.	ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์และกระจายข่าวสารอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง	๔๐	๑๐.๓
๒.	ควรมีผู้รับผิดชอบทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดเก็บสถิติต่างๆ ในการปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในอนาคต	๓๘	๙.๘
๓.	ควรเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือผู้มาปฏิบัติธรรมอย่างเพียงพอ	๒๕	๖.๔
๔.	ควรจัดตั้งตู้บริจาคหรือสถานที่รับบริจาคและทำบุญให้เห็นชัดเจน	๒๐	๕.๑
๕.	ควรให้ความสำคัญกับการดูแลอย่างทั่วถึง เพื่อประโยชน์การใช้สอยต่อไป	๘	๒.๑

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ เป็นจำนวน ๑๓๑ รูป/คน และได้มีการแสดงความคิดเห็นว่า ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์และกระจายข่าวสารอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง มีจำนวน ๔๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓, ควรมีผู้รับผิดชอบทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดเก็บสถิติต่างๆ ในการปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในอนาคต มีจำนวน ๓๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๘, ควรเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือผู้มาปฏิบัติธรรมอย่างเพียงพอ มีจำนวน ๒๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๔, ควรจัดตั้งตู้บริจาคหรือสถานที่รับบริจาคและทำบุญให้เห็นชัดเจน มีจำนวน ๒๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๑ และควรให้ความสำคัญกับการดูแลอย่างทั่วถึง เพื่อประโยชน์การใช้สอยต่อไป มีจำนวน ๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๑ ตามลำดับ

**๔.๔.๒ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการ
สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านวิทยากร**

ตารางที่ ๔.๑๓ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านวิทยากร

ลำดับที่	ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑.	วิทยากรให้นั่งสมาธินานมากเกินไป	๕๒	๑๓.๔
๒.	พระวิปัสสนาจารย์มีจำนวนน้อย	๔๐	๑๐.๓
๓.	วิทยากร ตอบคำถามได้ไม่ชัดเจน	๓๓	๘.๕
๔.	พระวิปัสสนาจารย์บางรูปมีการบรรยายที่ยืดเยื้อ ทำให้รู้สึก เบื่อ	๒๕	๖.๔

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านวิทยากร เป็นจำนวน ๑๕๐ รูป/คน และได้มีการแสดงความคิดเห็นว่า วิทยากรให้นั่งสมาธินานมากเกินไป มีจำนวน ๕๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๔, พระวิปัสสนาจารย์มีจำนวนน้อย มีจำนวน ๔๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓, วิทยากร ตอบคำถามได้ไม่ชัดเจน มีจำนวน ๓๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕ และพระวิปัสสนาจารย์บางรูปมีการบรรยายที่ยืดเยื้อ ทำให้รู้สึกเบื่อ มีจำนวน ๒๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านวิทยากร

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑.	ควรเพิ่มพระวิปัสสนาจารย์ให้มีจำนวนมากขึ้น	๓๘	๙.๘
๒.	ควรให้เปลี่ยนอิริยาบถเป็นการเดินจงกรมบ้าง หรือทำ กิจกรรมอื่นร่วมกับเพื่อนๆ	๓๑	๘.๐
๓.	วิทยากรควรกำหนดเวลาการบรรยายให้เหมาะสม ไม่น้อย หรือมากเกินไป	๒๑	๕.๔
๔.	วิทยากรควรมีการเตรียมตัวและมีความพร้อมในการแก้ไข ปัญหา	๑๗	๔.๔

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านวิทยากร เป็นจำนวน ๑๐๗ รูป/คน และได้มีการแสดงความคิดเห็นว่า ควร

เพิ่มพระวิปัสสนาจารย์ให้มีจำนวนมากขึ้น มีจำนวน ๓๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๘, ควรให้เปลี่ยนอิริยาบถเป็นการเดินจงกรมบ้าง หรือทำกิจกรรมอื่นร่วมกับเพื่อนๆ มีจำนวน ๓๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐, วิทยากรควรกำหนดเวลาการบรรยายให้เหมาะสม ไม่น้อยหรือมากเกินไป มีจำนวน ๒๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๔ และ วิทยากรควรมีการเตรียมตัวและมีความพร้อมในการแก้ไขปัญหา มีจำนวน ๑๗ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๔ ตามลำดับ

๔.๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสถานที่

ตารางที่ ๔.๑๕ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสถานที่

ลำดับที่	ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑.	ห้องพักไม่เพียงพอสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม	๕๓	๑๓.๖
๒.	สถานที่เดินจงกรมคับแคบและรู้สึกอึดอัด เมื่อมีจำนวนผู้ปฏิบัติธรรมมากๆ	๕๐	๑๒.๘
๓.	ห้องพักและสถานที่ปฏิบัติธรรมใช้ร่วมกัน	๔๕	๑๑.๖
๔.	ปัญหาความสะอาดของห้องน้ำและสถานที่ปรุงอาหาร	๓๘	๙.๘
๕.	อากาศร้อน พัดลมภายในที่พักไม่เพียงพอ	๓๓	๘.๕
๖.	ประตูห้องน้ำไม่ค่อยแข็งแรง	๒๘	๗.๒

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสถานที่ เป็นจำนวน ๒๔๗ รูป/คน และได้มีการแสดงความคิดเห็นว่า ห้องพักไม่เพียงพอสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม มีจำนวน ๕๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖, สถานที่เดินจงกรมคับแคบและรู้สึกอึดอัด เมื่อมีจำนวนผู้ปฏิบัติธรรมมากๆ มีจำนวน ๕๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๘, ห้องพักและสถานที่ปฏิบัติธรรมใช้ร่วมกัน มีจำนวน ๔๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖, ปัญหาความสะอาดของห้องน้ำและสถานที่ปรุงอาหาร มีจำนวน ๓๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๘, อากาศร้อน พัดลมภายในที่พักไม่เพียงพอ มีจำนวน ๓๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕ และประตูห้องน้ำไม่ค่อยแข็งแรง มีจำนวน ๒๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๖ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสถานที่

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑.	ควรปรับปรุงความสะอาดของห้องน้ำและสถานที่ปรุงอาหารให้ถูกสุขลักษณะ	๕๑	๑๓.๑
๒.	ควรมีสถานที่สำหรับเดินจงกรมแยก ควรเดินจงกรมบริเวณร่มไม้หรือริมน้ำ	๔๘	๑๒.๓
๓.	ห้องพักควรเป็นส่วนตัวกว่านี้ และควรแยกที่พัคนอนกับที่ปฏิบัติธรรมออกจากกัน	๔๕	๑๑.๕
๔.	ควรเพิ่มเติมห้องน้ำให้มีจำนวนมากขึ้น	๔๐	๑๐.๓
๕.	ควรเพิ่มจำนวนพัดลมติดตั้งให้เพียงพอในช่วงฤดูที่อากาศร้อน	๔๐	๑๐.๓
๖.	ควรปรับปรุงและเปลี่ยนไปใช้วัสดุที่มีความแข็งแรงทนทานเพื่อความปลอดภัยและประโยชน์ในการใช้สอยที่นานขึ้น	๓๖	๙.๓

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสถานที่ เป็นจำนวน ๒๖๐ รูป/คน และได้มีการแสดงความคิดเห็นว่า ควรปรับปรุงความสะอาดของห้องน้ำและสถานที่ปรุงอาหารให้ถูกสุขลักษณะ มีจำนวน ๕๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๑, ควรมีสถานที่สำหรับเดินจงกรมแยก ควรเดินจงกรมบริเวณร่มไม้หรือริมน้ำ มีจำนวน ๔๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓, ห้องพักควรเป็นส่วนตัวกว่านี้ และควรแยกที่พัคนอนกับที่ปฏิบัติธรรมออกจากกัน มีจำนวน ๔๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๕, ควรเพิ่มเติมห้องน้ำให้มีจำนวนมากขึ้น มีจำนวน ๔๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓, ควรเพิ่มจำนวนพัดลมติดตั้งให้เพียงพอในช่วงฤดูที่อากาศร้อน มีจำนวน ๔๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓ และ ควรปรับปรุงและเปลี่ยนไปใช้วัสดุที่มีความแข็งแรงทนทาน เพื่อความปลอดภัยและประโยชน์ในการใช้สอยที่นานขึ้น มีจำนวน ๓๖ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๓ ตามลำดับ

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และสรุปเนื้อหาสาระสำคัญของผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการ

ในการบริหารจัดการนั้น ไม่ว่าจะเป็นในโครงการใดๆ จะต้องมีการวางระบบให้เป็นแบบแผน จะช่วยทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมองในภาพรวมแล้วระบุปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติธรรมออกเป็นด้านต่างๆ เพื่อให้เห็นความชัดเจน แล้วจึง

กำหนดวิธีการบริหารจัดการในแต่ละด้านอย่างเหมาะสม สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ควรมีการกำหนดกฎระเบียบที่ชัดเจนและรัดกุม และสร้างความเข้าใจ กับบุคลากรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับกฎระเบียบนั้นๆ อีกทั้งการสื่อสาร การประชาสัมพันธ์กับคณะทำงาน และผู้ร่วมงาน จะต้องมีความชัดเจนและสร้างความเคารพซึ่งกันและกัน จะทำให้การประสานงานดีขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น^๑ ยิ่งเป็นเรื่องของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยแล้ว ก็ยังต้องให้ความสำคัญในหลักการและวิธีการ ของการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดหรือสอนแก่ผู้ที่สนใจ ในการปฏิบัติธรรมทั้งพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาให้ได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถนำไปปฏิบัติได้เองและเป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นได้ การจะสอนใครให้ได้ดั่งนั้น ตัวเราเองก็ต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญที่ดีซะก่อน จึงจะสามารถถ่ายทอดได้สัมฤทธิ์ผล เพราะปัจจุบัน พระภิกษุที่มีความแตกฉานในการปฏิบัติธรรมนั้นมีน้อย จะเน้นไปในทางปริยัติเสียมาก ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องให้การสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาวิธีการและแนวทางการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง ให้มีความแตกฉานให้มากขึ้น เพื่อที่จะได้สืบทอดหลักปฏิบัติที่ถูกต้องในการปฏิบัติวิปัสนากรรมฐานต่อไป ไม่ให้สูญไป เหลือแค่เพียงการเรียนรู้จากตำราเท่านั้น^๒

ด้านวิทยากร

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมให้มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีการวางแผนงานวางแผนบุคลากรที่มีความสามารถและมีความเหมาะสมกับงานนั้นๆ เพราะบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่มีค่าความแปรปรวนได้มากกว่าปัจจัยด้านอื่นๆ ฉะนั้น การคัดเลือก วิทยากรหรือพระวิปัสสนาจารย์ จึงควรมองบุคลากรที่มีบุคลิกภาพและจริยวัตรที่น่าเลื่อมใส เพราะเปรียบเสมือนเป็นประตูด่านแรกที่ผู้อื่นจะต้องพบเห็นก่อนที่จะเปิดเข้ามาดูภายใน กล่าวคือ สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้พบเห็นเสียก่อน เพื่อให้การเจริญวิปัสสนากรรมฐานเป็นไปด้วยดี และคุณลักษณะที่สำคัญของ วิทยากรหรือพระวิปัสสนาจารย์ ก็คือ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน สามารถที่จะถ่ายทอด หรือแก้ไข ให้กับผู้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง มีคำอธิบายที่ชัดเจน มีศิลปะ ในการบรรยายถ่ายทอดพระธรรมคำสอนให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจได้ง่ายขึ้น รู้จักประยุกต์หลักธรรมเปรียบเทียบกับ การแก้ไขปัญหาในยุคปัจจุบันหรือเหตุการณ์ปัจจุบันได้ ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมองเห็นภาพและเข้าใจได้ง่ายขึ้น^๓ วิทยากรเอง ก็ควรที่จะผ่านการอบรมหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐานมาอย่างถูกต้อง เพราะการสอนการปฏิบัติธรรมนั้น เป็นเรื่องสำคัญ ถ้าสอนกันแบบผิดๆ ใดๆ ก็จะเป็นผลเสียแก่พระพุทธศาสนา ผิดจากหลักคำสอนของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และจะไม่เกิดประโยชน์ใดๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม กลายเป็นเสีย เวลาเปล่า และแม้จะผ่านการอบรมมาแล้ว ก็จำเป็นที่จะต้องมีการประเมินผล และมี

^๑สัมภาษณ์ พระครูรัตนกิจจารักษ์ (แก้ว อนุโณ), ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดโคก, วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^๒สัมภาษณ์ พระครูชินธรรมารักษ์ (ประยูร ชินปุตโต), ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอบางบาล เจ้าอาวาสวัดสีกก, วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^๓สัมภาษณ์ พระเทพรัตนนการ (นพภูล กตสโร), ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร, วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๕.

ความรู้ความชำนาญ สามารถที่จะแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมได้ จึงจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง^๕

ด้านสถานที่

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประกอบด้วยปัจจัยหลักๆ หลายด้านตามที่ระบุนมา แต่ที่จะละเลยไม่ได้เช่นกัน ก็เป็นเรื่องของสถานที่ที่มีไว้สำหรับรองรับผู้ปฏิบัติธรรม นั้น จะต้องมีความสะอาด ปลอดภัยจากแมลงและสัตว์ร้าย ที่อาจมารบกวนผู้ปฏิบัติธรรมได้ จึงจำเป็นต้องมีการดูแล และรักษาความสะอาด ซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดเสียหาย ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อยู่เสมอ ซึ่งแม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ก็อาจทำให้การปฏิบัติธรรมไม่เจริญก้าวหน้า เพราะเหตุที่เกิดความกังวลใจ กลายเป็นเครื่องกั้นธรรมะได้ ความกว้างขวางของสถานที่ที่ใช้สำหรับปฏิบัติธรรม สถานที่นั่งสมาธิ สถานที่เดินจงกรม จะต้องจัดเป็นสัดส่วนให้เพียงพอกับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรม มีความสงบร่มรื่น สิ่งเหล่านี้นอกจากจะช่วยให้การปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ยังแสดงถึงความรู้สึกลดภัยอีกด้วย^๕

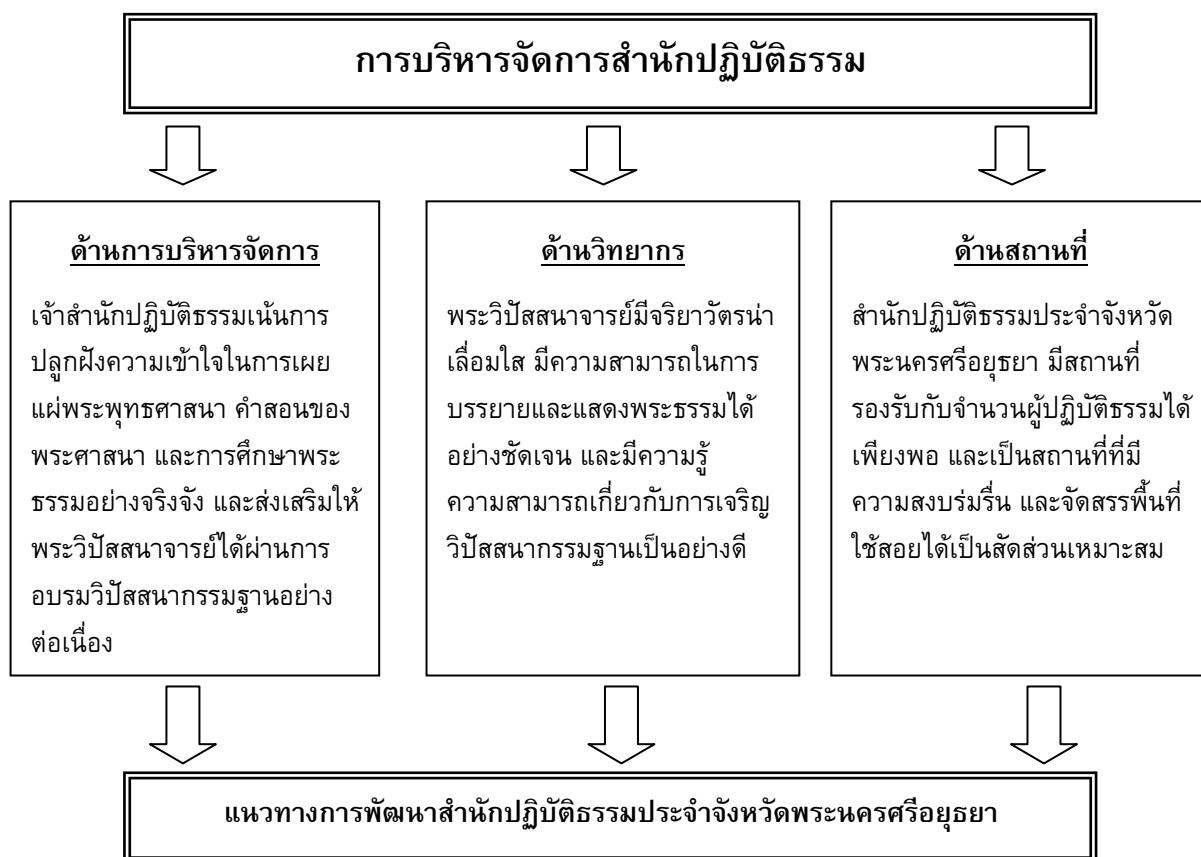
สรุปได้ว่า การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละท่าน ต่างก็ให้ความสำคัญครอบคลุมในทุกด้าน นอกเหนือจากการกำหนดแผนงานต่างๆ และการดูแลสถานที่แล้ว ก็จะเน้นไปในด้านของความสามารถของบุคลากร ซึ่งได้แก่วิทยากรผู้ให้ความรู้ และวิปัสสนาจารย์ที่ทำหน้าที่ในการสอนกรรมฐาน จะต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญจริงๆ เพราะการเจริญวิปัสสนากรรมฐานเป็นเรื่องละเอียดอ่อน การสอนที่ผิดพลาด อาจสร้างความเข้าใจผิด และความเสียหายแก่พระพุทธศาสนาได้ การคัดเลือกบุคลากรจึงมีความสำคัญค่อนข้างมาก ฉะนั้น การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิภาพ จึงต้องให้ความใส่ใจในปัจจัยทุกๆ ด้าน พร้อมๆ กับการพัฒนาให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป ซึ่งจะช่วยสืบต่อพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา หนังสือ ตำราทางวิชาการและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนได้แจกแบบสอบถามความคิดเห็นของเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าหน้าที่ประสานงานประจำสำนักปฏิบัติธรรม และผู้ปฏิบัติธรรม ทำให้ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ใหม่ ดังแผนภาพที่ ๔.๑

^๕สัมภาษณ์ พระครูสมุห์จิริยุทธร อธิณฺโณ, ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดตาลเอน, วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^๕สัมภาษณ์ พระสมุห์สมรักษ์ อนุบาลโย, ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส, วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๕.

แผนภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ สรุปได้ว่าการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น มีความโดดเด่นในเรื่อง

๑) ด้านการบริหารจัดการ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมให้ความสำคัญในการบริหารจัดการอย่างยิ่ง ทั้งในส่วนของบุคลากร และกระบวนการจัดการความรู้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง

๒) ด้านวิทยากร พระวิปัสสนาจารย์ มีความรู้และความชำนาญ ผ่านการอบรมหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐาน สามารถถ่ายทอดและแก้ไขปัญหาได้

๓) ด้านสถานที่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความพร้อมทางด้านสถานที่ ทั้งสถานที่ปฏิบัติธรรม สถานที่พักสำหรับชาย-หญิง และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ใช้สอยพื้นที่ภายในสำนักปฏิบัติธรรมได้อย่างเป็นสัดส่วนและเหมาะสม

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

- ๑) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๒) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยนำแบบสอบถามจำนวน ๓๘๙ ชุด แจกกระจายกลุ่มตัวอย่างไปยังผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และดำเนินการเก็บคืนภายใน ๒ สัปดาห์ รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดโดยอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ จำนวน ๓๘๙ ชุด คิดเป็นแบบสอบถามที่ได้รับคืนร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์หาค่าสถิติต่างๆ ดังนี้

วิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถาม ตอนที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล

วิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ ซึ่งเป็นข้อมูลระดับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพ ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิทยากร และด้านสถานที่ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย โดยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของเบสท์ และแปลความหมาย

วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยการทดสอบค่าที (t – test) ค่าเอฟ (F – test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีเปรียบเทียบผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD)

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ตอนที่ ๓ เป็นการนำเสนอปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายเปิด โดยนำปัญหาและข้อเสนอแนะมาสรุปรวมใจความ และประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการบรรยายความ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นคฤหัสถ์ เพศหญิง มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี มีการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา

๒. ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิทยากร และด้านสถานที่ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๘ และเมื่อจำแนกรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากที่สุด พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านวิทยากรมากเป็นอันดับหนึ่ง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๓ รองลงมา คือ ด้านการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๙ และด้านอาคารสถานที่ มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๑ โดยจำแนกเป็นรายด้านได้ ดังนี้

ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๙ เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการสามารถเรียงลำดับประสิทธิภาพจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ ไม่ดำเนินการในลักษณะเชิงธุรกิจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ รองลงมา คือ เจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ และมีบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐

ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการวิทยากร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการสามารถเรียงลำดับประสิทธิภาพจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีวัตรปฏิบัติเป็นที่น่าเลื่อมใส มี

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓ รองลงมา คือ มีความสามารถในการเทศนา และบรรยายธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๐ และมีความรู้ความสามารถในการสอนตามหลักสติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑

ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านสถานที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๑ เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการสามารถเรียงลำดับประสิทธิภาพจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีการจัดสถานที่สำหรับการเดินจงกรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ รองลงมา คือ มีที่พักจำนวนเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ และห้องพักมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙

จากการสรุปผล จะเห็นได้ว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๓ ด้านที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับปานกลาง

๓. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน โดยใช้วิธีวิเคราะห์การทดสอบค่าที (t-test) ผลการทดสอบพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน โดยใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) ผลการทดสอบ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๓ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน โดยใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) ผลการทดสอบ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๔ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน โดยใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) ผลการทดสอบ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการศึกษา ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจ และนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๑. ระดับ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาเกี่ยวกับระดับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทุกด้าน โดยรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การบริหารจัดการโครงการปฏิบัติธรรมของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการบริหารที่ดี มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อพิจารณารายด้านมีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการ จากการศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้น มีการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็นระบบ , มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรม และบริเวณโดยรอบ , มีการดูแลด้านสุขอนามัย เป็นอย่างดี และมีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก อยู่ในระดับปานกลาง ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการเป็นอย่างมาก มีการดูแลอย่างทั่วถึงและครอบคลุมในส่วนสำคัญจุดต่างๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย)** ^๑ ศึกษาเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านการสอน ทักษะด้านเทคนิคและทักษะด้านความคิด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔, ๔.๑๒, ๓.๙๑, ๓.๘๕ และ ๓.๘๕ ตามลำดับ ซึ่ง **พระครูชินธรรมาภรณ์** ^๒ ได้กล่าวว่า ในการบริหารจัดการนั้น จำเป็นต้องปลูกฝังและทำความเข้าใจกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาพระธรรม รวมถึงหลักการและวิธีการในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดหรือสอนแก่ผู้ที่สนใจในการปฏิบัติธรรมทั้ง

^๑พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย), “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)** , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๒สัมภาษณ์ พระครูชินธรรมาภรณ์, ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอบางบาล เจ้าอาวาสวัดสีสุก, วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๕.

พระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาให้ได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถนำไปปฏิบัติได้เอง และเป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นได้ และ **พระครูรัตนกิจจารักษ์**^๓ ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการว่า จะต้องมีการวางระบบให้เป็นแบบแผน จะช่วยทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรมีการกำหนดกฎระเบียบที่ชัดเจนและรัดกุม และสร้างความเข้าใจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับกฎระเบียบนั้นๆ อีกทั้งการสื่อสาร การประชาสัมพันธ์กับคณะทำงาน และผู้ร่วมงาน จะต้องมีความชัดเจนและสร้างความเคารพซึ่งกันและกัน จะทำให้การประสานงานดีขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ด้านวิทยากร จากการศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้น ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ อยู่ในระดับปานกลาง ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า วิทยากรมีความสำคัญพอสมควร วิทยากรเองจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และมีประสบการณ์พอที่จะสามารถแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติธรรมได้ผ่านไปได้ด้วยดี ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระภาณุทัต แสนสาคร**^๔ ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะเพื่อพัฒนาสังคม : กรณีศึกษา อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” ผลการศึกษาพบว่า การไปศึกษาดูงาน ประชุมเชิงปฏิบัติการ ปฏิบัติจริง และนิเทศติดตามผล ซึ่งได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแล้ว ทำให้พระสงฆ์รู้และเข้าใจในบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะมากขึ้น รู้และเข้าใจปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการตามบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะ และมีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถ ความชำนาญ และทักษะในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างดีเยี่ยม พระสงฆ์สามารถทำงานเป็นทีม (Team) คอยให้คำแนะนำปรึกษาหารือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนาปรับปรุงข้อบกพร่องซึ่งกันและกัน และ **พระเทพรัตนกร**^๕ ได้กล่าวว่า วิทยากรหรือพระวิปัสสนาจารย์ ควรมีบุคลิกภาพและจริยวัตรที่น่าเลื่อมใส เพราะเปรียบเสมือนเป็นประตูบานแรกๆ ที่ผู้อื่นจะต้องพบเห็นก่อนที่จะเปิดเข้ามาดูภายใน กล่าวคือ สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้พบเห็นเสียก่อน เพื่อให้การเจริญวิปัสสนากรรมฐานเป็นไปด้วยดี และคุณลักษณะที่สำคัญของพระวิปัสสนาจารย์ ก็คือ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน สามารถที่จะถ่ายทอด หรือแก้ไข ให้กับผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้อง มีคำอธิบายที่ชัดเจน มีศิลป์ในการบรรยายถ่ายทอดพระธรรมคำสอนให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจได้ง่ายขึ้น รู้จักประยุกต์หลักธรรมเปรียบเทียบกับปัญหาในยุคปัจจุบันหรือเหตุการณ์ปัจจุบันได้ ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมองเห็นภาพและเข้าใจได้ง่ายขึ้น และ **พระครูสมุห์จิริยุทธิ์ อธิฉนโท**^๖ ยังได้กล่าวอีกว่า วิทยากรหรือ

^๓สัมภาษณ์ พระครูรัตนกิจจารักษ์ (แก้ว อนุโณ), ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดโคก, วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^๔พระภาณุทัต แสนสาคร, “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะเพื่อพัฒนาสังคม : กรณีศึกษา อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” , วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสตรการพัฒน) , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๙).

^๕สัมภาษณ์ พระเทพรัตนกร (แวว กตสโร), ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร, วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^๖สัมภาษณ์ พระครูสมุห์จิริยุทธิ์ อธิฉนโท, ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดตาลเอน, วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๕.

พระวิปัสสนาจารย์ ควรที่จะได้รับการอบรมหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐานมาอย่างถูกต้อง เพราะการ สอนการปฏิบัติธรรมนั้น เป็นเรื่องสำคัญ ถ้าสอนกันแบบผิดๆ ใดๆ ก็จะเป็นผลเสียแก่พระพุทธศาสนา ผิดจากหลักคำสอนของพระพุทธองค์ ก็จะไม่เกิดประโยชน์ใดๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม กลายเป็นเสียเปล่า และแม้จะผ่านการอบรมมาแล้ว ก็จำเป็นที่จะต้องมีการประเมินผล และมีความรู้ความชำนาญ สามารถ ที่จะแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมได้ จึงจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

ด้านสถานที่ จากการศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้น มีที่พักจำนวนเพียงพอ , มีการแบ่งแยกประเภทที่พักตามเพศของผู้ใช้, ห้องพักมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี และมีการจัดสถานที่สำหรับการเดินจงกรม อยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมให้การดูแลเอาใจใส่เกี่ยวกับสถานที่ค่อนข้างมาก เพราะสถานที่เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติธรรมให้มีความก้าวหน้าขึ้นได้ และการจัดสรรให้เป็นสัดส่วนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระวุฒิกัทร เครือวงศ์**^๗ ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการสร้างคามพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง” ผลการศึกษาพบว่า ระดับความพึงพอใจของ พุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวมอยู่ใน ระดับมากทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านที่พักอาศัย ด้านห้องน้ำ ห้องสุขา ด้านสถานที่รับประทานอาหาร ด้าน สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ด้าน สถานที่สำหรับจอดรถ ด้านการต้อนรับ และด้านความปลอดภัย และ **พระสมุห์สมรักษ์ อนุบาลโย**^๘ ได้กล่าวว่า อาคารสถานที่ที่มีไว้สำหรับรองรับผู้ปฏิบัติธรรม จะต้องมีความสะอาด ปลอดภัยจากแมลงและสัตว์ร้าย ที่อาจมารบกวนผู้ปฏิบัติธรรมได้ จึงจำเป็นต้องมีการดูแล และรักษาความสะอาด ซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดเสียหาย ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อยู่เสมอ ซึ่งแม้จะเป็น เรื่องเล็กน้อย แต่ก็อาจจะทำให้การปฏิบัติธรรมไม่เจริญก้าวหน้า เพราะเหตุที่เกิดความกังวลใจ กลายเป็นเครื่องกีดขวางธรรมได้ ความกว้างขวางของสถานที่ที่ใช้สำหรับปฏิบัติธรรม สถานที่นั่งสมาธิ สถานที่เดินจงกรม จะต้องจัดเป็นสัดส่วนให้เพียงพอกับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรม มีความสงบร่มรื่น สิ่ง เหล่านี้จะช่วยให้การปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษา ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา จะพบว่า การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับทุกๆ ส่วนงาน และมีมาตรฐานในการวางแผนงาน อย่างเป็นระบบ เพื่อการทำงานที่ประสานเข้ากันได้ดี ระหว่างคณะทำงานด้วยตนเอง เพื่อ ให้เกิด ประสิทธิภาพตามที่ตั้งไว้ ซึ่งจะสอดคล้องกับผลการวิจัย

^๗พระวุฒิกัทร เครือวงศ์, “แนวทางการพัฒนาการสร้างคามพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติ ธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง” , วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสตรการ พัฒนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑).

^๘สัมภาษณ์ พระสมุห์สมรักษ์ อนุบาลโย, ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส, วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๕.

ของ พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง^๙ ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรมกรรมฐานที่ดีนั้น ต้องประกอบด้วยปัจจัยในการปฏิบัติ ๔ ประการคือ บุคคลสัปปายะ การปฏิบัติธรรมแต่ละสำนักต้องมีอาจารย์ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมีอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานดี มีผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้ามาร่วมปฏิบัติธรรมมีผู้สนับสนุนการปฏิบัติธรรมอย่างยิ่งแล้ว การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จด้วยดี อาวาสสัปปายะ สถานที่เป็นสิ่งที่สำคัญในการปฏิบัติธรรม เพราะถ้าสถานที่มีความพร้อมทั้งทางด้านเสนาสนะดี ด้านห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมการปฏิบัติธรรมย่อมดำเนินไปด้วยดี อาหารสัปปายะ อาหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมมีอาหารสำหรับเสริมสร้างร่างกายที่มีคุณภาพ และพอเพียงย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติธรรมดี และสุดท้ายธรรมสัปปายะ ต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติ ถ้ามีอาจารย์ มีสถานที่ มีอาหารแล้วต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติ เพื่อทราบแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกหลัก

๒. การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาเปรียบเทียบ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๕ ด้าน คือ สถานภาพ เพศ อายุ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพ เพศ อายุ และตำแหน่ง แตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน และผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษา แตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน เมื่อพิจารณาในแต่ละส่วนมีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากในการปฏิบัติธรรมนั้น ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ก็ย่อมเริ่มต้นเหมือนกัน มีขั้นตอนการปฏิบัติเหมือนกัน เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน ทำให้ทัศนะที่แสดงออกมาไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **ดลนพร วราโพธิ์**^{๑๐} ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารงานมหาวิทยาลัยของรัฐตามหลักพรหมวิหาร ๔ : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ” พบว่า บุคลากรที่มีสภาพภาพสมรสแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานมหาวิทยาลัยของรัฐตามหลักพรหมวิหาร ๔ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

^๙พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง, “การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒).

^{๑๐}ดลนพร วราโพธิ์, “การบริหารงานมหาวิทยาลัยของรัฐตามหลักพรหมวิหาร ๔ : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จึงมีทัศนคติ ความรู้สึกลึกซึ้งคล้ายๆ กัน มีความเลื่อมใสศรัทธาเป็นที่ตั้งอยู่แล้ว ทำให้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข)**^{๑๑} ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี” พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ไม่แตกต่างกัน

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากการปฏิบัติธรรมไม่ว่าจะเป็นวัยใด มีอายุมากน้อยแตกต่างกันแค่ไหน ก็จะต้องเรียนรู้จากพื้นฐานเดียวกัน ปฏิบัติได้ในรูปแบบเดียวกัน ทำให้มีความคิดไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระธนตล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์)**^{๑๒} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสงฆ์ฆาธิการที่มีอายุ แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากตำแหน่งที่แสดงถึงสถานะที่เป็นผู้สอน และผู้ศึกษา ด้วยเนื้อหาที่สื่อสารไปในเรื่องเดียวกัน เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน ตำแหน่งต่างๆ จึงมีความไม่แตกต่างกันทางด้านความคิดเห็น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระณปวร ไชยธมโม (โหวท)**^{๑๓} ทำการศึกษาเรื่อง “ทัศนะของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานีนอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีทัศนะต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานีนอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน เนื่องจากการศึกษาย่อมจำแนกระดับความคิดและความรู้จากการศึกษาที่ได้รับมาในระดับที่แตกต่างกัน ความคิดอ่าน

^{๑๑}พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๒}พระธนตล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๓}พระณปวร ไชยธมโม (โหวท), “ทัศนะของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานีนอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

การวิเคราะห์เรื่องของเหตุผล จึงมีความซับซ้อนแตกต่างกันไป ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระเกษมศักดิ์ วรสกุโข (อาสนะทอง)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุที่มีอายุ, พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรม, และตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๑๔}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ควรมีข้อกำหนดและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้มีความชัดเจนมากขึ้น เพื่อหาข้อบ่งชี้ที่เหมาะสมแล้วกำหนดเป็นมาตรฐาน และนำมาใช้กับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั่วประเทศ

๒. ควรจัดให้มีการอบรมเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม และพระวิปัสสนาจารย์ เกี่ยวกับนโยบายการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม และกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และให้ความรู้เกี่ยวกับการเจริญวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธองค์อย่างถูกต้อง เพื่อการถ่ายทอดที่ถูกต้องและชัดเจนต่อไป

๓. ควรมีการตรวจสอบมาตรฐานของสำนักปฏิบัติธรรม และสำรวจการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักปฏิบัติธรรมเป็นประจำ เพื่อการพัฒนากระบวนการและวิธีการให้มีความเหมาะสมชัดเจน และสร้างมาตรฐานให้เกิดขึ้นกับสำนักปฏิบัติธรรมต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. ควรเพิ่มเติมการบรรยายหรือวิธีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้ เมื่อกลับไปสู่ครอบครัวหรือที่ทำงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการใช้สื่อต่างๆ ประกอบการบรรยายเพื่อให้เกิดความชัดเจนและสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมมากขึ้น

๒. ควรมีการบรรยายเกี่ยวกับกฎระเบียบในการเข้าร่วมปฏิบัติธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติธรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายในที่ประชุม หรือรูปแบบเอกสาร รวมถึงการดูแลผู้ปฏิบัติอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่ต้องมีศักยภาพนอกเหนือจากความรู้เรื่องการปฏิบัติธรรมแล้ว ควรมีทักษะและวิธีการในการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ดี มีรูปแบบที่ชัดเจน เพื่อสร้างความเคารพซึ่งกันและกันของผู้ร่วมปฏิบัติธรรมกันเอง และระหว่างเจ้าหน้าที่ด้วย

๓. ควรมีการจัดสถานที่ให้เป็นสัดส่วนมากกว่าเดิม ทั้งในส่วนของห้องพักสำหรับผู้ปฏิบัติ ควรมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น เพื่อให้เป็นการรบกวนกันระหว่างปฏิบัติ และสถานที่ปฏิบัติ

^{๑๔} พระเกษมศักดิ์ วรสกุโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ธรรมกับห้องพัก ก็ควรแยกจากกัน ควรมีสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมในอิริยาบถต่างๆ เพื่อให้เหมาะสม และเกิดผลสัมฤทธิ์แก่ผู้ปฏิบัติธรรมด้วย

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม โดยมุ่งเน้นในด้านต่างๆ ให้มากขึ้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการโครงการปฏิบัติธรรมต่อไป

๒. ควรศึกษาจากกลุ่มประชากร หรือกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่านี้ เช่น ระดับภาค เป็นต้น เพื่อศึกษาข้อมูลว่ามีการบริหารจัดการโครงการปฏิบัติธรรม มีความเหมือน หรือแตกต่างจากการวิจัยครั้งนี้

๓. ควรศึกษาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนาวิธีการ และรักษารูปแบบ รวมถึงส่งเสริม โครงการปฏิบัติธรรม ให้คงอยู่เป็นโครงการพัฒนาสังคมให้ได้รับความสุขต่อไป

๔. ควรศึกษาหลักการและวิธีการในประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาเปรียบเทียบหาจุดบกพร่องและแก้ไขให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๕. ควรศึกษาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของแต่ละสถานที่ที่มีรูปแบบต่างกัน ในด้านต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสีย แล้วนำมาปรับปรุงงานวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก . ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources)

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

- การศาสนา, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.
- _____ . คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๙.
- _____ . ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์ กลางชุมชน. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.
- คณินันต์ และสุบรรณ จันทบุตร. ความสำเร็จในการปฏิบัตการกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕.
- จำลอง ดิษยวณิช. สุขภาพจิตกับวิปัสสนา. วิปัสสนาสาร. ๔๕. ๓ พ.ค. ๒๕๔๒.
- ชื่น สุขศิริ. จิตวิทยาอุตสาหกรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุตรไพศาล, ๒๕๓๙.
- เด่น ชะเนตย์. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓.
- ติน ปรัชญพฤทธิ. ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๓๖.
- _____ . หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.
- ทองหล่อ เดชไทย. หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข . นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.
- ธงชัย สันติวงษ์. การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๗.
- _____ . ทฤษฎีการจูงใจ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๓.
- _____ . องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.
- _____ . เอกสารคำบรรยาย. การบริหารวัดยุคใหม่ หลักการจัดการ. สำนักส่งเสริมและบริการสังคมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.
- ธนจรัส พูนสิทธิ. การจัดการองค์การและการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เณลิมจิระรัตน์. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔.

นิตย สัมมาพันธ์. **การบริหารเชิงพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุขภาพการพิมพ์, ๒๕๔๒.

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____. **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา**. ใน บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๖.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีในการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

_____. **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

_____. **พุทธศาสนาในเอเชีย**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน). **ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปี พระพุทธรญาณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระมหาทองชัย บุรณพิสุทธิ. **บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). **คนสำราญงานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘.

พะยอม วงศ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒.

พุทธศาสนสถาน, กอง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่มที่ ๓** .

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

ภาวนา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตวณะบุตร. **หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา** .

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

มัทนา อินทุสมิต. **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา**. เลย : สถาบันราชภัฏเลย. ม.ป.ป..

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

วิโรจน์ สารัตนะ. **การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ ปริญ ลักษิตานนท์ และสมชาย หิรัญกิตติ. **ศัพท์การบริหาร** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ศิริอร ชันหัตถ์. **องค์กรและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : อักษรพัฒนา, ๒๕๔๑.

สมคิด บางโม. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

_____ . **องค์กรและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๐.

สมพงศ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. ไทยวัฒนาพานิช : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๓.

สมยศ นาวิการ. **การตัดสินใจของผู้บริหาร** กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๕.

_____ . **การบริหารตามสถานการณ์**. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕.

_____ . **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมาน รังสียกฤษฎ์. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. **องค์กรและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พัทธอักษร, ๒๕๔๒.

สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙** .

กรุงเทพมหานคร : บริษัท พรักหวานกราฟิก จำกัด, ๒๕๔๕.

สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖. **กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑)** . ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ข้อ ๖ ข้อ ๗.

_____ . **กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔** . ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ. หมวด ๑ ข้อ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พ.ศ. ๒๕๔๑.

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

สิริภาพ เหล่าลาภะ. **พุทธศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕.

สุนันทา เลานันท์. **การพัฒนาองค์กร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนาจำกัด, ๒๕๓๑.

สุพิน เกชาคุปต์. **การจัดการปฏิบัติงาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

อรุณ รักธรรม. **การพัฒนาองค์กร : แนวความคิดและการประยุกต์ใช้ในระบบสังคมไทย** . กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

- กัญแก้วพารณีย์ กลิ่นนันทนวล. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ตามหลัก
อิทธิบาท ๔. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ไฉไลฤดี ยูวะนะศิริ และคณะ. ผลสำเร็จในการปฏิบัติธรรมของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๖.
- ชาญณรงค์ หินเกิด. บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม. **วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, ๒๕๔๒.
- ดลนพร วราโพธิ์. การบริหารงานมหาวิทยาลัยของรัฐตามหลักพรหมวิหาร ๔ กรณีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต . **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
(รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,
๒๕๕๓.
- ธนาทิพย์ ลอแก้ว. แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธรูปศาสนานานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพ
ราชวรวิหาร. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.
- ปกรณัม ต้นสกุล . การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดตัวอย่าง.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ บ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา, ๒๕๔๖.
- ประสาธ สุขเกษม. บทบาทพระสงฆ์ในการขัดเกลากายทางสังคมแก่เยาวชน : กรณีศึกษาค่าย คุณธรรม
วัดอุโมงค์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ**.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- พระเกษมศักดิ์ วรสโก (อาสนะทอง). บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอ
ชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิง
พุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระครูพนทวิวัฒน์ วีระมโน (มีนุสรณ์). การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ :
กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข (พรสุทธิชัยพงศ์). ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสใน
จังหวัดนนทบุรี. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระครูพิศาลธีรธรรม (สมพร ปญญาวิชโร). ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขต
ธนบุรี กรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

- พระครูโพธิ์จรรย์สารคุณ (สุเทพ งามละม้าย). ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระครูสังฆรักษ์กฤษฎ์ภูติภณ สุเมธ. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรปัญญา. บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระณปวร โฆสิตธมโม (โทวาท). ทักษะของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานื่อนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร). บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระชนดล นาคสุวนโณ (นาคพิพัฒน์). การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข). ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล. บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- พระปิยวัฒน์ ปิยสีโล (จักร์แต). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหานภดล สุวณณเมธี (มีคำเหลือง). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรมเยาวชนของค่ายคุณธรรม วัดบรรพตสถิต จังหวัดลำปาง. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาเรณูศักดิ์ พิมพ์สกุล. รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.
- พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง. การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.

พระวุฒิกัทร เครือวงศ์. แนวทางการพัฒนาการสร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง . **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (ยุทธศาสตร์การพัฒนา)** . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑.

พระสมาน กองรัมย์. บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครองจังหวัดบุรีรัมย์. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๐.

พิพัฒน์ จตุรโกมล. การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สืบสวนศึกษาเฉพาะกรณี กองบังคับการตำรวจนครบาลที่ ๙. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์)** . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.

ศิริพร แยมนิล ดร. และคณะ. รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมศึกษาเฉพาะกรณี วัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. **รายงานการวิจัยโครงการนำร่องการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมในพระพุทธศาสนา สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา สกศ. อันดับที่ ๗๑/๒๕๔๘. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘.**

ศุริษา ศรีสำออง. ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานของกลุ่มบริษัทที่เข้าร่วมโครงการสนับสนุนอุตสาหกรรมชนบท ในเขตอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์ . **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บริหารธุรกิจ)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘.

สุรพล สุธะพรหม. ผศ. ดร. และนางสาวสุทธิดี ศรีจันทร์เพ็ญ. **ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการ** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สุวรรณ ทองคำ. สภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียน สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต** . สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๕.

๒. ภาษาอังกฤษ ข้อมูลทฤษฎี

Cronbach, Lee J. **Essentials of Psychological Testing**. 4th ed.. New York : Harper & Row, 1971.

Good, Cater V. **Dictionary of Education**. New York : McGraw-Hill Book Company, 1973.

Gulick L. and Urwick J. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.

Henri Fayol. **Industrial and General Administration**. New York : Mc-Grew Hill, 1930.

Hertzberg. **Motivation Moral and Money**. New York : Psychology Co., 1968.

Kartz and Kahn. **The Social Psychology of Organization**. New York : John Wiley & Sons, 1987.

Simon, Herbert A. **Administrative Behavior**. New York : The Macmillan Company, 1960.

William Ouchi. **Organization and Management**. Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971.

ภาคผนวก ก.
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ

Grand Boulevard
Lent for

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๔๑

วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต

ด้วย พระครูภาวนารัตนาภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๓๕๒ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

๑๒ ก.ค. ๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐-๒๕๓๕-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๕๑

วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ผดุง วรรณทอง

ด้วย พระครูภาวนารัตนาภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๓๕๒ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

นางสาวประวิทย์

นางสาว

๕ ก.ม. ๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕๒/๓๔๑

วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระครูภาวนารัตนาภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๓๕๒ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช

(ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช)

ภาควิชารัฐศาสตร์ มจร

๒๕/๗/๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐-๒๕๓๕-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๕๑

วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.อนุภูมิ ไชวเกษม

ด้วย พระครูภาวนารัตนาภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๓๕๒ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

Signature
๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕

Signature

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาคผนวก ข.
ผลของการหาค่า IOC

**ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพ
การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

ที่	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ / คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
ด้านการบริหารจัดการ									
๑.	เจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	มีการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย ที่ชัดเจนเป็นระบบ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	มีเจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรมและบริเวณโดยรอบ	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๕.	มีการดูแลด้านสุขอนามัย เป็นอย่างดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖.	มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแผ่ หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗.	มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการของวัดในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘.	มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๙.	ไม่ดำเนินการในลักษณะเชิงธุรกิจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐.	มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ที่	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ / คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
ด้านวิทยากร									
๑๑.	วิทยากรมีจำนวนเพียงพอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒.	มีวัตรปฏิบัติเป็นที่น่าเลื่อมใส	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๓.	ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๔.	มีความรู้ความสามารถในการสอนตามหลักสติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๕.	สามารถตอบข้อซักถามและสอบถามธรรมกัมมัญฐานได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๖.	ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนามาแล้ว	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๗.	มีความสามารถในการเทศนา และบรรยายธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘.	เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๙.	สามารถบรรยายให้ผู้ฟังเข้าใจหลักพุทธธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๐.	พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักมีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ด้านสถานที่									
๒๑.	มีความสะอาด ร่มรื่น	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๒.	เงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๓.	มีอาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรมและฝึกปฏิบัติกัมมัญฐานได้อย่างเพียงพอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๔.	อาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมมีอากาศถ่ายเทสะดวก ไม่ทำให้ผู้ปฏิบัติอึดอัด	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๕.	มีที่พักจำนวนเพียงพอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๖.	มีการแบ่งแยกประเภทที่พักตามเพศของผู้ใช้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๗.	ห้องพักมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ที่	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ / คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๒๘.	มีการจัดสถานที่เหมาะสมสำหรับการเดินจงกรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๙.	มีโรงฉัน โรงครัว อาหารอย่างเพียงพอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๐.	มีห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาดและเพียงพอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ค.

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม (Try out)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๔

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

๔ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
การบ่มัสการ พระเดชพระคุณ เจ้าคณะจังหวัดอ่างทอง
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูภาวนารัตนารณีย์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๓๕๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัดของ
พระเดชพระคุณ จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิต
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบบังคมทูลมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอกราบบังคมทูลด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ภาคผนวก ง.
ผลของการหาค่า Alpha

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.947	30

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
บริหารจัดการ1	99.50	149.500	.565	.946
บริหารจัดการ2	99.50	146.534	.686	.945
บริหารจัดการ3	99.53	144.189	.769	.944
บริหารจัดการ4	99.37	142.378	.831	.943
บริหารจัดการ5	99.37	145.826	.780	.943
บริหารจัดการ6	99.40	146.800	.720	.944
บริหารจัดการ7	99.43	144.875	.824	.943
บริหารจัดการ8	99.37	146.171	.761	.944
บริหารจัดการ9	99.30	148.976	.719	.944
บริหารจัดการ10	99.43	151.771	.562	.946
วิทยากร1	99.53	147.844	.755	.944
วิทยากร2	99.57	145.564	.785	.943
วิทยากร3	99.60	145.628	.786	.943
วิทยากร4	99.60	147.972	.700	.944
วิทยากร5	99.63	149.344	.625	.945
วิทยากร6	99.57	149.840	.633	.945
วิทยากร7	99.57	150.599	.640	.945
วิทยากร8	99.70	153.459	.619	.946

วิทยากร9	99.60	153.559	.569	.946
วิทยากร10	99.60	153.352	.586	.946
สถานที่1	99.53	153.844	.534	.946
สถานที่2	99.60	150.179	.674	.945
สถานที่3	99.70	153.183	.494	.946
สถานที่4	99.73	153.237	.502	.946
สถานที่5	99.80	154.372	.517	.946
สถานที่6	99.70	150.493	.620	.945
สถานที่7	99.77	154.737	.366	.947
สถานที่8	99.60	155.697	.306	.948
สถานที่9	99.80	164.648	-.292	.952
สถานที่10	99.60	162.179	-.126	.951

ภาคผนวก จ.

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕๗

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๕-๒๑๒๓

๒ ตุลาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการศึกษาวิจัย
การบ่มนิสัยการ พระเดชพระคุณ พระเทพรัตนนร เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูภาวนารัตนาภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๓๕๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัดของพระเดช
พระคุณจึงขออนุมัติขอความเห็นชอบจากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดีและขอกราบ
ขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนิมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

๒๒ ตุลาคม ๕๕

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๕-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๗

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

๔ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ เจ้าคณะอำเภอบางบาล
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูภาวนารัตนาภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๓๕๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(Signature)
ดร.สุรพล สุยะพรหม

(Signature)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(ร.อ.มาบวล)

ประธานสำนักปฏิบัติธรรม

ประจำวัดศรีสุธาราม

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๙๗

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๔ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูภาวนารัตนาภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๕๓๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

พระครูธรรมรักษ์ อดิเรก
วัดสุทธาวาส วัฒนาราม (อยุธยา)

๑๙ / ตุลาคม / ๒๕๕๕

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๕๗

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๕ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ เจ้าอาวาสวัดตาลเอน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูภาวนารัตนาภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๕๓๕๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

อนุญาต
พระครูภาวนารัตนาภรณ์
๖๓ ๓๑๐๕๒๕๕๕

(Signature)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๙๗

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

๔ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ เจ้าอาวาสวัดโคก
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูภาวนารัตนาภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๓๕๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเชิญให้เก็บข้อมูลโดยวิธี
ทว: สุวิทย์ ภิรมย์

17.๓.๕๕

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ภาคผนวก ฉ.

แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันจะเป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค และพัฒนาระบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมต่อไป

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อนานหรือหน่วยงานของท่านแต่อย่างใด

แบบสอบถามนี้ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภทฺโท)
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่เป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับ
ผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. สถานภาพ

☐ บรรพชิต ☐ คฤหัสถ์

๒. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

๓. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ☐ ๒๐ - ๓๐ ปี ☐ ๓๑ - ๔๐ ปี
☐ ๔๑ - ๕๐ ปี ☐ ๕๑ - ๖๐ ปี ☐ ๖๐ ปีขึ้นไป

๔. ตำแหน่ง

☐ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ☐ พระวิปัสสนาจารย์ ☐ เจ้าหน้าที่
☐ ผู้ปฏิบัติธรรม ☐ อื่นๆ.....

๕. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ อนุปริญญา
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

ส่วนที่ ๒ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่าท่านมีความคิดเห็นในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความ
เป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการอยู่ในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก

๓ หมายถึง มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการอยู่ในระดับปานกลาง

๒ หมายถึง มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการอยู่ในระดับน้อย

๑ หมายถึง มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ด้านการบริหารจัดการ					
๑.	เจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง					
๒.	มีการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็นระบบ					
๓.	มีบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม					
๔.	มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรมและบริเวณโดยรอบ					
๕.	มีการดูแลด้านสุขอนามัย เป็นอย่างดี					
๖.	มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแผ่หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นชัดเจน					
๗.	มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่างๆ					
๘.	มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ					
๙.	ไม่ดำเนินการในลักษณะเชิงธุรกิจ					
๑๐.	มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก					
	ด้านวิทยากร					
๑๑.	มีจำนวนเพียงพอ					
๑๒.	มีวัตรปฏิบัติเป็นที่น่าเลื่อมใส					
๑๓.	ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์					

ข้อที่	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๔.	มีความรู้ความสามารถในการสอนตามหลัก สติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี					
๑๕.	สามารถตอบข้อซักถามและสอบถามธรรม กัมมัญฐานได้					
๑๖.	ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการเผยแผ่ พระพุทธศาสนามาแล้ว					
๑๗.	มีความสามารถในการเทศนา และบรรยาย ธรรม					
๑๘.	เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็น อย่างดี					
๑๙.	สามารถบรรยายให้ผู้ฟังเข้าใจหลักพุทธ ธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการ ดำเนินชีวิตได้					
๒๐.	พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักมี ความประพฤติดีปฏิบัติชอบ สามารถ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี					
ด้านสถานที่						
๒๑.	มีความสะอาด ร่มรื่น					
๒๒.	เงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก					
๒๓.	มีอาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมที่สามารถ ให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรม และฝึกปฏิบัติกัมมัญฐานได้อย่างเพียงพอ					
๒๔.	อาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมมีอากาศ ถ่ายเทสะดวก ไม่แออัดจนเกินไป					
๒๕.	มีที่พักจำนวนเพียงพอ					
๒๖.	มีการแบ่งแยกประเภทที่พักตามเพศของ ผู้ใช้					
๒๗.	ห้องพักมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมา รบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี					
๒๘.	มีการจัดสถานที่สำหรับการเดินจงกรม					
๒๙.	มีโรงฉัน โรงครัว อย่างเพียงพอ					
๓๐.	มีห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาดและเพียงพอ					

ส่วนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการสำนัก
ปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง ให้ท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เพื่อใช้ในการ
ปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ต่อไป

ด้านการบริหารจัดการ

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ด้านวิทยากร

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ด้านสถานที่

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม
พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล เศรษฐ์ฐิติ) (ผู้จัดทำแบบสอบถาม)
คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก จ.
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์
เรื่อง
ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันจะเป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค และพัฒนาระบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมต่อไป

แบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อนานหรือหน่วยงานของท่านแต่อย่างใด

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความสะดวกสบายในการตอบแบบสัมภาษณ์ เป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล เศรษฐธูจ)
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่เป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับ
ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

๑. สถานภาพ

☐ บรรพชิต ☐ คฤหัสถ์

๒. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

๓. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ☐ ๒๐ - ๓๐ ปี ☐ ๓๑ - ๔๐ ปี
☐ ๔๑ - ๕๐ ปี ☐ ๕๑ - ๖๐ ปี ☐ ๖๐ ปีขึ้นไป

๔. ตำแหน่ง

☐ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ☐ พระวิปัสสนาจารย์ ☐ เจ้าหน้าที่
☐ ผู้ปฏิบัติธรรม ☐ อื่นๆ.....

๕. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ อนุปริญญา
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

**ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

๑. ท่านคิดว่า อะไรเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมให้มีประสิทธิภาพ?

.....

๒. ท่านคิดว่า สำนักปฏิบัติธรรมที่ดีและมีประสิทธิภาพควรเป็นเช่นไร ในทัศนคติของท่าน?

.....

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของท่าน ด้านการบริหารจัดการ อย่างไร?

.....

๔. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของท่าน ด้านวิทยากร อย่างไร?

.....

๕. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของท่าน ด้านสถานที่ อย่างไร?

.....

๖. ท่านใช้หลักธรรมใด ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของท่าน และผลที่ได้รับ เป็นอย่างไร?

.....

๗. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของท่าน ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิทยากร และด้านสถานที่ ได้แก่อะไรบ้าง?

.....

๘. ท่านมีวิธีการหรือการบริหารจัดการกับปัญหาและอุปสรรคเหล่านั้น อย่างไรบ้าง?

.....

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูภาวนารัตนาภรณ์ วิ. (กำพล สิริภทฺโท) นามสกุล เศรษฐ์รุจิ
- เกิด : วันศุกร์ ที่ ๒๓ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓
- สถานที่เกิด : เลขที่ ๒๖๐/๑ ตำบลบ้านช่างหล่อ อำเภอบางกอกน้อย
จังหวัดกรุงเทพมหานคร
- การศึกษา : นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
: มัธยมศึกษาโรงเรียน วัดนายโรง กรุงเทพมหานคร
: อภิธรรมบัณฑิตชั้นจุฬาเอกวัตระฆังโฆสิตาราม
: น.ธ.เอก
- อุปสมบท : วันที่ ๓๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕
- สังกัด : วัดฉิมทายกาวาส ตำบลบ้านช่างหล่อ อำเภอบางกอกน้อย
จังหวัดกรุงเทพมหานคร
- หน้าที่ : เจ้าคณะตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
: เจ้าอาวาสวัดสำเภากล่อม (ทำใหม่)
: กองงานเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
: พระธรรมทูตสายที่ ๒
: พระวินยาธิการประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดสำเภากล่อม (ทำใหม่) ตำบลปากกราน อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๐๐
- โทร. ๐๘ -๙๔๑๐-๓๐๙๙